

T.C
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÖRME ENGELLİ BİREYLERİN ERİŞİLEBİLİR TEKNOLOJİK ARAÇ
KULLANIM DÜZEYLERİNİN YAŞAM DOYUMLARINA KATKISI
HAKKINDA GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serap ÇİFCİBAŞI İYİGÜN

Psikoloji Ana Bilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hasan Said TORTOP

Temmuz, 2018

T.C
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**GÖRME ENGELLİ BİREYLERİN ERİŞİLEBİLİR TEKNOLOJİK ARAÇ
KULLANIM DÜZEYLERİNİN YAŞAM DOYUMLARINA KATKISI
HAKKINDA GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serap ÇİFCİBAŞI İYİGÜN

(Y1612.272018)

Psikoloji Ana Bilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hasan Said TORTOP

Temmuz, 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı Y1612.272018 numaralı öğrencisi Serap ÇİFCİBAŞI'nın "GÖRME ENGELLİ BİREYLERİN ERİŞİLEBİLİR TEKNOLOJİK ARAÇ KULLANIM DÜZEYLERİNİN YAŞAM DOYUMLARINA KATKISI HAKKINDA GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 27.06.2018 tarih ve 2018/18 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *aybırılıp* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *tabu!* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :05/07/2018

1)Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hasan Said TORTOP

2) Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER

3) Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Zeki İLGAR

[Handwritten signatures in blue ink over dotted lines]

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “Görme Engelli Bireylerin Erişilebilir Teknolojik Araç Kullanım Düzeylerinin Yaşam Doyumlarına Katkısı Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi” adlı çalışmanın, tezin proje basamağından sonuçlanmasına kadar bütün aşamalarında geleneklere ve bilimsel ahlaka ters düşecek bir yardım almaksızın yazdığımı ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilen şekilde olduğunu bildiririm. Yaptığım çalışmada bunlara atıf yapılarak yararlandığımı belirtir ve onurumla beyan ederim.

Serap ÇİFCİBAŞI İYİGÜN

ÖNSÖZ

Değerli bilgileri ile tez çalışmam boyunca beni yönlendiren ve cesaretlendiren, disiplinli çalışması ile tezimin her aşamasında yardımcı olan, Sayın Danışmanım Doç. Dr. Hasan Said Tortop'a, öğrencileri için kapısı her daim açık olan ve onlara zaman ayıran sorunlarına çözüm bulma gayreti içinde olan Sayın Prof. Dr. Özer Kanburoğlu'na, her görüşme talebimde beni kabul eden, alanında uzman, aktif, yaşam enerjisi ile dolu, Parıltı Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Duygu Kayaman'a, engin teknoloji bilgisi ile bana destek olan Microsoft Erişilebilirlik Danışmanı Sayın Hasan Özdemir'e, araştırmam boyunca görüşleri ile katılım sağlayan tüm görme engelli katılımcılara, eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteklerini benden esirgemeyen, çalışmalarım için zaman ve ortam sağlayan, beni teşvik eden ve cesaretlendiren sevgili babam Cuma Çıfıbaşı'na, annem Server Çıfıbaşı'na, kardeşlerim İlknur ve Doğan'a ve yüksek lisans eğitimim sırasında hayatıma dahil olan, desteklerini esirgemeyen güzel insana sevgili eşim Uğur İyigün'e, teşekkür ederim.

Temmuz, 2018

Serap ÇİFCİBAŞI İYİGÜN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
1.GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Problemi	1
1.1.1 Alt problemler	1
1.2 Araştırmanın Amacı	1
1.3 Araştırmanın Önemi	3
1.4 Sayıtlar	4
1.5 Sınırlılıklar	4
2. LİTERATÜR TARAMASI	5
2.1 Engellilik	5
2.1.1 Engellilik ile ilgili tanımlar.....	5
2.1.2 Engellilerin yasal haklarının tarihçesi	6
2.1.2.1 Türkiye’de engelli haklarına ilişkin yasal düzenlemeler	8
2.2 Görme Engelli	11
2.2.1 Görme engelli bireyler ve sınıflandırması	11
2.2.1.1 Az görenler.....	12
2.2.2.2 Körler	12
2.2.2 Körler eğitsel tanımı	13
2.2.3 Türkiye’de görme engelli bireylerin istatistiksel verileri	13
2.3 Görme Engelli Bireylerin Eğitimi	14
2.3.1 Bağımsız hareket (beyaz baston) eğitimi.....	16
2.3.2 Kişisel idare eğitimi	16
2.3.4 Abaküs eğitimi.....	17
2.3.5 Kabartma yazı eğitimi (Braille alfabesi).....	17
2.4 Erişilebilirlik Kavramı.....	19
2.4.1 Erişilebilirlik kapsamında yasal çerçeve.....	19
2.4.2 Erişilebilirlik türleri	20
2.4.2.1 Bilgiye erişilebilirlik	20
2.4.2.2 Fiziksel erişilebilirlik	20
2.5.1 Erişilebilirlik standartları	22
2.5.1.1 Dünyada erişilebilirlik standartları.....	22
2.5.1.2 Türkiye’de erişilebilirlik standartları	23
2.6.1 Lazer baston.....	25
2.6.2 Ultrasonik alıcı vericili beyaz baston.....	25
2.6.3 Braille monitörler.....	26

2.6.4 Braille baskı ve monitörler	26
2.6.5 Ekran okuma programları	26
2.6.5.1 Window-eyes.....	26
2.6.5.2 Jaws yazılım	26
2.6.5.3 GVZ komutanlar	27
2.6.5.4 Zoomtext ekran büyütücü programı.....	27
2.7 Yaşam Doyumu	27
2.8 Araştırmayla İlgili Yurt İçi Çalışmalar	29
2.9 Araştırmayla İlgili Yurt Dışı Çalışmalar	30
3. YÖNTEM.....	32
3.1 Araştırmanın Modeli	32
3.2 Çalışma Grubu.....	33
3.3 Veri Toplama Araçları.....	34
3.4 Verilerin Toplanması.....	35
3.5 Verilerin Analizi	35
3.5.1 İçerik analizi	36
3.5.1.1 Geçerlik ve güvenilirlik.....	37
4. BULGULAR	38
4.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	38
4.2 İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	42
4.3 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	47
4.5 Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	56
4.6 Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	59
4.7 Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	62
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	71
5.1 Görme Engelli Bireylerle Yapılan Görüşme Sonuçları.....	71
5.1.1 Görme engelli bireylerin yaşam doyumu açısından teknolojik araç ihtiyacı	71
5.1.2 Görme engelli bireylerin yaşam doyumu açısından geliştirilmesini istedikleri teknolojik araçlar	72
5.1.3 Görme engelli bireylerin yaşam doyumu açısından teknolojik araç yeterliliği.....	74
5.1.4 Görme engelli bireylerin kullandığı teknolojik araçların yaşam doyumlarını artırma düzeyi	75
5.1.5 Görme engelli bireylerin kullandığı teknolojik araçlara dair yaşanan sorunlar	76
5.1.6 Görme engelli bireylerin yaşam doyumları açısından braille alfabe kullanımı.....	77
5.1.7 Görme engelli bireylerin yaşam doyumları açısından kullandıkları teknolojik araçlarla ilgili ve diğer öneriler	78
5.2 Demografik Özellikler İle İlgili Sonuçlar.....	79
5.2.1 Yaş	79
5.2.2 Cinsiyet	79
5.2.3 Çalışma durumu.....	80
5.2.4 Gelir durumu	80
5.3 Öneriler.....	81
5.3.1 Uygulayıcılara/psikologlara yönelik önerileri	81
5.3.2 İleriki çalışmalara yönelik öneriler	82
KAYNAKLAR	83
EKLER.....	86

KISALTMALAR

MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
DSM	: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
ADA	: Engelli Amerikalılar Yasası
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
TSE	: Türk Standart Enstitüsü
ÖZİDA	: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1: Demografik Veriler.....	33
Çizelge 4.1: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç İhtiyacına İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi.....	38
Çizelge 4.1: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç İhtiyacın İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi (devamı).....	38
Çizelge 4.2: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Geliştirilmesini İstedikleri Teknolojik Araçlara İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi..	42
Çizelge 4.2: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Geliştirilmesini İstedikleri Teknolojik Araçlara İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi (devamı).....	43
Çizelge 4.3: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi.....	46
Çizelge 4.3: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi (devamı).....	47
Çizelge 4.4: Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçların Yaşam Doyumlarını Artırma Durumlarına İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi.....	52
Çizelge 4.4: Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçların Yaşam Doyumlarını Artırma Durumlarına İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi (devamı).....	53
Çizelge 4.5: Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçlara Dair Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi.....	56
Çizelge 4.6: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Braille Alfabe Kullanımına İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi.....	56
Çizelge 4.7: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Teknolojik Araçlarla İlgili Önerilerine İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi.....	58
Çizelge 4.7: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Teknolojik Araçlarla İlgili Önerilerine İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi (devamı).....	59
Çizelge 4.8: Yaşam Doyum Ölçeği Kategorizasyonu.....	60
Çizelge 4.9: Katılımcıların Yaşam Doyum Ölçeğine Göre Kategorizasyonu.....	63
Çizelge 4.10: Yaşam Doyum Karşılaştırmaları.....	64

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 4.1: “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doymu Açısından Teknolojik Araç İhtiyacı” Tema ve Alt Temasının kodları.....	39
Şekil 4.2: Alt Tema 1. “Kullanılan Teknolojik Araçlar”	41
Şekil 4.3: Alt Tema 2. “En Sık Kullanılan Teknolojik Araç”	41
Şekil 4.4: Alt Tema 3. “Teknolojik Araç Kullanım Nedeni”	42
Şekil 4.5: “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doymu Açısından Geliştirilmesi İstedikleri Teknolojik Araçlar” Temasının Alt Tema Kodları	44
Şekil 4.6: Alt Tema 1. “Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlar”	45
Şekil 4.7: Alt Tema 2. “Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçların Kullanım Alanları”	45
Şekil 4.8: Alt Tema 3. “Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlara İhtiyaç Duyum Gerekçeleri”	46
Şekil 4.9: Tema 3. “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doymu Açısından Teknolojik Araç Yeterliliği” Teması ve Alt Temaları	48
Şekil 4.10: Alt Tema 1. “Kullanılan Teknolojik Araçları Yeterli Bulma Durumu”..	48
Şekil 4.11: Alt Tema 2. “Kullanılan Teknolojik Araçların Yetersiz Olduğu Alanlar	49
Şekil 4.12: Alt Tema 3. “Kullanılan Teknolojik Araçlarda Geliştirilmesi Önerilen Yönler”	49
Şekil 4.13: Tema 4. “Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçların Yaşam Doymularını Artırma Düzeyi” Tema ve Alt Tema Kodları	54
Şekil 4.14: Alt Tema 1. “Teknolojik Araçlar Olmasaydı, Karşılaşılacak Durumlar”	54
Şekil 4.15: Alt Tema 2. “Teknolojik Araçların Yaşam Doymunu Artırdığı Yönler”	55
Şekil 4.16: Tema 5. “Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçlara Dair Yaşanan Sorunlar” ve Alt Tema Kodları	54
Şekil 4.17: Alt Tema 1. “Sorun Algılama Durumu”	55
Şekil 4.18: Alt Tema 2. “Ulaşım ve Temin Etmede Yaşanan Sorunlar”	55
Şekil 4.19: “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doymuları Açısından Braille Alfabe Kullanımı”	57
Şekil 4.20: Alt Tema 1. “Braille Alfabetinin Kullanımını Yeterli Bulma Durumu”	58
Şekil 4.21: “Braille Alfabetinin Kullanılması Önerilen Alanlar”	61
Şekil 4.22: Tema 7. “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doymuları Açısından Kullandıkları Teknolojik Araçlarla İlgili ve Diğer Öneriler” ve Alt Tema Kodları.....	64
Şekil 4.23: Alt Tema 1. “Araçlara İlişkin Öneriler”	64
Şekil 4.24: Alt Tema 2. “Devlete İlişkin Öneriler”	65
Şekil 4.25: Alt Tema 3. “Sivil Toplum Kurumlarına İlişkin Öneriler”	62
Şekil 4.26: Alt Tema 4. “Topluma İlişkin Öneriler”	63

GÖRME ENGELLİ BİREYLERİN ERİŞİLEBİLİR TEKNOLOJİK ARAÇ KULLANIM DÜZEYLERİNİN YAŞAM DOYUMLARINA KATKISI HAKKINDA GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, erişilebilir teknolojik araç kullanım düzeylerinin görme engelli bireylerin yaşam doyumlarına katkısının incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul ilindeki kartopu örnekleme çeşitlerinden amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş 7'si erkek, 6'sı kız olmak üzere 13 yetişkin dönemindeki görme engelli birey oluşturmaktadır. Bu çalışmada katılımcıların konuya ilişkin görüşlerinin tespit edilmesi için yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme yöntemi ve yaşam doyum ölçeği uygulanmıştır. Çalışmamızda uyguladığımız; araştırma yöntemi, karma model yöntemine göre tasarlanmış durum çalışmasıdır. Bu modelde nitel ve nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılır. Nitel araştırma yönteminde, görüşme, gözlem ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak olaylar doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmaktadır. Yapılan görüşmelerin sonucu elde edilen görüşme metninin analizinde içerik analizi kullanılarak, içerik analizi çeşitlerinden de “kategorisel analiz” gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel veri analizinde kategorizasyondan yararlanılarak iki verinin bulguları birbiri ile karşılaştırılmıştır. Engel durumlarından dolayı bireyler, özel ve kamusal alanda; eğitim eksikliği, destek ve ekipman eksikliği, önyargılar gibi fiziksel, çevresel ve toplumsal birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu durumların görme engelli bireylerde yetersizlik, korku ve bunalıma sebep olmaması, içe kapanık bir kişiliğe dönüşmemesi için eğitim ve destek büyük önem arz etmektedir.

Ayrıca bir insana bağlı yaşamak, ayrımcılık ve toplumsal önyargılar görme engelli bireylerin yaşam doyumu düzeylerini olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzlukları azaltmak ve görme engelli bireylerin hayata kolay uyum sağlayabilmesi ve bir insana bağlı olarak yaşama durumunun onlara verdiği psikolojik yükten kurtulması adına, teknoloji ve onun insana sağladığı kolaylaştırıcı aletler devreye girmektedir. Bu sıkıntılar erişilebilir teknolojik araçlar sayesinde bir bakıma aşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; görme engelli bireylerin yaşam doyum düzeyleri ve yaşam doyum düzeylerine katkı sağlayan erişilebilir teknolojik araçlar ve bu araçlara duyulan ihtiyaçlar, yeterlilikleri, ulaşılabilirlikleri ve yaşanan sorunların belirlendiği söylenebilir. Toplum, özel kurumlar ve devlet olarak yapılabilecekler hakkında önerilerde bulunmuş ve bu alanda literatüre katkı sunması açısından önemli bir çalışma olması umulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Engellilik, Görme Engelli, Erişilebilirlik, Teknolojik araçlar, Yaşam Doyumu*

INVESTIGATIONS ON THE CONTRIBUTION OF ACCOMMODATED TECHNOLOGICAL VEHICLE USE LEVELS TO LIFE BEHAVIOR OF VISUALLY HANDICAPPED INDIVIDUALS

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the contribution of accessible technological tools to the life satisfaction of visually impaired individuals. The study group of the study is composed of 7 non-selective sampling methods in Istanbul and 13 adult blind individuals, 7 boys and 6 girls. In this research which was conducted in order to determine the opinions of visually impaired individuals regarding the contribution of accessible technological vehicle use levels to life satisfaction, interview method and life satisfaction scale consisting of semi-structured questionnaires were applied to determine participants' opinions about the topic. In our work; research method, is a case study designed according to the mixed model method. In this model, qualitative and quantitative research methods are used together. In the qualitative research method, events are revealed realistically and holistically in natural environment by using qualitative data collection methods such as interview, observation and document analysis. In the analysis of the interview texts resulting from the interviews, "categorical analysis" was also performed on the content analysis types using content analysis. In the quantitative data analysis of the study, the findings of the two data were compared with each other using the categorization. Because of the obstacles, individuals, private and public areas; There are many physical, environmental and social problems such as lack of education, lack of support and equipment, prejudices. Education and support are crucial to prevent visually impaired individuals from becoming inadequate, fearful and depressed, and not becoming a person who is depressed. Moreover, living a human being, discrimination and social prejudices negatively affect the level of life satisfaction of visually impaired individuals. Technology and its facilitating tools are put into action in order to reduce these negative effects and to help the visually impaired individuals to adapt easily to life and to save the psychological burden given to them by their living situation. As a result of the research; accessible technological tools that contribute to life satisfaction levels and life satisfaction levels of visually handicapped individuals and the needs, competencies, accessibility and living problems of these tools have been determined. Suggestions have been made on what can be done as society, private institutions and the state, and it is hoped that this area will be an important work in terms of contributing to the literature.

Keywords: *Disability, Visually Impaired, Accessibility, Technological Tools, Life Satisfaction*

1.GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1 Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın problemi;

- Görme engelli bireylerin erişilebilir teknolojik araç kullanım düzeylerinin yaşam doyumlarına katkısı hakkında görüşleri nelerdir?

1.1.1 Alt problemler

- Görme engelli bireylerin yaşam doyumları açısından ihtiyaç duydukları teknolojik araçlar hakkında görüşleri nelerdir?
- Görme engelli bireylerin yaşam doyumları açısından geliştirilmesini istedikleri teknolojik araçlar nelerdir?
- Görme engelli bireylerin yaşam doyumları açısından kullandıkları teknolojik araçların yeterlilik durumları nasıldır?
- Görme engelli bireylerin kullandıkları teknolojik araçların yaşam doyumlarını artırma durumlarına katkıları nelerdir?
- Görme engelli bireylerin kullandıkları teknolojik araçlarla ilgili yaşanan sorunlar hakkında görüşleri nelerdir?
- Görme engelli bireylerin yaşam doyumları açısından kullandıkları teknolojik araçlarla ilgili ve diğer önerileri nelerdir?

1.2 Araştırmanın Amacı

Engelli bireyler içinde, en fazla zorluk çeken gruptan birisi görme engelli bireylerdir. Engel durumlarından dolayı bireyler, özel ve kamusal alanda; eğitim eksikliği, destek ve ekipman eksikliği, önyargılar gibi fiziksel, çevresel ve toplumsal

birçok sorunla karşılaşmaktadır (Çentik, 2009). Bu durumların görme engelli bireylerde yetersizlik, korku ve bunalıma sebep olmaması, içe kapanık bir kişiliğe dönüşmemesi için eğitim ve destek büyük önem arz etmektedir (Kara, 2011).

Ayrıca bir insana bağlı yaşamak, ayrımcılık ve toplumsal önyargılar görme engelli bireylerin yaşam doyumu düzeylerini olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzlukları azaltmak ve görme engelli bireylerin hayata kolay uyum sağlayabilmesi ve bir insana bağlı olarak yaşama durumunun onlara verdiği psikolojik yükten kurtulması adına, teknoloji ve onun insana sağladığı kolaylaştırıcı aletler devreye girmektedir. Bu sıkıntılar erişilebilir teknolojik araçlar sayesinde bir bakıma aşılmıştır. Bu bağlamda, görme engelli bireylerin çevresi ve dünya ile ilgili bilgi alacağı girişim ve fırsatların artırılması her zaman gerekli ve önemli olmaktadır. Görme engelinin ortaya çıktığı zaman ya da derecesi ne olursa olsun herkes için yapılabilecek iyi şeyler bulunmaktadır. Erişilebilir teknolojik araçlar sayesinde bireyler eğitimlerini devam ettirebilmekte, başka insanlara bağlı olmadan yaşamlarını sürdürebilmektedirler.

Toplum ve eğitimciler tarafından şu temel felsefenin bilinmesi gerekmektedir. Görme engeli fiziksel bir özrü temsil ederken, toplumdaki önyargılar sosyal bir engeli temsil etmektedir. Bu sebeple, görme engelli bireyler için asıl sorun görme kaybı değil, toplumdaki mevcut yanlış tutum ve uygulamalar ya da var olan uygulamalardaki eksikliklerdir. Bu tutum ve önyargıların ortadan kalkması, uygulamalardaki eksikliklerin giderilmesi, görme engelli bireylerin topluma uyum sağlayabilmesi için önce eğitim sonra da erişilebilir teknolojik araçlar devreye girmektedir. Görme engelli bireylere yeterli olanak ve fırsat eşitliği sağlandığında, onların başarılı, üretken, geleceğe dair planları ve hedefleri olan bireylere dönüşmesi sağlanacaktır. Bu bakış açısıyla, görme engeli bireyler için basit fiziksel bir probleme dönüşecektir (Kara, 2011).

Bu araştırmada amacımız, yaşamı paylaştığımız görme engelli bireylerle ilgili farkındalık oluşturmak, toplumda görme engelli bireylerle ilgili algıyı olumlu yöne çevirmek, yaşam doyum düzeyleri ve yaşam doyum düzeylerine katkı sağlayan erişilebilir teknolojik araçları belirlemek ve bu araçlara duyulan ihtiyaçlar, yeterlilikleri, ulaşılabilirlikleri ve yaşanan sorunlar, araştırılarak toplum, özel kurumlar ve devlet olarak yapılabilecekler hakkında önerilerde bulunarak, bu alanda literatüre katkı sunması açısından önemli bir çalışma olması beklenmektedir.

1.3 Araştırmanın Önemi

Ulusal Özürlüler Veri Tabanına göre Türkiye’de kayıtlı özürlülerin % 8,4’ünü görme engelli bireyler oluşturmaktadır. TÜİK tarafından yapılan araştırmada; çıkan sonuçlara göre engelli bireyler fiziksel çevre düzenlemelerine göre, oturdukları binanın, kamu binalarının, dükkân, market, gibi kamuya ait yerlerin engelli insanların kullanımına uygun olmadıklarını beyan etmişlerdir. Bununla birlikte, iş bulma ve eğitim imkanlarının artırılması, yaşadıkları fiziksel çevre ve kullandıkları ulaşım imkanları konusunda iyileştirilmelerin yapılması yönünde devlet ve özel kuruluşlarından beklentileri olduğunu açıklamışlardır (TÜİK, 2010).

TÜİK’in tespitleri doğrultusunda; hayata dahil olma, çalışma hakkı toplumdaki tüm insanların sahip olduğu bazı hakları oluşturmaktadır. Görme engelli bireylerde bu temel haklara sahiptir. Bu hakları elde edebilmek için hayatlarının çeşitli alanlarında bilgiye erişim, maddi ve manevi destek ihtiyacı duymaktadırlar. Bu sebeple; devlet ve özel kuruluşlar, bilgiye ve desteğe gereksinim duyan toplumun tüm kesiminin ihtiyaçlarına etkin bir şekilde cevap vermelidir. Toplumdaki farklılıkları göz önünde bulundurarak verdikleri hizmetler ve sağladıkları kaynaklar ile bireyler arasında fırsat eşitliğini sağlama sorumluluğunu taşımalıdır (Akçalı, 2015).

Tüm insanlar gibi onlarda da olumlu ve olumsuz özellikler mevcut olup; duyguları, beklentileri, gelecek planları ve geleceğe dair kaygılar taşımaktadırlar. İhtiyaç duydukları şey farklı metotlarla aynı eğitim ve bilgiye sahip olmaktır. Bu sebeplerden ötürü görme engelli bireylerin, diğer insanlardan beklentisi onlara acıma ve çaresiz bireyler olarak algılamamalarıdır (Enç, 2005).

Sadece ekonomik, yaşama katılımlarının gerçekleştirilmesi ve birine bağlı olmayan bir yaşam sürdürebilmeleri için görme engelli insanlara çeşitli alternatiflerin sunulmasına önem gösterilmelidir. Görme engelli bireylerin sosyal ve kültürel haklarının devam ettirilebilmesi için erişilebilirliğin bir önkoşul olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda çeşitli kurum ve kuruluşlar, erişilebilirliğin bağımsız bir hak olduğunu savunmaktadır (GETEM, 2009).

Toplum hayatına aktif katılım açısından bilginin erişilebilir olması ve bilgi teknolojilerinden yararlanabilmek önemlidir. Bilgiye erişim, bilgi toplumunun gereklerinden birisidir. Bu anlamda; etkili iletişim kurmak önem arz etmektedir. Bilgi kaynaklarına erişmekten bilgisayar kullanımına kadar iletişim kapsamlı bir

alana sahiptir. Bilginin en önemli özellikleri; paylaşılabilirlik, evrensellik ve erişilebilirliktir. Bu özellikler bireyin yaşam doyumunu artıran sebeplerini oluşturmaktadır. Tüm insanlar için her alandaki bilgiye erişimi sağlamak ve engelli bireylerin bilgi toplumunun ötesinde kalmaması gerektiğini düşünen bir toplum üretmek, bilgi çağının gereklerinden en önemlilerinden birisidir (Subaşıoğlu, 2008).

Araştırmamızın önemi toplumda var olan görme engelli bireylerin yaşam doyum düzeylerini artıracak erişilebilir teknolojik araçları belirlemek ve onlara her kesimdeki görme engelli bireyin ulaşabilmesi için özel ve devlet kurumlarına, ailelere, eğitimcilere öneriler sunmak olacaktır. Bu sayede kendine yetebilen, çevre ile etkileşim içinde hayata adapte olan, iyi olma hali içinde görme engelli bireylerin sayısını artırmak noktasında gelişmeler sağlamaktır.

1.4 Sayıtlar

- Bu araştırma İstanbul İlindeki yetişkinlik dönemlerindeki gönüllü 13 görme engelli bireyle sınırlıdır.
- Bu araştırma 2017-2018 bahar dönemi ile sınırlıdır.

1.5 Sınırlılıklar

Katılımcıların görüşme formuna ve yaşam doyumunu ölçeğine samimi ve içtenlikle yanıt verdikleri varsayılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde öncelikle “engellilik”, “görme engelli bireyler”, “erişilebilirlik” ve “teknolojik araçlar” kavramlarına ilişkin olan kuramsal çerçeve verilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ilgili kavramlara ilişkin yurt içinde ve yurtdışında yapılan bazı araştırmalar özetlenmiştir.

2.1 Engellilik

2.1.1 Engellilik ile ilgili tanımlar

Yapılan tanımlamalarda engellilik kavramı hakkında medikal, ahlaki (dini), sosyal ve politik yaklaşımlara yer verilmiştir. En eski model olarak bilinen ahlaki model de engellilik insanın içindeki ahlaksızlığın dışavurumu olarak tanımlanmıştır (Arıkan, 2002). Engellilik 19.yy. ortalarına dek dinsel öğretilere ve geleneksel doğüstü inanışlara bağlanarak, kişinin sınanmak ya da cezalandırılmak için engelli olduğu inancı hüküm sürmüştür (Şahin, 2004).

Bireyin yaşadığı zihinsel ya da fiziksel işlev kayıplarıyla, bunların hareket becerilerinde ve yaşamında sebep olduğu eksiklikler ya da karşılaşacağı güçlükler medikal yaklaşımda engelliliği tanımlamıştır. Medikal yaklaşım bireyin engel durumunu biyolojik sebeplerle açıklamıştır (Arıkan, 2002).

Politik yaklaşım engellilik kavramını; bireysel farklılıkları sebebiyle engel durumu taşıyan bireylerin bakıma, korunmaya ve rehabilitasyona ihtiyaç duyduklarını, toplumsal ve ekonomik yaşama katkı sağlamaktan yoksun olduklarını açıklamıştır. Sosyal model ise, engelliliği bireye bağlı sebeplerin dışında engel durumlarının toplumsal yaklaşımlarda aranması gerektiğini savunmuştur. Engel durumu olan bireylerin yaşadığı sorunları, toplumdaki önyargı ve ötekileştirme tutumlarından ve engelli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmaması ya da dikkate alınmamasından kaynaklandığını düşünmektedir (Shakespeare, 2006; Winter, 2004). İnsanları engelli yapanın yeti yitimi olmadığı, çevresel olarak varolan engeller ve sunulmayan hizmetler olduğunu savunmaktadır (Goltsman ve diğer., 1993).

Engellilik kavramını medikal modele uygun bir biçimde yaklaşılarak açıklayan WHO; kişinin hayata katılmasını engelleyen doğuştan gelen veya sonradan oluşan zihinsel ve bedensel engel durumu olarak bir tanım getirmiştir. Engellilik durumunu, kişinin işlevsellik ve yetenek yitimi seviyesine göre sınıflandırmıştır. Engellilik kavramı; özürlülük (disability), noksanlık (impairment), ve maluliyet (handicap) olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırılmıştır. Noksanlık kavramı sağlık açısından; psikolojik veya anatomik fonksiyonlardaki bir eksikliği veya denge yitimini ifade etmek olarak tanımlanmaktadır.

Diğer bir kavram olan özürlülük ise, bir noksanlık sonucu oluşan ve normal kabul edilebilecek bir insana kıyasla bir işi yapabilme yeteneğinin yitimi ve kısıtlanması olarak tanımlanırken; maluliyet de bir eksiklik veya sakatlık sonrasında belirli bir kişide ortaya çıkan ve o kişinin yaş, cinsiyet, kültürel ve sosyal yaşam durumuna göre faaliyete geçme durumunu engelleyen ve sınırlayan dezavantajlılık halidir (World Health Organization, 2001).

5378 sayılı "Engelliler Hakkında Kanun'un" 3. maddesine göre Türkiye'de engelli ve engellilik durumu ayrı olarak tanımlanmıştır. Engelli birey, zihinsel, fiziksel, duygusal ve ruhsal melekelerinde çeşitli oranlarda kayıpları olan, yaşadığı topluma herkes gibi eşit koşullarda tam olarak ve etkin katılımını engelleyen, tutum ve çevre koşullarından etkilenenler olarak tanımlanmıştır. Bireyin engel durumunu ve engel durumundan kaynaklanan özel gereksinimlerini, uluslararası kriterleri temel alarak belirleyen tanılama, sınıflandırma ve derecelendirmeler engellilik durumunu tanımlamaktadır (Kanun 5378, 2005). Engelli tanımı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda şöyle tanımlanmıştır; doğuştan gelen ya da sonradan geçirdiği bir hastalık veya bir kaza sonucu zihinsel, bedensel, ruhsal gibi pek çok alandaki yeteneklerinin çeşitli derecelerde yok olması nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyum gösterememe durumunda olup; korunmaya, bakıma, rehabilitasyona, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişilerdir (Kanun 2828, 1983).

2.1.2 Engellilerin yasal haklarının tarihçesi

İnsan Hakları Bildirgesi hiçbir ayırım gözetmeksizin herkese eşit uygulama, eşit erişim ve eşit fırsat hakkını benimseyerek yürürlüğe girmiş olmasına rağmen; engellilere yönelik bir vurgunun yer almaması sebebiyle engelli bireyler eşitlik hakkı taleplerini devam ettirmişlerdir. Yapılan tüm gelişmelere rağmen engellilik medikal

olarak düzeltilmesi veya iyileştirilmesi gereken, anormal ve utanılacak bir durum olarak belirtilmiştir. Bunun yanında eşit uygulamaların gerçekleşmediği görülmüştür. Engelli bireylerin toplu taşıma araçlarına, açık alanlara ya da binalara erişememesi; ofis ya da kamu binalarının engelli bireylerin bulunması ya da çalışması için uygun olmaması, eşit fırsat sunma ilkeleriyle doğrudan ilgili olup engellilere dair yapılan uygulamalardaki boşlukların ispatı olarak tespit edilmiştir. Bu konular üzerinde çalışan engelli hakları aktivistleri gerek fiziksel gerekse sosyal engelleri kaldırmak için yerel yönetimlerden ve ulusal yetkililerden taleplerini sürdürmeye devam etmişlerdir (Fleischer ve Zames, 2001).

Engellilerin ilk yasal hakları, yapılan mücadeleler sonucunda 1972 yılında "Rehabilitasyon Kanunu" adı altında oluşturulmuştur. Tarihte engelli haklarını yasal anlamda ilk koruyan kanun 1973 yılında kabul edilmiştir. Yine bu kanunda yer alan Bölüm 504'te hem fiziksel hem de zihinsel engelli temelindeki ayrımcılığın yasaklanması ve istihdamda ve çalışmada eşit fırsatlar sunulması gibi hususlara yer verilmiştir. Mimari ve Ulaşım Komisyonuna, Bölüm 504'te engellilere yönelik toplu konut ve toplu taşıma gibi kamu hizmetlerine eşit erişim sunma talimatı verilmiştir. Önemli gelişmelerden biri ise eğitim alanında gerçekleşmiş, 1975 yılında Tüm Engelli Çocuklar için Eğitim Kanunu yürürlüğe girerek halk eğitimine eşit erişim hakkı garanti altına alınarak çocuklar kapatıldıkları enstitülerden çıkartılıp toplumun geri kalanı gibi eğitim almaya hak kazanmıştır (Francis ve Silvers, 2000).

Engellilik konusunda yaşanan önemli gelişmeler biri de Birleşmiş Milletler'in (BM) 1981 yılını "Özürsüzlük Yılı" ilan etmesi olmaktadır. Başta Birleşmiş Milletler olmak üzere pek çok uluslararası kuruluş, engellileri ilgilendiren politikalarında gelişme kaydetmiştir. BM Dünya Eylem Planında engellilere de yer vererek; sosyal hayat ve ulusal gelişmede başarılı olmak adına engelli bireyler için rehabilitasyon ve fırsat eşitliğinin sağlanmasını hazırladığı eylem planının önemli ana maddeleri şeklinde belirlemiştir. Engelli bireyin sosyal ve ekonomik hayata tam katılımı gerçekleştirmesi için fırsat eşitliği temel madde olarak kabul görmüştür (Ulusoy, 2006). 1983 yılında ILO'nun çıkarttığı "Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı" sözleşmesiyle engelli bireylerin kendilerine uygun bir iş bulması, sürdürmesi ve işinde yükselmesini mümkün kılıp; topluma uyum sürecini kolaylaştırmayı hedeflemiştir. Üye her ülkenin ulusal şartları, uygulama şekilleri ve imkanlarına göre engelli bireyler adına istihdam politikasını, rehabilitasyon

çalışmalarını ve uygulama aşamasını düzenli olarak kontrol etmeyi zorunlu şartlar olarak belirlemiştir (International LaborOrganizastion [ILO], 1983).

Yürürlükteki yasaların bazı bölümlerini sağlamlaştırmak için engelli hakları savunucuları 1980'lerde yeniden aktif hale geçmiştir. Engellilik ile ilgili, İnsan Hakları Bildirgesi'nde ayrımcılığı durduracak bir maddenin bulunmadığını söylemişler ve yeni düzenlemeler yapılması için teklif sunmuşlardır. 1990 yılında uzun zamandır devam eden mücadeleler sonucunda Amerika'da Engelli Amerikalılar Yasası (ADA) yürürlüğe getirilmiştir. Bu yasa ile engelli bireylerin eşit uygulama (muamele) görmesini, kamu konaklama yerlerine ve çalışma fırsatlarına erişmede eşit hakları elde etmeleri garanti altına alınmıştır. Bu yasa kapsamında, iş olanakları, tüm yönetimler tarafından sunulan hizmetler, ulaşım ve bilişim gibi hizmet alanlarındaki ayrımcılık yasaklar arasında sayılmıştır. İşletmeler ADA'ya göre makul sayılarda engelli çalıştırmak durumundadır. Aynı zamanda kamu hizmet alanları ve servislerine engelli vatandaşların erişebilmesi için gerekli düzenlemeleri oluşturmak zorunda bırakılmıştır. Yasa imzalanarak yürürlüğe girmiş olmasına rağmen uygulama bazında çözüm için daha uzun süreçlere ihtiyaç olduğu görülmektedir (ADA, 2010).

Günümüzde halen uluslararası kurumların engelli politikalarının temelini oluşturan fırsat eşitliği standart kuralları Birleşmiş Milletler tarafından 1993 yılında ilan edilmiştir. Engelli bireylerin topluma güvenli ve eşit katılımını temel kabul eden bu standardı biçimlendirmede rehabilitasyon, tıbbi destek ve yardım servisleri önkoşul olarak belirlenmiştir. Sonrasında ise ulaşılabilirlik, gelirin korunması, eğitim, istihdam, sosyal güvenlik, din ve kültür-spor eşit katılımı temel alınarak çeşitli hedefler tayin edilmiştir. 2006 yılında betimlenen Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme uluslararası alanda gelişmelerin zirvesi olarak kabul edilmiştir. Engellilerin insan hakları ve temel özgürlüklerinden tam, güvenli ve eşit şekilde yararlanmasına olanak sağlamak, teşvik etmek, korumak ve kendisinin doğuştan sahip olduğu insan onuruna saygıyı güçlendirmek sözleşmenin amacını oluşturmaktadır (Aysoy, 2004).

2.1.2.1 Türkiye'de engelli haklarına ilişkin yasal düzenlemeler

Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu 1981 yılında kurulmuştur. Engellilerin hakları ilk kez 1982 Anayasası ile birlikte güvence altına alınmaya başlanmış olup;

kanun önünde eşitlik, çalışma şartları, çalışma hakkı ve ödevi, sosyal güvenlik hakları ve sosyal güvenlik bakımından özel olarak bakılması gereken kişileri çeşitli maddelerle koruma altına almıştır. Toplumdaki herkes Anayasanın 10. Maddesinde yer alan; bireylerin kullandıkları dil, cinsiyet özellikleri, siyasi düşünceleri, ırkları, renkleri, inançları ve bunlara benzer nedenlerle ayırım yapmaksızın kanun önünde eşit olduğu ilkesi temel madde olarak kabul edilmiştir. Engelliler, çocuklar, yaşlılar, şehitlerin dul ve yetimleriyle, gaziler için alınan tedbirler eşitlik ilkesine ters düşmez. Madde 49'da ise, çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu kabul edilerek ruhsal ve bedensel yetersizliği olanlar çalışma durumları bakımından özel olarak korunmuştur. Madde 60'ta belirtilen sosyal güvenlik hakkına herkesin sahip olması belirlenmiştir. Madde 61'de devletin engellilerin korunmaları ve toplum hayatına katılımını sağlayıcı tedbirler almakla yükümlü olması ilkesi desteklenmiştir (Kanun 2709, 1982).

Engelliler için 1990 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı Politika Dokümanı'nda engelli bireylerin devlet tarafından sağlanan hizmetlere erişimlerinde engelli olmayan bireylere göre aleyhlerine sonuçlar ortaya çıktığı ve engellilerin fırsat eşitliğine sahip olmadığı tespit edilmiştir. Sosyal hizmet ve yardım kuruluşu olarak toplumdaki çocuk, yaşlı, kadın ve engelli gibi her türlü sosyal hizmet grubuna yönelik hizmeti ülkemizde, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu vermektedir. Birbirinden farklı bu hizmet gruplarına hizmet vermek için özel kurumların oluşturulması gerektiğinin farkına varılıp, harekete geçmeye karar verilmiştir (DDK, 2009).

1990 yıllarının ikinci yarısına dek varolan mevcut yasal düzenlemelerde engellilere yönelik bazı maddeler yer almasına rağmen yeterli verim alınmadığı tespit edilmiştir. Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın 1997 yılında kurulmasıyla birlikte birçok alanda engellilere yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Özürlüler İdaresi Başkanlığı görevleri arasında; engelli bireylere yönelik hizmet faaliyetlerinin düzenli, etkin bir şekilde yürütülmesi hem ulusal hem de uluslararası bütün kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğine uyumun sağlanması, engellilerin problemlerini tespit edilmesi ve çözüm yollarının araştırılması engellilerle ilgili ulusal politikanın oluşmasına yardımcı olması sıralanmaktadır. Aynı zamanda eğitim, engellilik durumlarının önlenmesi, rehabilitasyon, istihdam, topluma adapte olma gibi birçok konuyla ilgilenen kurum ve kuruluşlarla ortak amaç için birlikte çalışmak ÖZİDA'nın temel görevleri arasında

yer almaktadır. Engellilerle ilgili konularda istatistikî bilgi toplamak, proje hazırlamak, inceleme ve araştırma yapmak, yapılan çalışmalarını sonuçlarını değerlendirmek, kabul edilmiş antlaşma ve yaptırımların ülkemizdeki geçerliliğini takip etmektir. Aynı zamanda engelli bireylerin hayatını kolaylaştıracak kanun ve yönetmelik tasarıları hazırlamak gibi engellilere yönelik tüm görevlendirmeler Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın yetkisine verilmiş sorumluluklardır (ÖZİDA, 1999).

1997 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 571 sayılı "Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", 572 sayılı "Özürlülerle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ve 573 sayılı "Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğe konulmasıyla engellilik alanındaki temel mevzuat şekillendirilmiştir (ÖZİDA, 2010).

I. Özürlüler Şurası, 1999 yılında Özürlüler İdaresi Başkanlığının, çalışma programını belirlemek adına yapılmıştır. "Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler" teması ile gerçekleştirilen şura sonucunda engellilere ve sorunlarına dair 370 karar alınmış olup, şuranın ilk kararı engellilere dair bir çerçeve yasa çıkarılması üzerine karar çıkmıştır. Şura kararına göre, mevzuatta ortak bir terminoloji oluşturulması, rehabilitasyon, bakım ve evde bakım, koruyucu önlemler alınması, iş ve meslek analizi, korumalı işyeri, yardımcı cihazların standardizasyonu gibi 35 şura kararı, başkanlık tarafından kanun tasarısında karşılanacak şekilde yer verilmiştir (ÖZİDA, 1999).

2005 yılında "Özürlüler Kanunu" yayınlanarak yürürlüğe girmiş olup; Türkiye'de engelliliğe dair bir dönüm noktası olma niteliğindedir. Çünkü kanunda engelli bireylerin ayrımcılığa karşı korunması ve sağlanacak yardım ve hizmetler gibi birçok yeniliği içermektedir (Kanun 5378, 2005).

Başbakanlık bünyesinde, 2011 yılına dek çalışmalarına devam eden kurum, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın açılmasıyla Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü adıyla yeniden yapılandırılmaya gidilmiştir. 2013 yılında aynı müdürlük terminolojik sıkıntıların çözülmeye çalışılması aşamasında Engelli ve Yaşlı Hizmetleri olarak değiştirilmiş, kanunlarda yer alan tüm özürlü ibareleri kaldırılmış yerine engelli ibaresi getirilmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015).

2.2 Görme Engelli

Beş duyu organımız arasında belki de en önemlisi; öğrenmelerimizin temeli olan duyular ve uyarıları zengin bir şekilde bize kazandıran görme duyusudur. Görme organımızın hasara uğraması, öğrenme sürecimizi ve günlük yaşam becerilerimizin olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Hayata dair edindiğimiz bilgilerimizin %80-85'ini görme aracılığıyla elde ettiğimiz düşünülürse görme işlevinin hayatımızda ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır (Enç, 2005).

Görme gücünün, normal görme gücünden düşük olma durumu görme engelliğin genel bir tanımı olarak bilinmektedir. Beş duyu organı arasında görme ve işitme 'birincil duyu organları' olarak; dokunma, koklama ve tatma duyu organları ise 'ikincil duyu organları' olarak literatürde yerini almıştır (Cavkaytar ve Diken 2006).

Bireyin görme kapasitesinin kısmen veya tamamen yetersizlik durumundan dolayı; eğitim başarısının ve hayata adapte olma halinin olumsuz yönde etkilenmesi durumu görme yetersizliğini tanımlayan diğer bir ifadedir (Calp, 2009).

Bir başka tanımda da görme bozukluğu şöyle ifade edilmektedir; tek gözün, gözlerin ya da görme işlevinin yetersizliğine neden olabilecek şekilde bir kayıp, engellilik ya da hastalık sebebiyle sınırlanması anlamında gelmektedir (Keener, 2004).

2.2.1 Görme engelli bireyler ve sınıflandırması

Görme bozuklukları kaynaklarda farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Bu alanda WHO bir sınıflandırma yapmıştır. Bu sınıflandırmaya göre; görme keskinliği veya görme alanı olarak belirlemiştir. Çalışmanın, okumanın ve ayrıntıların seçilebilmesinin zorlaşması görme keskinliğinin kaybını ifade ederken; görüş alanının kısıtlanması ise bireyin yalnız başına hareket etme yeteneğinin kısıtlanmasını açıklamaktadır (Keener, 2004).

Görme duyusu sınıflandırmasını 4 başlık üzerine yapan Dünya Sağlık Örgütü; Normal görüş, Orta derecede görme kaybı, Ciddi görme kaybı ve Körlük olarak isimlendirmiştir. Düşük görüş olarak adlandırılan bir grup içerisinde Orta derecede görme kaybı ve ciddi görme kaybı bulunmaktadır.

Kişinin yapabileceği ameliyat, mercek kullanımı gibi tüm düzeltmelerle olağan görme yeteneğinin 20/200'ü veya daha azına sahip olması durumu körlük sınıflandırmasına girmektedir.

Sağlıklı gözlere sahip kişiler 200 ayak (yaklaşık olarak 60 metre) uzaklıkta duran bir nesneyi görebilmektedir. Kör olarak tanımlanan bireyler ise; var olan bir nesneyi 20 ayak (yaklaşık 6 metreyi bulan bir mesafede) ya da daha kısa olan bir mesafeden görüş alanına sahip veya hiçbir uzaklıktan görüş alanına sahip olmayan kişidir. Görme engeli olmayan kişilerde normal görüş alanı, iki gözle 180 derece iken tek gözle 150 derece, körlerde bu değer 20 dereceden daha düşük olarak tespit edilmiştir. Mümkün olan tüm düzeltmelerin ardından büyük derecede görme kaybına sahip olarak yaşayan bireylerde belirlenen oran 20/70 veya daha düşüktür. Görme engelli birçok birey bu seviyede bir görme kaybına sahipse; düzeltici lensler kullansalarda yazılı basını okuma ve insan yüzündeki ifadeleri seçebilme gibi davranışları gerçekleştiremezler (Keener, 2004).

2.2.1.1 Az görenler

Yasal tanımı; Az görenin yasal tıbbi tanımı ise, görme keskinliği 20/70 ve 20/200 değerleri arasında olan bireylerdir. Diğer bir deyişle, sağlıklı görüş alanına sahip bireyin 6 metreden gördüğünü, az görebilen birey 2 metre ile 60 cm arasındaki uzaklıktan görebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Calp, 2009).

Eğitsel tanımı; Yazılı materyalleri ancak büyütücü araçlar yardımıyla okuyabilenler ise, az gören bireyler olarak tanımlanmaktadır (Cavkaytar ve Diken, 2005).

Az görenin bir başka eğitsel tanımı ise, görme işlevini en üst seviyelerde kullanabilmek için büyüteç, gözlük gibi araçlara, büyük puntolu yazılara, aydınlatma cihazları gibi materyal ve çevre düzenlemelerine ihtiyaç duyarak öğrenme sürecinde bulunan kişiler olarak ifade edilmektedir (Ataman, 2003).

2.2.2.2 Körler

Yasal tanımı; Bu konuda yapılan yasal tanıma göre; görme engellilik, görmenin ve görme alanının ölçümüne bağlı olarak tanımlanmaktadır. Yasal tanıma göre kör ise; tüm iyileştirme işlemlerine rağmen, görüş alanının onda birine sahip bireylerdir. Yani birey, 20/200'lük görme keskinliğine veya daha azına sahiptir. Başka bir tanımda; görüş açısı 20 dereceyi geçmeyen bireyler kör olarak tanımlanmaktadır. Sağlıklı görüş gücüne sahip olan bireyin 6 metreden görebileceği bir nesneyi, görme yetersizliği sebebiyle bireyin 60 cm'den görebilmesine 20/200'lük görme keskinliği denilmektedir (Calp, 2009).

2.2.2 Körler eğitsel tanımı

Kör kişi eğitsel açıdan, görüş alanı yetersizliğinden ağır derecede etkilenmiş olup, kabartma yazıya (braille) veya sesli kitaplara gereksinim duyan kişi olarak tanımlanmaktadır (Cavkaytar ve Diken, 2005).

Diğer bir eğitsel tanıma göre körlük; eğitim hayatında dokunsal ve işitsel materyallere gereksinim duyan kişidir. Bu bireyler, görme duyularını öğrenme amacıyla kullanamadıklarından dolayı okuma için kabartma alfabe veya konuşan kitaplara ihtiyaç duymaktadır (Ataman, 2003).

Eğitsel kararlar yasal tanım göz önüne alınarak verildiğinde az gören çocuklar görme engelliler okullarına yerleştirilerek eğitim verilmektedir. Eğitsel tanım dikkate alındığında ise görme yetersizliği olan bireylerin de aralarında görüş alanı ve keskinliği açısından farklar olduğu görülmektedir. Eğitim alırken de farklı eğitsel ihtiyaçları olabileceği düşüncesi ön planda olmaktadır. Bu takdirde bireyin ihtiyaç duyduğu alanlara yönelik eğitsel düzenlemeler dikkate alınmalıdır. Öğrencinin mevcut görüş kapasitesini etkili biçimde kullanacağı çevre ve materyal düzenlemelerinin yapılması ile mümkün olmaktadır (Ataman, 2003).

2.2.3 Türkiye’de görme engelli bireylerin istatistiksel verileri

Engelliliğin tanımı; kişinin hayata katılmasını kısıtlayan doğuştan gelen veya sonradan oluşan zihinsel ya da bedensel engellilik hali olarak WHO tarafından ifade edilmektedir (WHO, 2009). Kabul edilen engellilik oranı gelişmekte olan ülkeler için %12 iken, gelişmiş ülkeler için %10 seviyesinde tespit edilmiştir. Dünya üzerinde bu oranlara bakıldığında yaklaşık olarak 650.000.000 engelli bireyin bulunduğu kabul görmektedir. Görme engelli bireylerin dünya üzerindeki toplam sayısı; 285.389.000 olarak tahmin edilmektedir. Bu sayının 39.365.000’lik kısmını görme yeteneğini tamamen kaybetmiş bireylerin oluşturduğu belirtilmiştir (WHO, 2010).

Halen pek çok ülkede engelli bireylerle ilgili olarak istatistiki verilere sahip olmadıkları bilinmektedir. Varolan bu verileri hesaplamak üzere WHO’nun tahmini oranlarına başvurulmaktadır. Türkiye’de bu alanda veri tespiti adına çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu 2011 yılında bilinen en güncel çalışma olan Nüfus ve Konut Araştırması’nı gerçekleştirmiştir. Sonuçlara göre; ülkemizde en az bir engele sahip olan 5.142.273 kişinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bireylerde engel oluşturan durumlar dediğimizde görme, duyma, konuşma öğrenme,

hatırlama gibi engellerden bahsedilmektedir. Toplam nüfus içerisinde %6,9'luk bir yeri en az bir engeli bulunan bireyler oluşturmaktadır. Ülkemizde bulunan görme engelli birey sayısı, yapılan araştırmada yer alan verilere göre 1.043.360 olarak tespit edilmiştir. Türkiye'de yaşayan her bin kişiden 14'ü görme engelli olarak belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre bu bireylerin %54'ü kadın, %46'sı erkek görme engellidir (TUİK, 2010).

2.3 Görme Engelli Bireylerin Eğitimi

Erken dönemde yani 0-3 yaş arasında görme engelli çocukların engellilik dereceleri tanımlanmalıdır. Bu sayede, normal gören akranlarına göre gelişim basamaklarında ortaya çıkan geriliklerini en az seviyeye indirerek uygun eğitim almaları sağlanmalıdır. Ebeveynlerin bu konuda dikkatli olup, çevreye dair ipuçlarını zamanında vermesi gerekmektedir. Tüm çocuklar için, Prof. Dr. Ayşegül Ataman gelişimin ilk aşamalarında ağızın, gözden daha önemli bir yere sahip olduğunu söylemektedir. Kör bebeklerde ise gören bebeklerdeki gibi ağız kullanmayı bırakıp, eller ile nesnelere ve çevrelerini tanımaya geçmek kısa sürede görülmez, çevrelerine tepkiyi ağızlarıyla tanımayı uzun süre devam ettirdikleri gözlemlenmektedir. Bu çocukların eğitiminde öncelikle ellerinin farkına vardırılmalı ve ağız yerine elleri ile çevrelerine dokunmaları ve tanımlarını sağlayacak çalışmalara yer verilmelidir. Kör çocuk için elleri onun gözleri yerine geçmektedir.

Bu çocukların eğitiminde uyum, hareket eğitimi, okuma-yazma, dinleme ve günlük yaşam becerilerinin öğrenimi ön plana çıkmıştır. Az görenlerin okuma yazma eğitiminde yazı punto değeri arttırılmaktadır. Yazılı materyali okuyamayacak kadar görmeyenler için de Braille alfabesinin yaygın olarak kullanılması uygun görülmektedir. Görme engelli bireyin eğitiminde çevresini anlaması, tanınması ve cisimlerle olan ilişkisini kavraması gibi konuların yanı sıra; güvenli bir şekilde, bağımsız olarak hareket edebilmesi yer almaktadır. Hareketi tayin etme ve yolunu bulma becerileri için de baston, rehber köpek, gören rehber insan ve elektronik cihazlar gibi yardımcı araçları kullanmayı öğrenmeleri gerekir. Erişilebilir teknolojik araçlar ve bu araçların kullanımı onların hayatlarında yer alan yemek yeme, giyinme, banyo yapma, ev işlerini yapma, telefon etme gibi günlük hayatlarını kolaylaştıracak araçlar olarak yer almaktadır (Kara, 2011).

Dünya da körler için eğitim yatılı okullarda başlamış ve onun ilk örneği de 1784 de Paris’de Valentin Hauy tarafından açıldığı bilinmektedir. Bu okulu takiben, 19. ve 20. yüzyılın devamında İngiltere, Avusturya ve ABD gibi ülkelere ve tüm dünya üzerine görme engelli bireylerin için okullar açılmaya başlamıştır. UNESCO ve WCWB gibi uluslararası kuruluşlar görme engelliler ve onlara verilen eğitimle ilgili çalışmalar yapmaya öncelikleri arasında yer vermiştir (Kanık, 1994).

Görme engellilerin eğitimleri için ülkemizde de yaygın olarak çocuklar yatılı özel okullara gönderilmiştir. Bu durumun olumlu yönleri yaşanırken aynı zamanda sosyal uyum konusunda da sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Olanaklar elverdiğince görme engelli çocukların hazırlık eğitiminden sonra normal akranlarıyla kaynaştırılmasını düşünen Yrd. Doç. İskender Özgür, bu çocukların normal arkadaşları ile birlikte eğitim görmelerine, oynamalarına ve etkinlikler geliştirmesine fırsatlar verilmelisi görüşünü savunmuştur (Karataş, 2000).

Erken tanı ve erken eğitimin önmeli olduğu görme engelli bireylerin ülkemizde ki tarihçesine baktığımızda, Grati Efendi tarafından 1889 da İstanbul’da Sultan Ahmet’de ki Ticaret Mektebinin bir bölümünde açılan sağır okulu eklenen bölümde başladığını görmekteyiz. 30 yıl faaliyet gösterdikten sonra okul kapanmıştır (Güleroğlu ve Sümer, 1982). Okul 1923’ de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına devredilmiştir. Daha sonra 1950’de çıkan bir yasayla Millî Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. Körler okulları günümüzde M.E.B Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğüne bağlanmıştır (Özsoy vd. 2001).

Görme yetersizliği olan bireyler 2006 M.E.B Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde normal gelişim gösteren yaşlıları ile birlikte her tür ve kademedeki kaynaştırma yöntemiyle eğitim alabilme fırsatı maddesi yer almıştır. Her tür ve kademedeki, görme engelli bireyler için devlet ve özel gündüzlü veya yatılı olan özel eğitim kurumları açılabilen ve aynı şekilde ve kademedeki eğitim alan normal gelişim gösteren öğrencilerin devam ettiği eğitim programı uygulanır maddeleri yer almıştır. Belirlenen bu okullarda sınıf mevcudu okul öncesi ve ilköğretimde en fazla 10 öğrenci olarak belirlenmiştir (M.E.B, 2006).

Ülkemizde Ankara, Adana, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, İstanbul, Gaziantep, İzmir, Kayseri, Konya, Kahramanmaraş, Niğde ve Tokat’ da olmak üzere on altı Görme Engelliler İlköğretim okulu faaliyetini sürdürmektedir (M.E.B, 2006).

2.3.1 Bağımsız hareket (beyaz baston) eğitimi

Bağımsız hareket; görme engelli insanların yardımsız olarak ya da çok az yardımla hareket edebilme ve yön bulma becerisi kazandıran tekniklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bağımsız hareket edebilme eğitiminin amacı görme engelli bireylerin yaşadıkları çevreye, topluma uyumunu sağlamak, kendisine evden ve trafikten gelebilecek tehlikelere karşı koruyabilme becerisini kazandırmaktır. Aynı zamanda bilişsel haritasını geliştirmek, gitmek istediği yere kolay, hızlı ve tehlikesiz bir şekilde ulaşmasını sağlamak, ev içi ve dışı serbestçe hareket edebilme yeteneğini geliştirmek ve bağımsız bir yaşam sürdürme noktasında onları desteklemektir (www.6nokta.org.tr).

Küçük yaşlarda baston kullanmaya başlamanın onu benimseme ve beceri gelişimi açısından önemli olduğu bilinmektedir. Bağımsız baston eğitimi alan görme engellilerde motor beceriler daha çabuk gelişmektedir. Sosyal ve duygusal açıdan kendine güven duygusu oluşmaktadır. Böylelikle sosyal etkinliklere daha fazla katılım isteği duyarlar. Bu eğitimi almış görme engelli bireyler toplu taşıma araçlarını kullanarak taksi ya da özel araç bağımlılığından da kurtularak ekonomik yönden rahatlama yaşarlar (Çentik, 2009).

2.3.2 Kişisel idare eğitimi

Görme engelli bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları öz bakım gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik tekniklerin öğretilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bireyin kişisel ihtiyaçlarından olan yemek yeme adabı, kişisel bakım ve uyku öncesi yapılacaklar gibi basit konuları içermektedir. Bunların yanı sıra meyve yıkama, soyma, çamaşır toplama, katlama ve ütü yapma, temizlik, traş olma ve yemek yapma tekniklerini göstermek bu eğitimin başlıca konuları arasındadır (www.6nokta.org.tr).

2.3.3 Modelaj eğitimi

Görme engelli bireylere kil ile çalışmalar yaptırılmaktadır. Bu çalışmaların amacı; parmak duyarlılıklarının artması, el kaslarının geliştirilmesi, üreticiliklerinin gelişmesi içindir. Büyük-küçük, geniş-dar gibi kavramların kazanımı sağlanır (www.6nokta.org.tr).

Biçim ve ilişki kurma anlamında görme engelli bireylerin zorluk çektiği bilinmektedir. Görme duyusunu sonradan yitirmiş bireylerde dahi zihinlerde kalan

görsel bilgiler canlılığını yitirmektedir. Evde ve dışarıdaki cisimlerin görme engelli bireyler tarafından tanımlanabilmesi için parmak uçları ve avuç içleri ile dokunup yoklamaları gerekmektedir. Boyutları çok büyük cisimleri ancak modeller yolu ile anlamaları gerekmektedir. Görme engelli bireyler açısından bu durum öteki cisimler ile gerçek boyut arasındaki ilişkiyi kavramaları bakımından zorluk oluşturmaktadır (Kara, 2011).

Başka bir sorun ise cisimleri parçalar halinde algılanmaya başlayıp, bu parçaları daha sonra birleştirip bütün hakkında fikir edinmeye çalışmakta zorluk yaşamaktadırlar. Modelaj eğitimi bu alanda devreye girmektedir. Görme engelli bireylerde yaşanan bu zorlukları bir derece olsun azaltmak için modelaj eğitimi kullanılmaktadır. Kil veya plasterinden yaptırılan modeller ile oran orantı, büyük-küçük, geniş-dar, ilişki, biçim, bütünlük konuları ve kavramlar üzerinde düzeltmeler yapılabilmektedir. Aynı zamanda kil ile yapılan çalışmalarla görme engelli bireylerin parmak duyarlılıklarının ve el kaslarının gelişmesi amaçlanmaktadır (www.6nokta.org.tr).

2.3.4 Abaküs eğitimi

Bu eğitiminin başlıca amacı görme engelli bireylerde ağırlık, hacim uzunluk, sayı ve geometrik şekil kavramlarının gelişimini desteklemek ve basit matematik öğretimi sağlamaktır. Eğitim boyunca öncelikle bireyler abaküsle parmaklarını kullanmasını öğrenmektedir. Daha sonra günlük hayatta karşılaşacağı basit matematiksel problemleri doğru ve hızlı bir şekilde çözerek sonuca ulaşmaları hedeflenmektedir. Abaküs eğitiminde bireylerin somut düşünceden, soyut düşünceye geçmesini sağlayarak beyin gelişimleri desteklenmekte, mesleki ve temel uygulamalara zemin hazırlanması sağlanmaktadır (www.6nokta.org.tr).

2.3.5 Kabartma yazı eğitimi (Braille alfabesi)

1808 yılında, asker olan Charles Barbier, noktalardan meydana gelen ve gece haberleşmeyi kolaylaştıran bir mesaj sistemi geliştirmiştir. Bu sisteme göre noktaların kombinasyonu, alfabenin harflerine değil fonetik seslere karşılık geldiği görülmüştür. Louis Braille de küçük yaşta görme özelliğini yitirmiştir ve 1821 yılında Braille alfabesini geliştirerek görme engelli bireylerin bağımsız olarak okuma ve yazmasını hedeflemiştir. Görme engelli kişiler tarafından en çok kullanılan basılı kaynak formatı olan Braille alfabesi Louis Braille'in yaptığı çalışmalar sonucunda 1829 yılında kitap olarak basılmıştır (Enabling, 2009).

1918 yılında Braille alfabesinin kullanımı tüm dünyada kabul görmüştür. Braille alfabesi parmak ucuyla hissedilecek büyüklükteki altı kabartılmış noktaya dokunarak okunabilen harfler sistemi olarak tanımlanmıştır (Özsoy, Y., Özyürek, M. vd., 2002).

Altı noktanın çeşitli kombinasyonları harflere, sayılara ve işaretlere karşılık gelecek şekilde düzenlenmiştir. Altmış dört farklı kombinasyon özelliği ile görme engelli bireyler için matematik ve müzik sembollerini tanımlayan işaretleri de kapsamıştır (Braille, 2009).

Görme engelli bireylerin eğitimi için önemli bir yeri olan kabartma yazı, 19. yüzyıl sonlarına doğru dünyada yaygınlaşmaya başlamıştır (Kanık, 1994).

Dünyadaki bu gelişmeler ışığında ülkemizde, 1953'te Gazi Eğitim Enstitüsü'nde açılan özel eğitim bölümü öğrencilerinin desteği ile gazeteler, ders kitapları, romanlar tarama işleminden geçirilerek Türkçe'de en çok kullandığımız üç yüz kelime ve hece belirlenmiştir. Bu çalışmalar sonucunda 1954 yılında 220 işaretli bir kısaltma sistemi Türkçe Braille için oluşturulmuştur (Enç, 2005).

Okul öncesi döneminden itibaren, erken yaşlarda Braille alfabesinin öğretilmesine başlamak uygun görülmüştür. Aksi takdirde ilerleyen yaşlarda ve teknolojinin ilerlemesi ile alfabeyi öğrenmeye karşı isteksizlik oluşacağı düşünülmektedir. Ülkemizde ne yazık ki her geçen gün Braille alfabesinin kullanım sayısı düştüğü tespit edilmiştir. Başlıca nedenleri arasında; görme engelli öğrencilerin körler okullarından ziyade daha fazla sayıda kaynaştırma eğitimine devam etmesi ve okullarda kabartma yazıyı bilen öğretmen sayısının yeterli olmaması yer almaktadır. Aynı zamanda ilerleyen teknolojide ile birlikte görme engelliler için kullanılan sesli materyallerin artması, CD, okuma makineleri gibi araçların yaygın olarak kullanılması nedenler arasında sayılmaktadır (NFB, 2009). Ülkemizde kabartma yazı eğitimi verebilen öğretmen veya eğitimci sayılarına ait istatistikî verilere ulaşılmadığı görülmüştür.

Schroeder, (1996) yaptığı çalışmalarda göstermiştir ki; Braille alfabesini öğrenmenin görme engellinin kendine güvenli, bağımsız ve diğer bireylerle eşit fırsatlara sahip olduğunu hissedilen bireyler olması için katkı sağladığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada elde edilen verilere göre; Braille alfabesini kullanabilen görme engellilerin, kullanmayı bilmeyenlere göre daha yüksek güven derecesine sahip

olduğu ve normal bireyler gibi olmaya çalışıp enerji ve zaman harcamadıkları belirlenmiştir.

2.4 Erişilebilirlik Kavramı

Tanım olarak erişilebilirlik; bir servisin, ürünün, tesisin veya ortamın her türlü özelliğe sahip olan veya olmayan insanlar tarafından kullanılabilmesidir (ISO, 2010). ISO standardı olarak yalnızca engelli bireyleri değil, erişilebilirlik kavramında bahsi geçen yeterliliğin tüm kullanıcıları kapsadığı özellikle belirtilmiştir. Bu şartlar altında her birey var olduğu zamanda engeli olmama durumunda bulunuyor olabilir ve geçici ya da kalıcı engellilik durumuna aday konumda bulunabilir. Erişilebilirlik tanımının, bu açıklamalar doğrultusunda engelli olma veya engelli olmama durumunu kapsadığı söylenebilir.

Erişilebilirliğin diğer bir tanımı ise, yapıların, açık alanların, ulaşım ve bilgi verme hizmetlerinin, iletişim ve teknolojik araçların engelli bireyler tarafından birine bağlı olamadan ve güvenli olarak ulaşılabilmesi ve kullanılabilmesi olarak belirlenmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı1, 2018).

2.4.1 Erişilebilirlik kapsamında yasal çerçeve

Temel hak ve özgürlükler kapsamında engelli bireylerin fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel çevreye, ürünlere ve hizmetlere, bilgiye ve iletişime erişilebilirlikleri ulusal ve uluslararası kanunlarla korunmuştur. Fiziksel erişilebilirliğin var olması bu hak ve özgürlüklerinin kullanılmasını sağlayacak bir önkoşuldur (Avrupa Komisyonu, 2006). Fiziksel erişilebilirliği belirleyen fiziksel altyapı (kaldırımlar, binalar ve açık alanlar tesisler), ulaşım araçları ve bilgiye erişim ulaşılabilirliğin esaslarını oluşturmaktadır. Her bileşenin birbiriile etkileşim halinde olduğu görülmektedir. Bir örnek vermek gerekirse; bilgiye erişim hakkı ya da eğitim hakkı için gerekli olan tesislere fiziksel erişim sağlanamadığında bilgiye de erişim sağlanamamaktadır. Sahip oldukları temel hak ve özgürlükleri, engelli bireylerin kullanabilmesinin temel araçlarından biri fiziksel erişilebilirliktir.

2.4.2 Erişilebilirlik türleri

2.4.2.1 Bilgiye erişilebilirlik

Bilgiye erişim, sağlık ve eğitim gibi kamusal hizmet alanları ile sosyal, ekonomik ve kültürel hayata katılımın temel şartlarından bir tanesidir. Bireyin sahip olduğu hakları kullanması için bilgiye yazılı, görsel veya dijital olması fark etmeksizin, bilgiye erişimi sağlanmalıdır. Bireylerin bilgiye erişim hakları çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yasal dayanaklar aracılığıyla güvence altına alınmıştır. Bilgiye erişimi yasal olarak güvence altına alan evrensel düzlemde en önemli madde 2006 yılında sözleşmede yerini almıştır. BM tarafından kabul edilen "Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmesi"nin amacına göre, engelli vatandaşların tüm temel hak ve özgürlüklerden tam ve eşit bir şekilde yararlanmasını sağlayacak fırsatlar sunmak ve korumak olduğu beyan edilmiştir. Bilgiye erişim ile ifade ve düşünce özgürlüğü konularının işlendiği sözleşmenin 21. maddesine göre; sözleşmeyi kabul eden devletler engelli bireylerin bütün iletişim araçlarını tercihe bağlı kullanabilmesi, bilgiye erişim özgürlüğü, ifade ve düşünce özgürlüğünden diğer insanlarla eşit sağlamak için bütün tedbirleri almakla yükümlü olduklarını belirtilmiştir (Birleşmiş Milletler [BM], 2008).

Gündelik, teknik, bilimsel ve sanatsal gibi farklı bilgi alanlarına engelli bireylerin ulaşması için bu bilgilerin üretildiği veya sunulduğu yerler olan yapı tiplerine erişimi sağlanmalıdır. Bu bağlamda hazırlanan Birleşmiş Milletler, Engelli Hakları Sözleşmesinin 30. maddesinde müze, tiyatro, sinema ve kütüphane gibi çeşitli etkinliklerin yapıldığı veya hizmetlerin sunulduğu yerlere engelli bireylerin de diğer bireylerle eşit koşullar altında katılım hakkı olduğunu vurgulanmıştır. Bu haklardan yararlanmasını sağlamak amacıyla gerekli tüm tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmiştir (BM, 2008). Engelliler için farklı türde bilgi sunan bu yapı tiplerinde fiziksel erişimle birlikte, engellilerin dil (örneğin; kabartma baskılar ve işaret dilleri gibi) ve özel kültürel kimliklerinin tanınması, desteklenmesi hakkına da sahip oldukları belirlenmiştir (Çakın, 2011).

2.4.2.2 Fiziksel erişilebilirlik

İnsan haklarının büyük bir bölümünün engelli bireyler tarafından kullanılabilmesi için erişilebilirliğin bir önkoşul olduğunu kabul eden görüşler olduğu gibi, erişilebilirliğin bağımsız bir hak olduğu yönünde görüşler de mevcuttur (WHO,

2011). Sosyal modele göre; erişilebilirlik bağımsız bir hak olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda; Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme Madde 9'da "Erişilebilirlik" başlığı altında şöyle ifade edilmiştir (BM, 2008).

1.Sözleşmeye taraf olan Devletler engelli bireylerin, diğer insanlarla eşit koşullarda bağımsız yaşayabilmelerini ve hayatın bütün alanlarında etkin katılımlarını sağlamak için tedbirler alacaktır. Diğer bireyler gibi yaşadıkları çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim olanaklarına, kırsal ve kentsel alanlarda halka açık diğer kurumlara ve hizmetlere erişimini sağlamak için gerekli olan tedbirleri alacaklardır. Erişim ile ilgili engel tespiti ve engelin giderilmesini içeren bu tedbirler diğerleri ile birlikte, burada belirtilenlere de uygulanır: (a) Binalar, ulaşım araçları, yollar, okullar, evler, sağlık tesisleri ve işyerleri olmak üzere diğer açık ve kapalı tesisler; (b) İletişim ve bilgi araçları ile diğer hizmetler.

2. Taraf Devletler aşağıdaki maddeleri gerçekleştirmek için de uygun olan tedbirleri alacaklardır: (a) Kamuya açık ve hizmete sunulan tesislerin ve hizmete erişime ilişkin asgari standartların ve rehber unsurların geliştirilmesi, duyurulması ve uygulamaların izlenmesi; (b) Kamuya açık işletmelerin ve özel girişimlerin engelli bireylerin ulaşabilme durumlarını her açıdan dikkate alacak uygulamalar yapmalarının sağlanması; (c) Konu ile ilgili kişilerin engelli bireylerin karşılaştığı ulaşılabilirlik sorunlarıyla alakalı olarak eğitilmesi; (d) Kamuya açık binalar ve diğer yapılarda kabartma yazı ve kolay anlaşılır olan işaretlemelerin sağlanması; (e) Herkesin kullanımına açık olan yerlere erişimi kolaylaştırmak için okuyucular, rehberler ve işaret dili tercümanları dahil çeşitli hem canlı yardımların hem de araçların sağlanması; (f) Engelli bireylerin bilgiye erişimini kolaylaştırmak için onlara uygun yöntemlerle yardım ve destek sunulması; (g) Engelli bireylerin yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine, uygulamalara erişimlerinin sağlanması; (h) Erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojileri ile uygulamaların tasarımını, geliştirme aşamasını ve dağıtım işlemlerini ilk basamaktan itibaren teşvik edilmesi ve bu sayede var olan teknoloji ve sistemlere engelli bireyler tarafından asgari ödenekle erişilebilmesinin sağlanması. Ülkemiz, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları sözleşmesine taraf olmasıyla birlikte iç hukukunu ve uygulamalarını sözleşmeyle uyumlu hale getirmek için düzenlemeler yapması gerekmektedir. Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın 1997 yılında kurulmasıyla engelli hakları, resmi ve yasal düzlemde

görünür hale gelmeye başlamıştır. 2005 yılında Özürlüler Kanunu'nun kabulüyle gelişimi ivme kazanmaya başlamıştır (ÖZİDA, 2006).

2.5 Standart Kavramı ve Tanımı

Standart kavramının tanımı Milletlerarası Standardizasyon Teşkilatı (ISO), tarafından şöyle yapılmıştır; “imalatta, anlayışta, ölçme ve deneyde bir örneklik” denilmiştir. Bu tanıma göre standart kavramının yalnızca ürün ve üretim ile ilgili olmadığı görülmektedir. Anlayışta da bir örnek sunmayı hedeflemiştir.

Toplumsal, kültürel, ekonomik ve üretime yönelik teknik faktörler olmak üzere dört temel değişken standartların oluşmasında rol oynamıştır. Dünya genelindeki tüm toplumların kendilerine özgü kültürleri vardır. Üretim veya tüketim ile ilgili alışkanlıklar kültür farklılıklarından etkilenebileceği için bir topluma yönelik ilgili standartlar oluşturulurken toplumun kültürel yapısına da dikkat edilmelidir.

Ekonomik faktörlerde standartların oluşturulmasını etkileyen diğer önemli bir faktördür. Üretim yapan kuruluşlar için standartlar kaliteyi garanti altına alan, verimliliği arttıran, müşteri güvenini sağlayarak rekabetçi avantajlar sağlamaktadır. Aynı zamanda yeni uygulamaların geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde avantaj sağlamak standartların içeriğini teşkil etmektedir. Bunun yanında üretime yönelik teknik faktörleri şöyle sıralayabiliriz; 1-Evrensel kapsamda kullanılabilmesinin sağlanması, 2- Standarda uygun üretilen ürünün belirli bir ölçüde ve kalitede olması, 3-Farklı ülkelerde ve üretim tesislerinde üretilen ürünlerin tamir-bakım masraflarının azaltılması yer almaktadır (Mülayim, 2009).

Dolayısıyla standart çalışmalarının temel odağında insan vardır. Öncelikle insanın can ve mal güvenliği hedeflenmiştir. Kullanıcıların beklentilerini ve ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacak seviyeye çıkarılması hedeflenmiştir (T.S.E).

2.5.1 Erişilebilirlik standartları

2.5.1.1 Dünyada erişilebilirlik standartları

Dünyada erişilebilirlik standartlarına dair yapılan ilk çalışma, 1961 yılında Amerikan Standartları Derneği tarafından gerçekleştirilen çalışma olarak bilinmektedir. Kuruluş adı Amerikan Ulusal Standartları Enstitüsü olarak değiştirilmiştir. Enstitü “Bedensel Engelli tarafından Erişilebilir ve Kullanabilir Binalar Üretmek” başlıklı ilk

erişilebilirlik standardını kamuoyuna bildirmiştir. Bu standart, 30 yılı aşkın bir süre engelsiz tasarım için rehber olma özelliğini korumuştur (Hoke ve Ramsey, 1994).

Yasalar aracılığıyla erişilebilirliğin gerçekleştirilmesi için birçok önlem alınmıştır. Buna rağmen, pratikte uygulamalar yeterli olmamıştır. Bütün bu gelişmeler sonucunda 1990 yılında ADA yürürlüğe alınmış ve Amerikan Engelliler Kanunu Erişilebilirlik Kılavuzu da yürürlüğe girmiştir.

1995 yılında Birleşik Krallık'ta, engellilerin erişilebilirliğine dair yapılan ilk yasal çalışma, Engelli Ayrımcılık Kanunu ile başladığı bilinmektedir. Eğitim ve ulaşım alanında, istihdam, ürünlere ve hizmetlere ulaşım alanlarında hukuka aykırı durumları ortadan kaldırmak ve engellilere yapılan ayrımcılığa karşı durmak hedefleri arasında yer almaktadır (Ulusal Arşiv, 2002). Konut dışı tüm binalarda erişilebilirlik standartları zorunlu hale getirilmesi 2004 yılında "Binaların Kullanımı ve Binalara Erişim" başlıklı "Onaylı Belge M" yürürlüğe girmiştir (Lucarelli, 2007).

Dünyada Kanada, engellilere yönelik en geliştirilmiş standartlara ve yasalara sahip olan ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. Ontario'da 1970 yılında, görme engellilere yönelik hak ve özgürlükleri yasal olarak güvence altına alan ilk eyalet olma özelliğine sahiptir. Kanun kapsamında kılavuz köpeklerin kamuya açık tüm alanlara girmesi hakkını da görme engelli bireylere tanımıştır. İşyerlerinde engellilere yapılan ayrımcılığı ortadan kaldırmak için 1986 yılında, Çalışma Eşitliği Kanunu yürürlüğe girmiştir. Engellilerin ihtiyaçlarına ve gereksinimlerine yönelik olarak Kanada Engelliler Konseyi ile birlikte yürütülen ortak çalışma sonucunda erişilebilirliği güçlendirmek için, 1987 yılında Ulusal Ulaşım Kanunu uygulamaya girmiştir.

2.5.1.2 Türkiye'de erişilebilirlik standartları

Açık ve kapalı mekanlar toplumun tüm kesimi tarafından kullanıldığı için buna engelli bireylerde dahil olduğundan erişilebilirlik standartlarına uygun şekilde mekanlar tasarlanması zorunludur. Ülkemizde büyük oranda ortopedik engellilere yönelik erişilebilirlik standartlarında ve uygulamalarda çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Diğer engel gruplarının ihtiyaçlarının ve gereksinimlerinin göz ardı edilmektedir.

Ülkemizde her türlü ürün ve madde ile hizmet ve usul standartlarının hazırlanması görevi Türk Standartları Enstitüsü'ne verilmiştir. Enstitü tarafından hazırlanan

standartlar sadece Türk Standardı adını alabilmektedir. Enstitünün hizmetleri içerisinde gözetim ve muayene, personel ve sistem belgelendirme, laboratuvar, emlak inşaat, hukuk, ürün belgelendirme, AR-GE, bilgi işlem gibi alanlar bulunurken standart hazırlama en önemli hizmetlerinden biri olduğu bilinmektedir (TSE, 2018).

Türk Standartları Enstitüsü erişilebilirlik konusunda çeşitli standartlar oluşturmaktadır. İlk standart 1991 yılında hazırlanmıştır. Kapsamında özellikle tekerlekli engelli insanların yaşayacağı binaların düzenlenmesi yer almıştır.

Engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması yönündeki ilk yasal düzenleme 1997 yılında engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması yönünde 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile hazırlanmıştır. Hazırlanan kararname ile birlikte kanunda yer alan birçok bölüme engelliler ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. 3194 sayılı İmar Kanunu'na da erişilebilirlik ile ilgili bir madde eklenerek, bu alandaki çalışmalar sürdürülmüştür. Ek Madde 1'deki İmar Kanunu'nda "Fiziksel çevrenin özürsüzler için yaşanabilir ve ulaşılabilir olması için, imar planları ile sosyal, kentsel, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur." hükmüne yer verilmiştir (ÖZİDA, 2010). Bu maddenin işler olabilme görevi ise İnşa edilmiş ya da inşa aşamasındaki altyapı alanlarında ve yapılarda erişilebilirlik ilkelerinin projelendirme, planlama, ruhsatlandırma ve denetleme gibi konularda sorumluluk, yapıların ve hizmetlerinin bağlı oldukları ilgili kurum ve kuruluşlara verilmesi kararına bağlanmıştır (ÖZİDA, 2010).

İ.B.B 2004 yılında diğer belediyelere çeşitli görevler vermiştir. Yine 2005 yılında da engellilere yönelik yeni konular eklenmiştir. Özürsüzler Kanunu'na eklenen geçici maddelerde kamu kurumlarına ait mevcut olan resmi yapıların, tüm yaya geçidi, yol, kaldırım gibi açık ve yeşil alanlar planlanmıştır. Benzeri sosyal ve kültürel altyapı alanlarının erişilebilirliğe uygun hale getirilmesi ile planlanmıştır. Tüzel ve gerçek kişiler tarafından yapılmış ve kamuya açık hizmet veren her türlü yapının engelli bireylerin erişilebilirliğine uygun hale getirileceği hükmü de maddelere eklenmiştir (ÖZİDA, 2010). Var olan bu kanun ve yönetmeliklerin yanı sıra erişilebilirlik konusunda yeterli uygulama yapılmadığı görülmektedir. Yapılan uygulama ve düzenlemelerin pek çoğunda ilgili TSE standartlarının dikkate alınmadığı ve uygulanmadığı gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Bu durumun sebepleri arasında; standartların yeterince incelenmemesi, ilgili personelin konuya dair teknik bilgi

düzeyinin düşük olması ve farkındalık çalışmalarının eksikliği olduğu tespit edilmiştir (Kaplan ve diğer., 2010).

Son yapılan düzenlemeler ile Büyükşehir Belediyeleri ve diğer belediye sınırları içerisinde, engelli ve yaşlıların topluma tam, etkin ve eşit katılımını sağlamak için 2011 yılında "Erişilebilir Şehir Yönetmeliği (Taslak) Projesi" geliştirilmiştir (Dünya Engelliler Vakfı, 2011).

2.6 Görme Engelli Bireylerin Hayatını Kolaylaştıran Erişilebilir Teknolojik Araçlar

2.6.1 Lazer baston

Görme engelli bireylerin güvenli yolculuk yapabilmesi için ileride bulunan engelleri araştırır, bulur ve açık yolun önceden tanınmasını sağlayarak, kullanıcıya seyahatlerinde güven ve bağımsızlık duygusunu kazandırmaktadır. Ayrıca lazer bastonun ulaşımdaki durak işaretleri, ağaçlar ile tanınan arazi işaretlerinin ve diğer sabit konumlu objeleri belirlemek ve görme engelli bireylerin yoldaki insanlarla çarpışmalarını önlemek gibi görevleri vardır. Baston işaret parmağının altındaki titreşen uyarıcı özelliği ve sesli tonlar ile yaklaşan engelin varlığından kullanıcıyı haberdar eder. Bastonu kullanırken sesli tonları kapatmak ya da yalnızca titreşen uyarıcılara güvenip hareketini ayarlamak gibi seçimlerde bulunabilmektedir (www.brailleteknik.com).

2.6.2 Ultrasonik alıcı vericili beyaz baston

Mühendisler, yarasaların sesleri algılamalarından etkilenerek, mini bir sonar cihazını gözlüğe monte edilerek çalıştırılmaktadır. Görme engelli bireylerin belli bir adapte süresinden sonra engele çarpmadan yürüyebilmelerini sağlamaktadır. Bu araçlar lazer sisteminden farklı olarak çalışmaktadır. Görme engelli bireyler için bastonu sağa-sola sallamak zorunluluğu getirmemektedir. Bir taşın suya atıldığında oluşturduğu dalgalar ses olarak havada yayılmaktadır. Görme engelli bireyler ultrasonik alıcı vericili beyaz baston ile etraflarını algılayabilmektedir. Bu sayede şehir içinde daha rahat yürüyebilme, bağımsız hareket etme imkânı bulabilmektedir. Tasarımcılar gözlüğün hiçbir zaman insan gözünün yerini tutmayacağını söylemektedir (Kocamaz ve Uçar, 2008).

2.6.3 Braille monitörler

Görme engelli bireyler için bilgisayar ekranındaki yazıları Braille alfabe olarak göstermeye yarayan araçlardır. Görme engelli bireyler yazıları ekranda parmaklarıyla takip edebilmektedir. Braille monitörler, ekran okuma programları ile uyumlu olarak çalışmaktadır. Sesle dinlenen yazılar hızlı bir şekilde kabartma olarak kullanıcının elinin altından geçmektedir (www.brailleteknik.com).

2.6.4 Braille baskı ve monitörler

Braille (Kabartma) printer, görme engelli bireylerin dokümanlarını Braille alfabesinde almalarına olanak sağlayarak, çalışmalarını ve kitaplarını okuyabileceği şekle getirmektedir. Kabartma yazı bilmeyen bir kimse bile bugünkü teknoloji ile görme engelli bireyler için okuma materyali basabilecek durumda olabilmektedir. Bu araçlar, bilgisayar kullanımını görme engelli bireyler için bir zorunluluk haline getirmiştir (www.brailleteknik.com).

2.6.5 Ekran okuma programları

Bu programlar metinleri sese çevirmeye yarayan yazılımlar olarak bilinmektedir. Görme engelli bireyler ekranın seçtiği bölümünü sesli olarak bu programlar ile okuyabilmektedir (www.beyid.com).

2.6.5.1 Window-eyes

Bilgisayar dünyasının kapılarını görme engelli bireyler için ardına kadar açan, onların erişilebilirlik ihtiyaçlarına cevap veren güçlü bir ekran okuma programı olarak tanımlanmaktadır. Bu uygulama ile görme engelli kullanıcılar, neyi nasıl ve ne kadar duyacakları konusunda özgürce seçim yapma imkânı bulmaktadır. Bu programın son derece gelişmiş kabartma ekran desteği bulunmaktadır. Bu sayede kabartma ekran kullanan görme engellilerde ekranda görüntülenen bilgiye Braille formatta ulaşmalarını sağlamaktadır (www.beyid.com).

2.6.5.2 Jaws yazılım

Bu uygulama bilgisayar ekranındaki tüm yazıları, çerçeveleri, menüleri kısacası aklınıza gelebilecek her türlü bilgiyi seslendirebilen bir yazılım uygulamasıdır. Bu yazılımlar görme engellilerin toplumla uyumlu yaşamasını, diğer insanlar gibi eşit imkanlarda eğitim alabilmesini sağlamaktadır. Yaşam doyumlarını artırabilmek

adına bireylerin bu zamana kadar hayal olan çok farklı alanlarda iş imkânı oluşturabilmesi için teknolojiyi kullanmaları önem arz etmektedir. Kullanıcılar bilgisayar ve bilişim teknolojisiyle bir insana ihtiyaç duymadan yazılı basını takip edebilmekte ve notlarını hazırlayıp internetten yararlanma fırsatı bulmaktadır (Canatalı, vd., 2008).

2.6.5.3 GVZ komutanlar

Ses teknolojileri olarak ülkemizde yazılım geliştiren GVZ firması, kendi üretimi olan Komut Anlar uygulamasını tamamen Türkçe olarak ve API özelliği ile tasarlayarak, geliştirilen uygulamalara rahatça entegre edilmesini sağlamıştır. Yazılım programında da üç ayrı modül bulunmaktadır.

Konuşma Tanıma modülü, bilgisayar tarafından duyulan ses, hafızadaki kelime veya cümlecikler arasından en uygun olan kelimeye eşlenerek yazıya dönüşmektedir.

Konuşma Sentezleme modülü dijital platformda bulunan metinleri sesli bir şekilde ve anlaşılır vaziyette Türkçe olarak duyurabilmektedir, kısaltmaları algılayabilmektedir ve istenirse sesin kalınlığı, hızı ve inceliği ayarlanabilmektedir.

Yazılım da daha çok güvenlik alanında kullanılmakta olan bir Konuşmacı Tanıma modülü bulundurmaktadır. Bu modülün görevi; yüz bir oranındaki hata payı ile kişileri birbirlerinden ayırt edebilmektedir. İlk olarak kişilerin ses verileri kayıt edilir. Daha sonra bu veriler konuşan kişinin sesi ile karşılaştırılıp, eşleştirme doğru olarak kabul edilirse; sisteme giriş izni verilmektedir (Ödeş, 2005).

2.6.5.4 Zoomtext ekran büyütücü programı

Bu program görme engeli az olan kullanıcılar için tasarlanmış olup, büyük baskı programları olarak da bilinmektedir. Ekranı rahat okumak isteyen herkes tarafından kolay ve maliyeti ucuz bir şekilde kullanılabilir. Bu program az görenler ve yaşlılar tarafından başkalarından yardım almadan bilgisayarı kullanma fırsatı vermektedir (Subaşıoğlu, 2000).

2.7 Yaşam Doyumu

Çoğu insan için şüphesiz “Mutlu” bir yaşam sürmek yaşam amaçlarından önde gelenlerden bir tanesidir. İnsan için mutluluğun ne anlama geldiği, nasıl mutlu olabileceği ve hangi unsurlardan etkilendiği gibi sorularla mutluluk anlaşılmaya ve

sahip olunmaya çalışılmıştır. Mutluluk, insanlar için güncelliğini kaybetmeyen bir konudur. Psikolojinin ve özellikle pozitif psikolojinin çalıştığı konulardan birisini mutluluk (happiness) kavramı oluşturmaktadır. Pozitif psikoloji, bireyin hayatında karşılaştığı olumsuz durumları (hastalık gibi) iyileştirip; düzeltmenin yeterli olmadığını savunmuştur. Aynı zamanda bireyin sahip olduğu olumlu özellikleri (yetenek, sevgi, özgünlük, duyarlılık vb.) geliştirmenin gerekli olduğuna inanmaktadır (Seligman, 2002).

Bu bağlamda, bireyin eksik ya da zayıf olduğu yönlerini gidermekten çok, güçlü olduğu yönlerini geliştirmeye gayret etmek ve çalışmak ön plana çıkmaktadır. Bu yönelim ile bireydeki psikopatolojiyi önleme de daha etkili sonuçlar alınacağı vurgulanmıştır (Suldo ve Huebner, 2004). Pozitif Psikoloji, mutluluğun tanımında genellikle “öznel iyi-oluş” (subjective well-being) kavramını ön plana çıkarmaktadır. Birbiriyle bağlantılı olan yaşam doyumu, olumlu ve olumsuz duygulanım öznel iyi-oluşu oluşturmaktadır. İnsanın hoşuna giden ve gitmeyen duygulardan olumlu ve olumsuz duygulanım oluşmaktadır. Yaşam doyumu ifadesi ise, bireyin hayatına ilişkin bilişsel değerlendirmelerini oluşturur. Bireyin algıladığı olumlu duygulanım ve yaşam doyumunun yüksek olması, öznel iyi-oluş halinde yüksek olduğuna işaret etmektedir (Diener ve Suh, 1997). Bireyin geleceğiyle ilgili düşünme ve yaşamını algılama biçimi yaşam doyumu olarak tanımlanmaktadır. İlk olarak Neugarten, Havinghurst ve Tobin (1961) yaşam doyumu kavramını gündeme getirmiştir. Türkçe’ye uyarlaması Köker (1991) tarafından gerçekleştirilmiştir. Sultan Çamur Karataş tarafından ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları yapılmıştır (Yılmaz, Sayıl, 1996).

Bir başka tanıma göre yaşam doyumu; bireyin elinde olanlar (neye sahip olduğu) ile beklentilerinin (ne istediği) karşılaştırılması ile ortaya çıkan durum ya da sonuçtur. Bireyin belirli bir durumla ilişkili doyum değil, genel anlamda tüm yaşamındaki doyum anlaşılmalıdır. Benlik saygısı, mutluluk, moral vb. değişik yönlerden iyi olma halini ifade etmektedir. İnsanın kendisi için belirlediği kriterleri ve yaşam şartlarını algılayışının karşılaştırmalarını, bu şekilde bireyin kendi hayatına ilişkin değerlendirmesini içermektedir (Deniz, 2006; Pavot ve Diener, 1993).

Çeçen (2008)’e göre; insanın kendi belirlediği yaşam şartlarına uygun bir biçimde tüm hayatını pozitif olarak değerlendirmesi yaşam doyumunu tanımlamaktadır. Yapılan araştırmalar gelir durumunun, cinsiyetin ve ırkın yaşam doyumunu ve

mutluluğu tahmin etmede çoğunlukla hiçbir etkiye sahip olmadığını tespit etmiştir. Bununla birlikte psikolojik değişkenlerin örneğin, kişisel tercihlerin, kültürün ve yakın ilişkilerin yaşam doyumunu açıklamada daha etkili olduğunu göstermiştir.

2.8 Araştırmayla İlgili Yurt İçi Çalışmalar

Şeyda Akçalı'nın, (2015) yılında “*Görme Engellilere Yönelik Tasarlanan Mekanların Erişilebilirlik Standartları Kapsamında İrdelenmesi*” adlı tez çalışmasında görme engellilere yönelik literatür taraması yapılmış, farklı disiplinler de incelenerek, görme engelli bireylere özel tasarlanan mekanlarda erişilebilirlik standartlarına zemin hazırlanmıştır. Görme engelli bireylerin yaşamlarını bağımsız sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyacakları minimum erişilebilirlik standartlarını belirleyerek, mimari tasarım kriterleri oluşturulmuştur. Bu bağlamda, erişilebilirlik standartlarının incelenmesi üzerine kullanıcıları yalnızca görme engellilerin oluşturduğu görme engellilere ait olan kütüphaneleri araştırma kümesi olarak belirlenmiştir. Erişilebilirlik standartları ve belirlenen kriterler temel alınarak değerlendirme formları hazırlanmış ve bu formlar aracılığıyla İstanbul, Ankara ve İzmir’de bulunan görme engelli bireylere ait kütüphanelerde erişilebilirliğe dair veriler toplanmıştır. Toplanan veriler ışığında örneklerin, erişilebilirlik standartlarıyla uyumsuz veya uyumlu olma durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Ulaşılan örnekler arasında karşılaştırma yapıp genel sonuçlara ulaşılmış ve öneriler de bulunulmuştur.

Bu araştırma göstermiştir ki; engellilerin temel hak ve özgürlüklerini kullanmasında fiziksel çevrenin temel engellerden biri olduğu, bu engel ile görme engellilerin bilgiye erişimlerinin kısıtlandığı, bu anlamda yasal ve toplumsal farkındalık seviyesinin oluşmadığına dair bulgulara ulaşılmıştır. Bilgiye erişimin temel hak olduğu düşünülürse; bunu sağlayamayan bireylerin yaşam doyum seviyelerinde düşüş olması kaçınılmazdır.

Bera Başkurt'un (2015) yılında hazırladığı “*Yenilenebilir Braille Ekranlı Elektronik Okuyucu Örneği*” tezinde, yapılacak araştırma kapsamında örnek olay çalışması yapılmıştır. Kullanılacak olan ürün geliştirme süreci ve görme engellilere yönelik işbirlikçi tasarım şablonunun oluşturulması adına bu alanlarla ilgili literatür taraması yapılmış ve çeşitli yaklaşımlar değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma kapsamında hem sürecin şekillenmesi hem de problemin belirlenebilmesi için yapılacak görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılarak veri toplanması

hedeflenmiştir. Örnek olay çalışmasında gerçekleştirilen ürünün test edilmesi için Türkan Sabancı Görme Engelliler İlkokulu öğrencileri arasından rastgele seçilen kişiler ile çalışma yapılmıştır.

Araştırma süresince elde edilen veriler sonucunda ülkemizde bulunan görme engelli bireylerin yeterli erişilebilir ürüne sahip olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgular ışığında bilgiye ulaşmada geç kaldıkları ve eğitimlerinin aksadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal model anlayışına göre devletin görme engelli bireylere ihtiyaç duydukları araçları temin etmelerini sağlamaları hususunda destek vermesi önem arz etmektedir. Görme engelli bireylerin hem bağımsız bir şekilde bilgiye erişmeleri, hem de ihtiyaç duydukları erişilebilir teknolojik araçlara sahip olmaları yaşam doyumlarının yüksek çıkmasına sebep olmaktadır. Bireyin kendisini iyi hissetmesi ve bilişsel olarak kendini böyle hissetmesi yaşam doyumunun yüksek olmasına sebeptir.

Aşkın Keser, (2015) yılında “*Çalışma Yaşamı ile Yaşam Doyumu İlişkisine Teorik Bakış*” yayınladığı makalesinde bireyin hayata bağlanmasını ve çalışma yaşamına dahil olup, bir işe yarar hissini elde etmesinin yaşam doyumunu olumlu etkilediğini söylemiştir. Ekonomik özgürlük elde etmenin de yaşam doyumuna katkısından bahsetmiştir. Görme engelli bireyler içinde var olan gelişmiş yönlerini hem eğitim hem de teknolojik araçlarla destekleyerek çalışma hayatına onları da dahil etmek ya da toplum olarak buna fırsat etmenin onların yaşam doyumlarında olumlu etki oluşturması kaçınılmaz bir sonuç olacaktır.

2.9 Araştırmayla İlgili Yurt Dışı Çalışmalar

Elferving, (1996), Arkansas'ta bulunan Vitreo Retinal Vakfı'ndaki klinikte yaklaşık 80 yaşlı denek ile bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın amacı katılımcılardaki yaşam doyumunu ve fonksiyonel bağımsızlık durumlarını etkileyen faktörleri araştırmak olmuştur. Yaşlılar üzerinde yapılan bu çalışmada yedi bilgi toplama aracı kullanılmıştır. Bunlardan bazıları yaşam doyum ölçeği, demografik bilgi formu, günlük yaşam aktivitelerini belirleyecek bir form kullanılmıştır. Çalışma şunu göstermiştir ki; görme kaybı ne kadar büyükse günlük aktivitelere katılım o kadar zorlaşmaktadır. Aynı zamanda hastalık durumlarında ki artışında yaşam doyumlarında azalmalara sebep olduğu, bağımsız hareket etmenin azaldığı bulgularına ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen bir diğer bulgu ise, evli olan katılımcıların yaşam doyumlarının bekar olanlara göre daha yüksek çıktığı sonucuna

ulaşılmasıdır. Çalışmadaki bulgular, bu çalışmayı destekler niteliktedir. Bağımsız hareket etme becerisine sahip olma ve iletişimin yaşam doyumunu artırdığı yönünde bulgulara bu çalışmada da ulaşılmıştır.

Myers ve Diener'in, (1995), araştırmalarında mutluluğu ve yaşam doyumunu yordamada ırk, cinsiyet ve gelir durumunun hemen hemen hiçbir etkiye sahip olmadığını ifade etmişlerdir. Bireylerdeki kişisel eğilimlerin, içinde yaşanılan kültürün, yakın ilişkiler gibi psikolojik değişkenlerin yaşam doyumunu açıklarken; daha fazla etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Kahneman ve Deaton (2010) yaptığı araştırmalarda yaşam doyumunu olumlu etkileyen faktör olarak gelir durumunun yüksek olması bulgularına ulaşılmıştır. Sonuç itibariyle; bireylerin hedeflerine ulaşması, çoğunlukla finansal kaynaklar gerektirdiği için bulguların bu yönde olması şaşırtıcı olmamıştır.

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına ile verilerin toplanma ve analiz sürecine yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Yapılan bu araştırma, araştırma yöntemlerinden *Karma Yöntem Araştırmalarına* göre tasarlanmış *Durum Çalışması'dır*. Karma yöntem araştırmalarında, araştırma problemlerini anlamak için nitel (açık uçlu) ve nicel (kapalı uçlu) veriler toplanır. Toplanan iki veri seti birbirleri ile bütünleştirilir. Sonrasında bu iki veri setini bütünleştirmenin avantajlarını kullanarak sonuçlar çıkarılır. Sağlık, davranış ve sosyal bilimlerinde bir araştırma yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Araştırma problemlerinin daha iyi anlaşılması adına avantajlı bir yöntem olduğu söylenmektedir (Creswell, ve Plano Clark, 2011).

Örnek olay (durum) çalışması, olgunun kendisi ve ne kapsadığı ile ilgili net sınırlar çizilemeyeceği, çok fazla veri kaynağının olduğu vakalarda çalışılmaktadır. Durum çalışmalarında varlık, zaman ve mekân açısından betimlenir, özel bir hale sokulur (Büyüköztürk vd., 2011; Yıldırım ve Şimşek (2003). Araştırma deseni, "tek durum" deseni olarak belirlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Bu çalışmada durum "Erişilebilir Teknolojik Araç Kullanım Düzeylerinin Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumuna Katkısı"dır. Bu araştırmada, görme engelli bireylerle derinlemesine yapılan görüşmelerle durum hakkında görüşlerin ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda uyguladığımız nitel araştırma yönteminde, görüşme, gözlem ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak olaylar doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmaktadır.

Bu araştırma yönteminde sosyoloji, psikoloji, eğitim gibi sosyal bilim alanlarında insan ve toplum davranışlarının incelenmesi hedeflenmektedir. Nitel araştırma

yönteminde genelleme yapmak öncelikli amaç değildir. Bu yöntemde kullanılan nitel ölçme yöntemleri (görüşme, gözlem) ile kavram ve kuram oluşturmak amaçlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2008).

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, yetişkinlik dönemindeki görme engelli bireyler oluşturmuştur.

Katılımcıların belirlenmesi: 20 görme engelli birey belirlenmiş, 13 katılımcıya ulaşılmış ve bunlarla iletişime geçilmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme formu yüz yüze görüşme yöntemi uygulanarak veri toplama işlemi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. *Kartopu Örneklem* yöntemi ve *Amaçsal Örneklemenin* bir alt türü ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlendiği söylenebilir (Büyüköztürk vd., 2011).

Çalışmaya katılan görme engelli bireylerin cinsiyet, yaş, mezuniyet, gelir durumu aralıklarına ilişkin demografik verilerin dağılımı Çizelge de gösterilmiştir.

Çizelge 3.1: Demografik Veriler

Demografik Özellikler		f	%
Cinsiyet	Kadın	6	46
	Erkek	7	54
Yaş	20-25	4	31
	26-30	2	15
	31-35	3	23
	36-40	2	15
	41-45	1	8
	46-50		
	51+	1	8
Gelir Düzeyi	Düşük	1	8
	Orta	11	84
	Yüksek	1	8
Mezuniyet	Lise	6	46
	Önlisans	1	8
	Lisans	3	23
	Lisansüstü	3	23
Çalışma Durumu	Çalışıyor	9	69
	Çalışmıyor	1	8

Çizelge 3.1'den de anlaşılacağı üzere, söz konusu çalışmada katılımcılardan 6'si kadın; geriye kalan 7'sinin erkek olduğu anlaşılmaktadır. Yaş dağılımında ise katılımcıların ise 21 yaş ve üstünde olduğu tespit edilmiştir. Gelir durumları tespitinde orta seviyedeki katılımcı sayısının önde olduğu görülmektedir. Eğitim seviyeleri bakımından lise ve üstü eğitim aldıkları görülmektedir. Katılımcıların büyük bir kısmının çalıştığı görülmektedir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu: Bu çalışmada verilerin toplanması için literatür taraması, görüşme ve doküman incelemesi gibi çeşitli yöntemler kullanılarak çalışmanın birbirini desteklemesi hedeflenmiştir. Literatür taraması sonrasında probleme ilişkin alt problemler oluşturulmuştur. Bu alt problemleri sorgulayan görüşme soruları hazırlanmış ve katılımcılara uygulanmıştır.

Amaçsal örneklemenin bir alt türü olan ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilen katılımcılara konuya ilişkin görüşlerini belirlemek için 9 yarı yapılandırılmış görüşme sorusu sorulmuştur. Görüşme sorularının 3 tanesi katılımcıların yaşam doyumunu açısından teknolojik araç ihtiyacı ilişkin görüşlerini, 2 tanesi kullandıkları teknolojik araçların yeterliliğini, 1 tanesi yaşam doyumunu artırma düzeylerini, 1 tanesi teknolojik araç kullanımda yaşanan sorunlarına ilişkin görüşleri alınmıştır. En son sorulan 2 açık uçlu soruyla katılımcıların konuya ilişkin eklemek istediği düşüncelerine yer verilmiştir.

Yaşam Doyum Ölçeği: Görme engelli bireylerin genel yaşam doyumları, Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilmiş olan ve Türkçe'ye uyarlaması Köker (1991) tarafından yapılan Yaşam Doyumu Ölçeği (The Satisfaction with Life Scale-SWLS) kullanılarak ölçülmüştür. Bireyin kendi yaşamını genel olarak nasıl değerlendirdiğini yansıtan ölçek, algılanan genel yaşam doyumunu ölçmektedir. Beş olumlu maddesi bulunan ölçeğin maddeleri yedili Likert tipine dayalı olarak yanıtlanmaktadır. Ölçekten alınan puanların artması algılanan genel yaşam doyumunun arttığını göstermektedir. Ölçeğin Türkçe formunun madde-test korelasyonları 0.71 ve 0.80 arasında değişmektedir. Test-tekrar test katsayısı ise 0.85 bulunmuştur (Köker, 1991). Örnek maddeler: “Yaşamım birçok yönüyle ideallerime yakın”, “Yaşamımdan hoşnutum”.

Demografik Bilgi Formu: Bu formda katılımcıların yaş, cinsiyet, mezun oldukları okullar, çalışma durumları, medeni halleri, gelir durumları gibi bilgilere yer verilmiştir.

3.4 Verilerin Toplanması

İstanbul ilinde yaşayan yetişkinlik dönemindeki görme engelli bireylerle görüşmeler planlanmıştır. Araştırmada katılımcıların seçiminde, araştırma amacına uygun olarak erişilebilir teknolojik araçlar ve yaşam doyumu kapsamında yetişkinlik döneminde görme engelli bireylerin görüşlerinin alınmasının yararlı olacağı düşünülmüş ve bu nedenle kartopu örnekleme yoluna gidilmiştir. Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ve yaşam doyum ölçeği ile toplanmıştır. Yaşam Doyum Ölçeğinden elde edilen veriler de katılımcı sayısı az olduğu için Nonparametrik ve kategorizasyon kullanılarak; nitel verilerin rengi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Görüşmelerden elde edilen verilerde dört aşamada betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Şimşek ve Yıldırım 2006). Görüşmeye dayalı nitel araştırma verilerinin analizinde, ses kayıtlarının yazıya dökülmesi, dökümlerin doğruluğunun kontrol edilmesi, görüşme indekslerinin oluşturulması ve güvenilirlik çalışmasının yapılması önemli aşamalardır (Kvale 1996). Araştırmada kullanılan betimsel analiz sürecinin aşamaları ve her bir aşamada yapılan işlemler şöyle özetlenebilir.

3.5 Verilerin Analizi

Görüşme formunda belirtilen sorular, yetişkin dönemlerindeki 13 görme engelli bireye yöneltilmiştir. Yapılan görüşmelerin sonucu elde edilen görüşme metninin analizinde içerik analizi kullanılarak, içerik analizi çeşitlerinden de “kategorisel analiz” gerçekleştirilmiştir. Yapılacak analizde genelde belirli bir ifade öncelikle birimlere ayrılmaktadır. Daha sonra bu birimler önceden belirlenmiş kriterlere göre kategorilere ayrılmaktadır (Miles ve Huberman, 1994, Robson, 2001, Yıldırım ve

Şimşek, 2003). Veri analizinde her bir görüşme iki araştırmacı tarafından kodlanacaktır. Katılımcıların kullandıkları kavramlara, kodlama yapılırken üzerinde dikkatle durularak, bu kodlar, benzerlik ve farklılıkları açısından kategorilere ayrılacaktır. Araştırmacılar tarafından yapılan kodlama görüş birliği ve görüş ayrılığı açısından değerlendirilerek, görüş birliği yüzdesi belirlenecektir (Miles ve Huberman, 1994). Nitel araştırmalarda güvenilirlik ve geçerlik araştırmanın inandırıcılığı ve değeri açısından önemlidir (Yıldırım v Şimşek, 2003). Bu araştırmanın güvenilirliği, iç ve dış güvenilirlik açısından şu şekilde sağlanacaktır: İç güvenilirlikle ilgili alınan önlemler şu şekildedir. Araştırma betimsel bir yaklaşımla ortaya konacaktır.

3.5.1 İçerik analizi

Görüşmenin transkripsiyonları yapılmış, kodlanmış ve kodlar bir araya getirilerek organize edilmiş, alt temalar belirlenmiş ve alt temalar anlamlı ve mantıklı bütünlük içinde bir araya getirilerek temalar oluşturulmuş ve aralarında anlamlı ilişkiler kurulmuştur. (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2016).

Görüşme sonucu elde edilen görüşme transkripsiyonlarının analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi türlerinden “kategorisel analiz” yöntemi izlenmiştir. Bu yöntemde görüşler birimlere ayrılır ve bu birimler benzer yönlerine ve konularına göre kategoriler şeklinde gruplandırılır ve kodlanır (Miles ve Huberman, 1994, Robson, 2001, Yıldırım ve Şimşek, 2003). Veri analizinde her bir görüşme iki araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Kodlama yapılırken katılımcıların kullandıkları kavramlar üzerinde dikkatle durulmuştur. Bu kodlar, benzerlik ve farklılıkları açısından kategorilere ayrılmıştır. Araştırmacılar tarafından yapılan kodlama görüş birliği ve görüş ayrılığı açısından incelenmiş, yaklaşık %95 oranında bir görüş birliği olduğu belirlenmiştir. Bunun güvenilirlik açısından yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Miles ve Huberman, 1994).

Belirlenen ve anlamlı kategoriler altında toplanan kodların bir araya gelmesi oluşan alt temalar ve alt temalar bir bütün olacak şekilde tablo ile verilmiş, tablo da ayrıca katılımcıları skoru ile katılımcıların örnek bazı ifadeleri de verilmiştir. Her tablonun altında bulgular herhangi bir yoruma yer verilmeyecek şekilde açıklanmış, alt temalar şekil ile gösterilmiş ve yine yoruma yer verilmeden açıklanmış, ilişkilendirilmiş ve anlamlandırılmıştır. Her alt temaya ait kodlar yine şekil ile

gösterilmiş ve ortaya çıkan bulgular yorum yapılmadan açıklanmış, ilişkilendirilmiş ve anlamlandırılmıştır.

3.5.1.1 Geçerlik ve güvenilirlik

Nitel araştırmaların güvenilirliği ve geçerliliği araştırmanın değeri açısından önem arzeder (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Bu araştırmanın iç ve dış güvenilirliği şu şekilde sağlanmıştır:

İç güvenilirlik önlemleri: Araştırma betimsel bir yaklaşımla yapılmış. Farklı veri toplama araçlarıyla elde edilen veriler betimsel bir yaklaşımla doğrudan alıntılarla sunulmuş, daha sonra yorum yapılmıştır. Görüşmenin kodlanmasında bir diğer araştırmacı ile kodlamalardaki uyum yüzdesi %95 olarak belirlenmiştir. Benzer araştırma bulguları ile karşılaştırma yapılmıştır. Araştırmada görüşme formunun oluşturulmasında alan yazından yararlanılarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Dış güvenilirlik önlemleri: Araştırmacı görüşme öncesi konu ile ilgili literatür taraması yapmış, görme engelli bireylerin görüşlerini alarak yapılandırılmış görüşme formu sorularını hazırlamış ve araştırmasına başlamıştır. Görüşme esnasında görme engelli bireylere yapılacak araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Burada bilgilerin araştırma için kullanılacağı ve isimlerin gizli kalacağı söylenmiştir.

Araştırmanın geçerlilik önlemleri: Veri çeşitlenmesine gidilmiş, toplanan verilerle ilgili kanıtlar ilişkilendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara nasıl varıldığı açık bir biçimde sunulmuştur. Dış geçerlikle ilgili olarak nitel çalışmalarda genellenebilirliğinin düşük olduğunu söyleyen Büyüköztürk vd., (2016), dış geçerliliğin sağlanmasında aşamaların detaylı ve iyi bir şekilde tanımlanmasının diğer araştırmacıların başka ortamlarda benzer çalışmalarını kolaylaştıracağını belirtmektedir. Bu bakımdan bu araştırmada, araştırma aşamalarının detaylandırılması yapılmıştır.

Geçerlik ve güvenilirliği ilişkin alınan diğer önlemler: Araştırmacının süreçte kalma süresinin uzatılması bir önlem olarak istenmektedir (Büyüköztürk vd., 2016). Araştırmacı sorular esnasında samimi ve içten olmaya çalışarak süreçte kalma durumunu sağlamaya çalışmıştır. Katılımcılardan erişilebilir teknolojik araçların onların yaşam doyumlarına katkısı ile ilgili görüşleri alınmıştır.

4. BULGULAR

4.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tema 1. Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç İhtiyacı

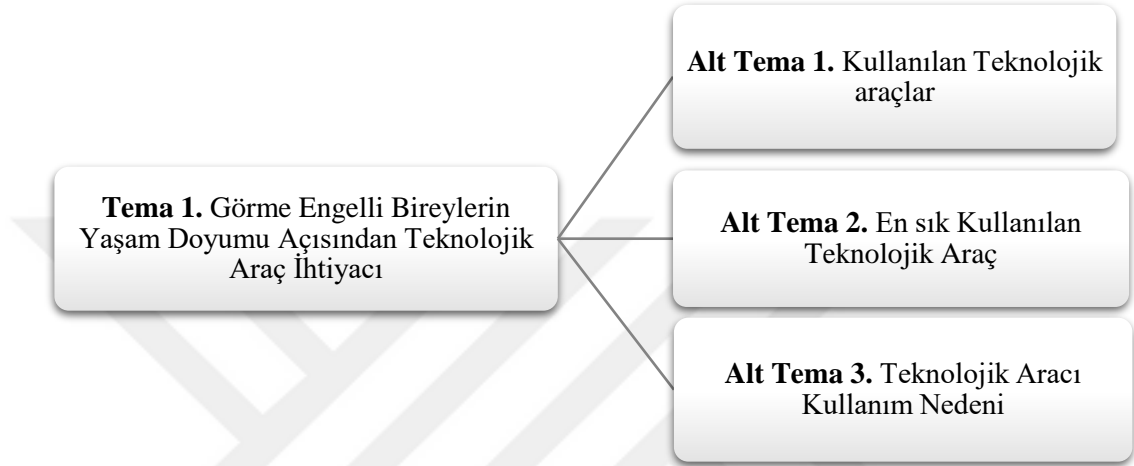
Çizelge 4.1: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç İhtiyacına İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi

Teknolojik Araç İhtiyacına İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	F	Alıntılar
Alt Tema 1. Kullanılan Teknolojik Araçlar	Bilgisayar	11	“...Fakat, farklı alanlarda tabi ki de bilgisayarı tercih ederim. (K2-E21)” “...Ben de bir üniversite öğrencisi olarak bilgisayara gerek duyuyorum. (K4-K24)”
	Beyaz baston	4	“... tabi ki baston da en büyükyardımcılarımızdan bir tanesi(K4-K24)”
	Akıllı telefon	9	“...telefonu kullanıyorum. (K10-E42)” “...Hayatımın pek çok alanında telefon kullanıyorum. (K12-K38)”
	Tarayıcı	3	
	Büyüteç	1	“...çantam da her zaman büyütecim vardır. (K11-K28)”
	Renk okuyucu	1	“...renk okuyucu kullanıyorum. (K8-K27)”

Çizelge 4.1: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç İhtiyacına İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi (devamı)

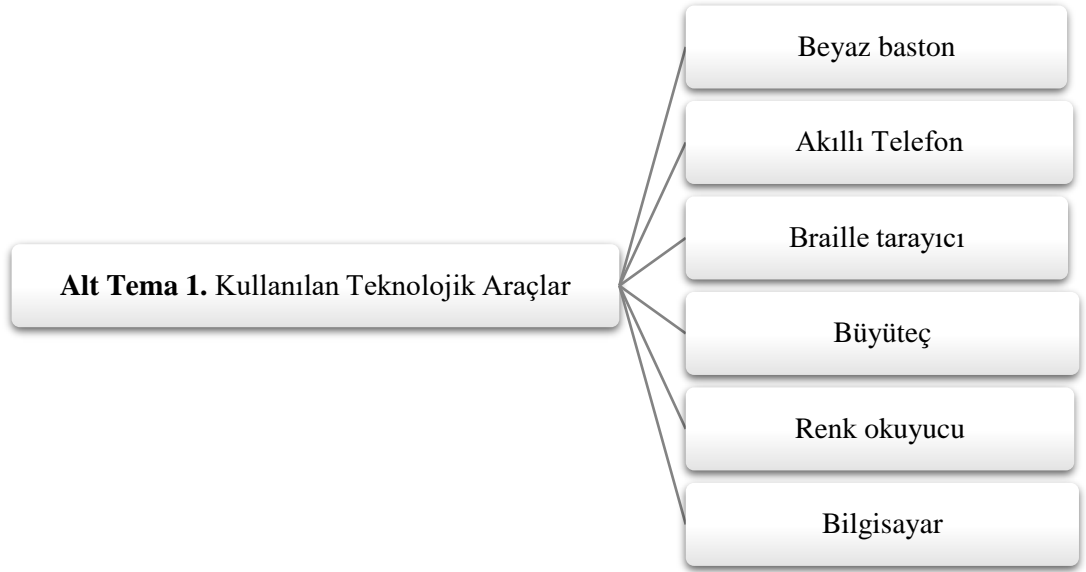
Teknolojik Araç İhtiyacına İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	F	Alıntılar
Alt Tema 2. En Sık Kullanılan Teknolojik Araçlar	Akıllı Telefon	10	“...Bu araç sanırım telefonum olurdu. (K3-K23) “Iphone. İçerisindeki sistem görme engellerin hayatını bilgisayardan bile daha kolay hale getirmekte...(K8-K27)
	Bilgisayar	5	“...bilgisayar. Çünkü mesleğimi yapmamı, kitap okumamı sağlıyor. (K12-K38)
	Beyaz baston	2	“Yaşamımın her alanında öncelikle; beyaz baston...(K1-E32)
	Prizmatik Gözlük	1	“Prizmatik gözlük ve...(K13-K53)”
Alt Tema 3. Teknolojik Araçların Kullanım Nedeni	Bağımsız Hareket etme	6	“Yeni bilgileri anında hiç beklemeden araya bir aracı koymadan bana sunuyor. (K3-K23)” “Bilgiye ulaşmak için birini beklemek zorunda değilim.(K2-e21)”
	Bilgiye Hızlı Erişim	5	“Bilgiye hızlıca ulaşabiliyorum.(K2-E21)” “Bilgiye erişimimi kolaylaştırıyor. (K7-K34)”
	Çok amaçlı kullanım imkanı	3	“Telefon aramaları, mesajlaşma, internette gezinme gibi birçok işimi halledebiliyorum.(K5-E21)”
	Erişilebilirlik	2	“Ödev hazırlığımda pek çok kaynağa anında erişebiliyorum.(K3-K23)”
	Hayatı paylaşmak	3	“İnsanlarla birlikte olmak, hayatı paylaşmak hoş bir şey.(K1-E32)”
	Zaman kazanımı	1	“Tüm iletişim ve dış dünya ile olan bağlantımı sağlıyor.(K7-E34) “İşlerimi kolaylaştırıyor, bana zaman kazandırıyor. (K3-K23)”
	Hayatı Kolaylaştırıcı	1	“...görme engellerin hayatını bilgisayardan bile daha kolay hale getirmekte.(K8-K27)”

Çizelge 4.1.'de görüldüğü üzere katılımcıların görüşlerinin içerik analizi sonucunda “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç İhtiyacı” temasının üç alt temasının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; Alt Tema1. “Kullanılan Teknolojik Araçlar”, AltTema 2. “En Sık Kullanılan Teknolojik Araçlar” ve Alt Tema 3. “Teknolojik Araçların Kullanım Nedeni” olarak belirlenmiştir. Bu alt temaların gösterimi Şekil 4.1’de verilmiştir.

Şekil 4.1: “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç İhtiyacı” Tema ve Alt Temasının kodları

Çizelge4.1’de görüldüğü üzere Alt Tema 1 (Kullanılan Teknolojik Araçlar)’e ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir; Beyaz baston (f=4), Bilgisayar (f=11), Akıllı Telefon (f=9), Braille Tarayıcı (f=3), Büyüteç (f=1), Renk okuyucu (f=1). Buradan katılımcıların çoğunun kullanılan teknolojik araçlara ilişkin olarak bilgisayar görüşünü bildirdikleri görülmektedir.

Şekil 4.2: Alt Tema 1. “Kullanılan Teknolojik Araçlar”

Çizelge 4.1’de görüldüğü üzere Alt Tema 2 “En Sık Kullanılan Teknolojik Araç”a ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir; Beyaz Baston (f=2), Bilgisayar (f=5), Akıllı Telefon (f=10), Prizmatik gözlük (f=1). Buradan en sık kullanılan teknolojik araca ilişkin olarak akıllı telefon görüşünün öne çıktığı söylenebilir.

Şekil 4.3: Alt Tema 2. “En Sık Kullanılan Teknolojik Araç”

Çizelge 4.1’de görüldüğü üzere Alt Tema 3 “Teknolojik Aracı Kullanım Nedeni” ne ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir; Bağımsız Hareket Etme (f=6), Hayatı Paylaşmak (f=3), Bilgi Edinme (f=5), Zaman Kazanımı (f=1), Erişilebilir Olması (f=2), Çok Amaçlı Olması (f=3), Kolaylaştırıcı yönü (f=1). Buradan katılımcıların teknolojik araç kullanım nedenlerine ilişkin olarak Bağımsız hareket etme ve Bilgi edinme görüşlerinin öne çıktığı söylenebilir.

Şekil 4.4: Alt Tema 3. “Teknolojik Araç Kullanım Nedeni”

4.2 İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tema 2. Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Geliştirilmesini İstedikleri Teknolojik Araçlar

Çizelge 4.2: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Geliştirilmesini İstedikleri Teknolojik Araçlara İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi

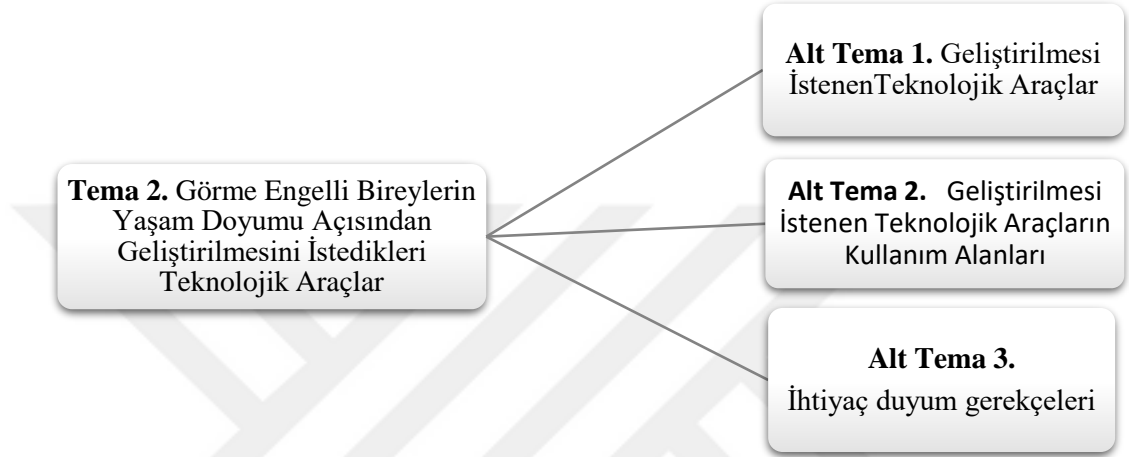
Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlara İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	f	Alıntılar
Alt Tema 1. Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlar	Yardımcı robot	5	“...bir robot araç geliştirilmesini isterdim. (K2-E21)” “...tüm ihtiyaçlarımı karşılayacak bir robot icat edilmesini isterdim. (K12-K38).”
	Navigasyon	1	
	Giyilebilir araç	4	“...Busebeplerle giyilebilir teknolojik araçlar geliştirilmesi ihtiyacı duyduğum bir gelişme.” (K6-E33)”
	Sesli komut veren araç	2	“...bedenini sesli söyleyen bir araç geliştirmek isterdim. (K8-K27)”
	Yazı okuyucu	1	“...bunun için yazı okuyucu araç geliştirilmesini isterdim.(K11-K28)”

Çizelge 4.2: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Geliştirilmesini İstedikleri Teknolojik Araçlara İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi (devamı)

Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlara İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	f	Alıntılar
Alt Tema 2. Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçların Kullanım Alanları	Ulaşım	2	“Ulaşım konusunda bana ve tüm görme engellilere faydası...(K3-K23)”
	Ev işleri	6	“Mesela yemek ısıtırken zorlanıyorum. (K2-E21)”
	Beyaz eşyalar	2	“Evde kullanılan araç gereçlerin çamaşır makinesi...(K7-E34)”
	Eğitim	4	“Aslında eğitim hayatımda bana yardımcı olacak...(K4-K24)
	Sağlık	2	“Sağlık alanında ilaç kutuları...(K12-K38)”
Alt Tema 3. Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlara İhtiyaç Duyum Gerekçeleri	Özbakım	1	“...kıyafetlerimizi daha doğrusu kombinlerimizi göremiyoruz. (K13-K53)
	Bağımsız hareket etme isteği	4	“...En önemlisi birisine ihtiyaç duyma durumumuzu azaltıyor. (K7-E34)” “...yalnız başıma koşmamı sağlayacak yöntem ve teknolojilerin geliştirilmesini isterdim.(K9-E37)”
	Zorlanma	2	“...Mesela yemek ısıtırken zorlanıyorum. (K2-E21)”
	Erişilebilirlik	2	“Herkesin erişimine imkan veren tüm ortamlarda kullanılabilir... (K6-E33)”
	Bilgi edinme	2	“Ben kitap ve yazılı materyalleri sesli olarak dinleyebileceğimiz... (K5-E21)
	Taşıma yükü	2	“...bir elleri doluyken aynı zamanda diğerini de dolduracak teknolojik araçlar veya eşyalar oluyor. (K6-E33)” “...laptop boyutlarında taşınabilir...(K5-E21)
	Evrensel tasarım eksikliği	2	“Bunlar bizim için acil geliştirilmesi gereken önemli alanlar...(K7-E34)” “Ev tasarımları bize uygun değil... (K12-K38)”
	Kontrol etme ihtiyacı	1	“...Sürekli kontrol et”mem gerekiyor. (K2-E21)
	Güncelleme eksikliği	1	“Güncellenmenin yapılması gerekir. (K3-K23)”

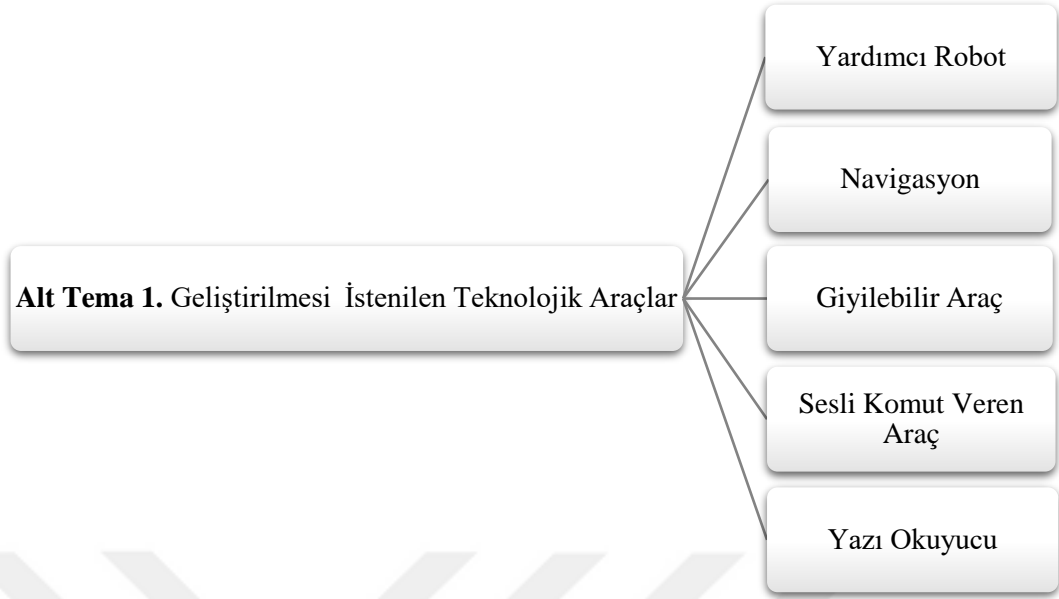

Çizelge 4.2.'de görüldüğü üzere katılımcıların görüşlerinin içerik analizi sonucunda “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Geliştirilmesini İstedikleri Teknolojik Araçlar” temasının üç alt temasının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; “Alt Tema 1. Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlar”, Alt Tema 2. “Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçların Kullanım Alanları” ve Alt Tema 3. “Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlara İhtiyaç Duyum Gerekçeleri” temasıdır. Bu alt temalara ilişkin gösterimi Şekil 4.5’de verilmiştir.

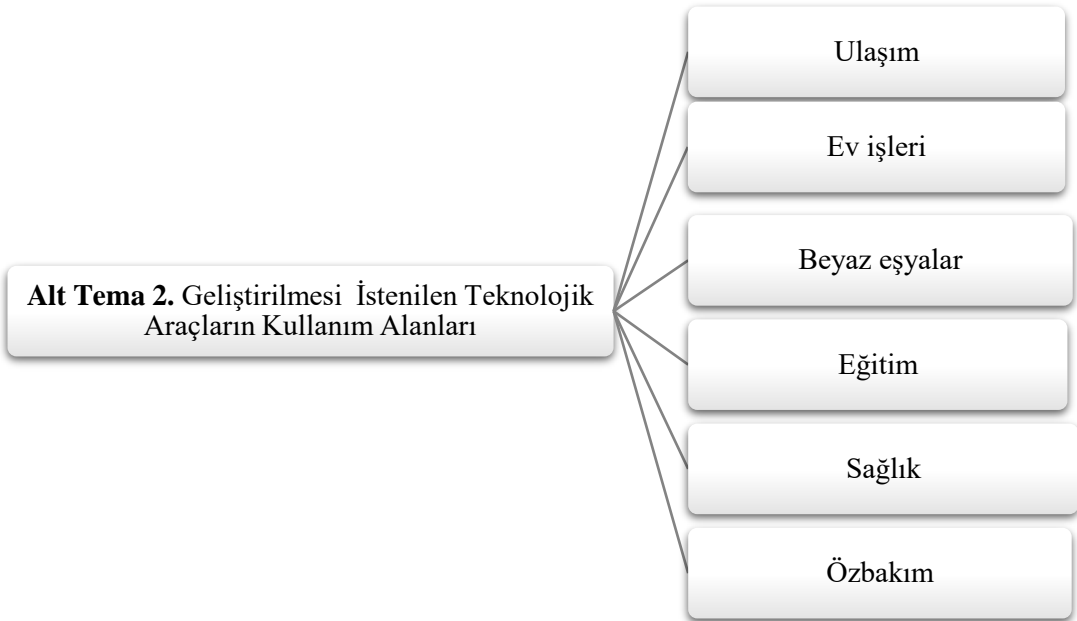
Şekil4.5: “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Geliştirilmesi İstedikleri Teknolojik Araçlar” Temasının Alt Tema Kodları

Çizelge 4.2. ‘de görüldüğü üzere Alt Tema 1 “Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlar”a ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Yardımcı Robot (f=5), navigasyon (f=1), Giyilebilir Araç (f=4), Sesli Komut Veren araç (f=2), Yazı Okuyucu (f=1). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcıların yardımcı robot ve giyilebilir araçların geliştirilmesini istedikleri görüşlerinin öne çıktığı sonucu ortaya çıkmıştır.

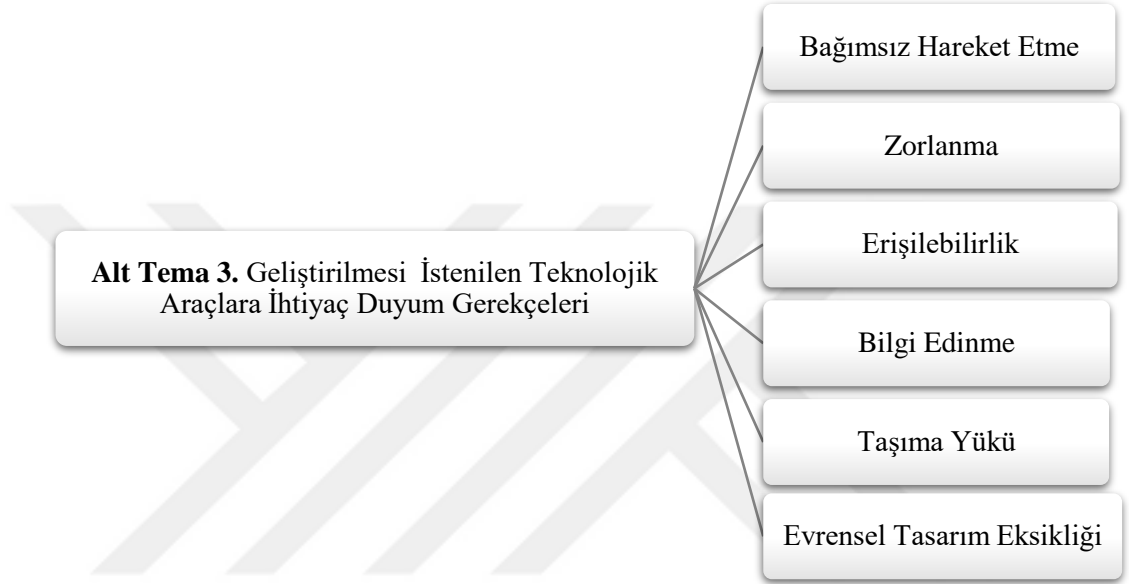
Şekil 4.6: Alt Tema 1. “Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlar”

Çizelge 4.2. ‘de görüldüğü üzere Alt Tema 2 “Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçların Kullanım Alanları” na ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Ulaşım (f=2), Ev İşleri (f=6), Beyaz Eşyalar (f=2), Eğitim (f=4), Sağlık (f=2), Özbakım (f=1). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcıların ev işleri alanında teknolojik araçları kullanmak istedikleri görüşlerinin öne çıktığı söylenebilir.

Şekil 4.7: Alt Tema 2. “Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçların Kullanım Alanları”

Çizelge 4.2. 'de görüldüğü üzere Alt Tema 3. “Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlara İhtiyaç duyum Gerekçeleri” ne ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Bağımsız hareket Etme (f=4), Zorlanma (f=2), Erişilebilirlik (f=2), Bilgi edinme (f=2), Taşıma Yüğü (f=2), Evrensel Tasarım Eksikliği (f=2). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcıların Bağımsız Hareket Etme ihtiyaçları gerekçesiyle teknolojik araçları kullanmak istedikleri görüşünün öne çıktığı söylenebilir.

Şekil 4.8: Alt Tema 3. Geliştirilmesi İstenilen Teknolojik Araçlara İhtiyaç Duyum Gerekçeleri

4.3 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tema 3. Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç Yeterliliği

Çizelge 4.3: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi

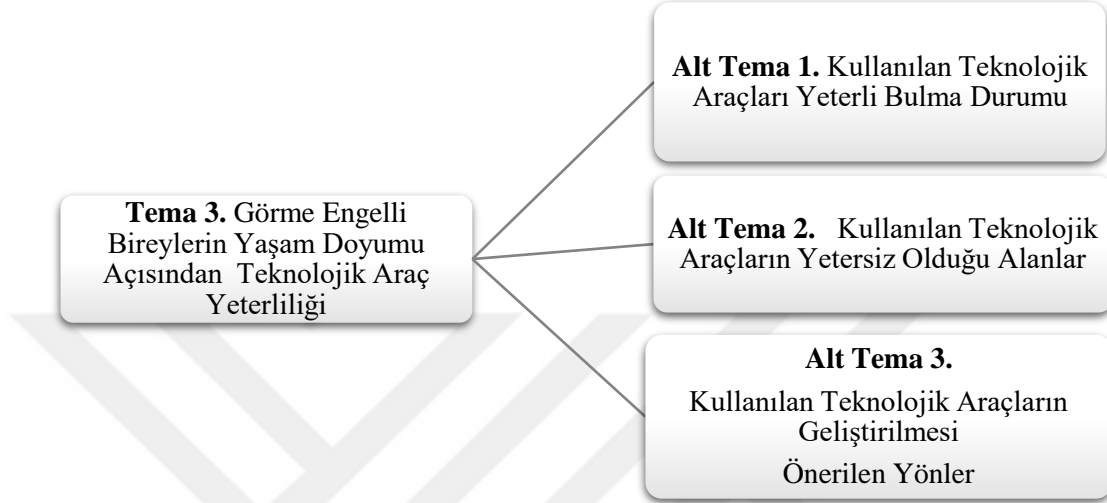
Teknolojik Araç Yeterliliğine İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	F	Alıntılar
Alt Tema 1. Yeterli Bulma Durumu	Yeterli Buluyorum	3	“Evet yeterli buluyorum. (K2-E21)” “...Kullanmakta olduğum araçları yeterli bulmuyorum. (K1-E32)” “Yeterli bulmuyorum. (K9-E37)” “Yetersiz buluyorum. Beyaz eşyalarda yetersiz... (K10-E42)” “...erişilebilir olmadığı için yeterli bulmuyorum. (K12-K38)” “Hayır. Yeterli bulmuyorum. (K8-K27)”
Alt Tema 2. Kullanılan Teknolojik Araçların Yetersiz Olduğu Alanlar	Yeterli Bulmuyorum	10	“...Toplu taşıma da sesli anonslar kaptanın elinde isterse açar, isterse açmaz. (K10-E42)” “...Ulaşımında navigasyon uygulamalarının geliştirilmesinde önemli. (K6-E33)” “...navigasyon uygulamalarının doğru yönlendirme yapabilmeleri için (K5-E21)”
	Ulaşım	7	“...Daha öncede bahsettiğim gibi ütü, fırın gibi bazı araçların (K4-K24)” “Beyaz eşyalarda yetersiz. Bulaşık, çamaşır makinelerini çalıştırırken düğme ayarlarında... (K10-E42)”
	Beyaz eşyaları	5	“Ev eşyalarında sesli uyarı sisteminin geliştirilmesini isterdim. (K12-K38)”
	Mutfak araçları	5	

Çizelge 4.3: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doymu Açısından Teknolojik Araç Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi (devamı)

Teknolojik Araç Yeterliliğine İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	F	Alıntılar
Alt Tema 3. Kullanılan Teknolojik Araçların Geliştirilmesi Önerilen Yönler	Dayanıklılık	4	“...uzun süre kullanım(K9-E37)” “Uzun süre kullanıma uygunluk konularında gelişmeler olmasını isterim. (K1-E32)” “...ve dayanıklı olmalarını isterdim. (K4-K24)”
	Taşıma yükü	3	“...Yani el kullanımını olabildiğince giyilebilir teknolojiyle değiştirecek çözümler(K6-E33)” “...Böylelikle taşıma ve maliyet konusunda rahatlamış oluruz. (K7-E34)”
	Güncelleme	3	“...güncellemeler daha hızlı yapılmalı.(K3-K23)”
	Fonksiyon Eksikliği	7	“Çok fonksiyonlu ve dayanıklı olmalarını isterdim.(K4-K24)”
	Evrensel Tasarım İlkesine Göre Üretim	5	“Bütün üretilen araçlar herkesin kullanacağı şekilde evrensel tasarım ilkelerine göre...(K8-K27)” “...onu engelli engelsiz ayrımı yapılmaksızın ortak ve evrensel bir yöntem (K6-E33)”
	Sesli Bildirimler	4	“Sesli ekran okuyucu programların video ve bazı tabloları okumada sorunları oluyor.(K8-K2)” “...ev eşyalarında sesli uyarı sisteminin geliştirilmesini isterdim. (12-K38)”
	Erişilebilir olması	4	“Kullanılan teknolojik araçların daha erişilebilir hale getirilmesi(K12-K38)” “Okuyucu programın erişemiyor olması ciddi bir erişilebilirlik sorunudur. (K6-e33)”
	Çok amaçlı kullanıma uygun olması	2	“Bunların daha az cihazla pek çok özellikte icat edilmesi bence önemli. (K2-E21)”

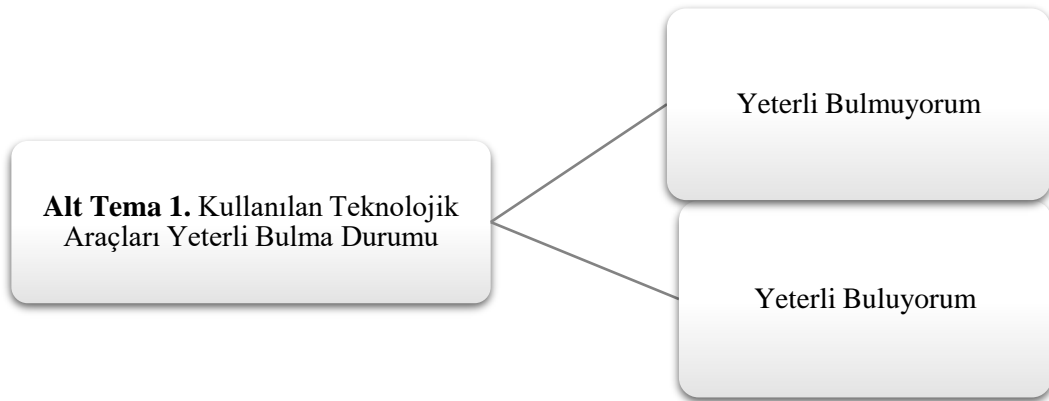
Çizelge 4.3’de görüldüğü üzere katılımcıların görüşlerinin içerik analizi sonucunda “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doymu Açısından Teknolojik Araç Yeterliliği”

temasının üç alt temasının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; Alt Tema 1. “Kullanılan Teknolojik Araçları Yeterli Bulma Durumu”, Alt Tema 2. “Kullanılan Teknolojik Araçların Yetersiz Olduğu Alanlar” ve Alt Tema 3. “Kullanılan Teknolojik Araçlarda Geliştirilmesi Önerilen Yönlere” temasıdır. Bu alt temalara ilişkin gösterimi Şekil 4.9’da verilmiştir.

Şekil 4.9: Tema 3. “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumu Açısından Teknolojik Araç Yeterliliği” Teması ve Alt Temaları

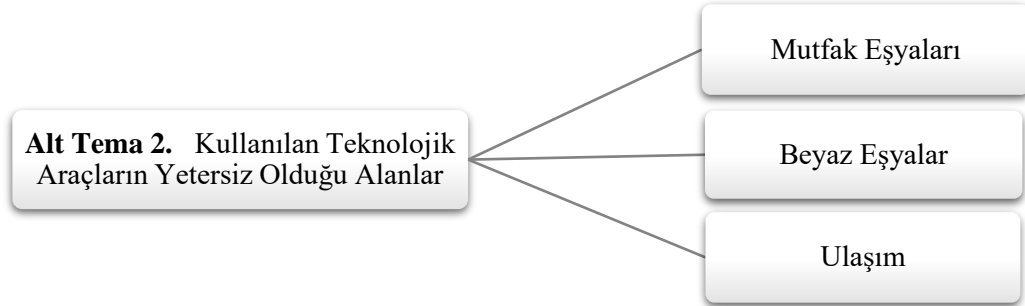
Çizelge 4.3’de görüldüğü üzere Alt Tema 1 “Kullanılan Teknolojik Araçları Yeterli Bulma Durumu”na ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Yeterli Buluyorum (f=3), YeterliBulmuyorum (f=10). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcıların kullanılan teknolojik araçları yeterli bulmadıkları görüşünün öne çıktığı söylenebilir.

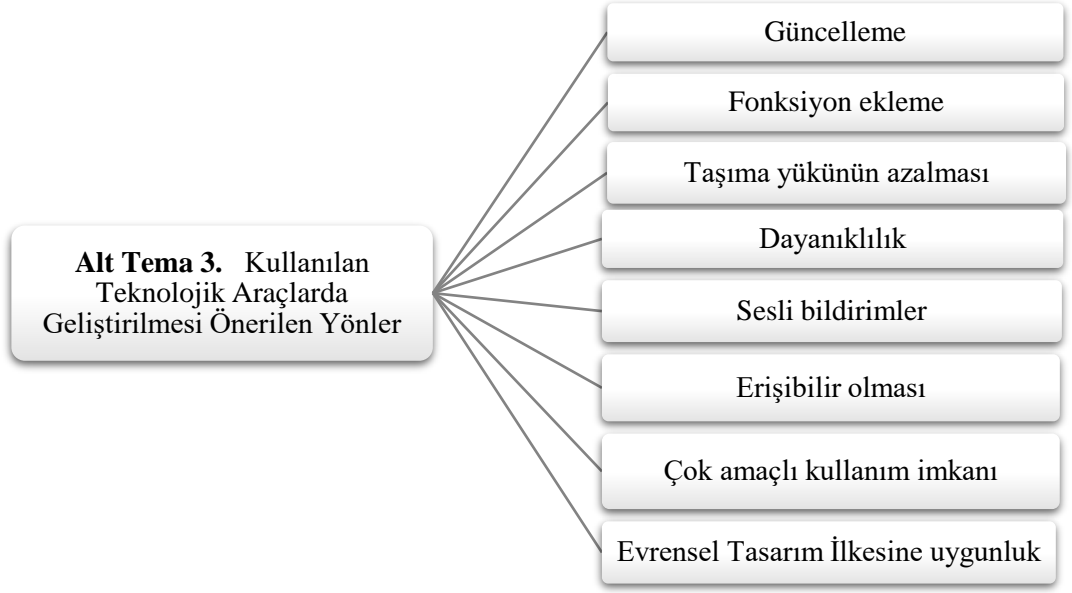
Şekil 4.10: Alt Tema 1. “Kullanılan Teknolojik Araçları Yeterli Bulma Durumu”

Çizelge 4.3’de görüldüğü üzere Alt Tema 2 “Kullanılan Teknolojik Araçların Yetersiz Olduğu Alanlar” a ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu

şekildedir: Mutfak eşyaları (f=5), Beyaz Eşyalar (f=5), Ulaşım (f=7). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcıların kullanılan teknolojik araçların yetersiz olduğu alanlara yönelik ulaşım daha sonra ev araçları görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

Şekil 4.11: Alt Tema 2. “Kullanılan Teknolojik Araçların Yetersiz Olduğu Alanlar Çizelge 4.3’de görüldüğü üzere Alt Tema 3 “Kullanılan Teknolojik Araçların Geliştirilmesi Önerilen Yönleri” ne ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Fonksiyon Eksikliği (f=7), Taşıma Yüğü (f=3), Güncelleme (f=3), Evrensel Tasarım (f=5), Dayanıklılık (f=4), Sesli Bildirim (f=4), Erişilebilir olması (f=4), Çok Amaçlı Kullanım (f=2). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcıların kullanılan teknolojik araçlarda geliştirilmesi önerilen yönler olarak araçlarda fonksiyon artırımı ve evrensel tasarım talebi görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

Şekil 4.12: Alt Tema 3. “Kullanılan Teknolojik Araçlarda Geliştirilmesi Önerilen Yönler”

4.4 Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tema 4. Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçların Yaşam Doyumlarını Artırma Düzeyi

Çizelge 4.4: Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçların Yaşam Doyumlarını Artırma Durumlarına İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi

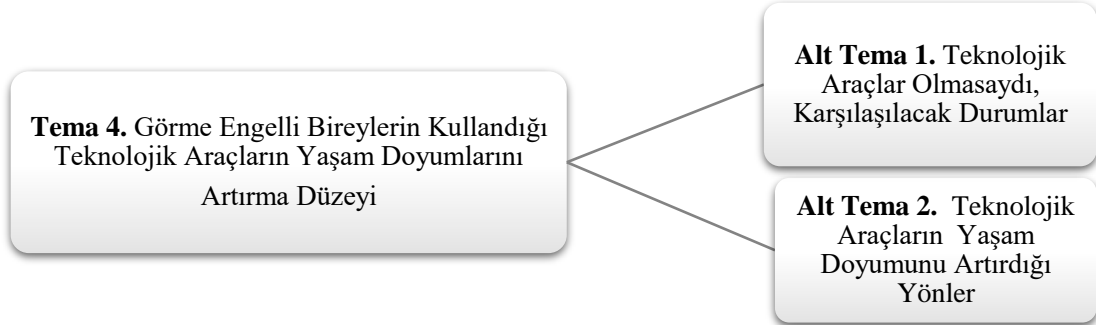
Teknolojik Araçların Yaşam Doyumunu Artırma Düzeylerine İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	F	Alıntılar
Alt Tema 1. Teknolojik Araçlar Olmasaydı, Karşılaşılabilecek Durumlar			"...eskiden insanlar bizi eksik olarak görüyordu. İnsandaki bir eksikliğin hayatı sıfırlayacağına inanılıyordu. (K1-K32)"
	Önyargılar	3	"Bizler zaten eksik gördüğümüz için toplum bize acıyordu. (K8-K27)" "Neye göre engelli, bana göre engel insanın beyninde ya da toplumun bakış açısında. Ben toplumda kabul görmek istiyorum, (K13-K53)"
	Hayat zor olurdu	7	"...ders notlarıma vs. erişmem zor olurdu. (K3-K23)" "...Bence hayat bizim için daha zor olabilirdi. (K2-E21)" "...çok daha zor şartlarda çalışmak zorunda kalıyordu. (K8-K27)" "Zor olurdu diye düşünüyorum. (K13-K53)"
	Olumsuz duygulanım	5	"Ben acınacak halde miyim? Gibi sorgulamalara girebiliyorum. Bu da yaşamımı olumsuz etkiliyor. (K13-K53)" "Bu da beni mutsuz ederdi. Bir işe yaramadığımı hissedirdim. (K12-K38)" "Bu da beni çok üzdi. (K11-K28)"
	Kaygı	1	"...kaybolma riskim insan üstü bir çaba harcamadığım takdirde pekâlâ mümkün olabilirdi. (K6-E33)"
	Mahrumiyet	1	"Kitap dan mahrum olurdu diye düşünüyorum. (K11-K2)"

Çizelge 4.4: Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçların Yaşam Doyumlarını Artırma Durumlarına İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi (devamı)

Teknolojik Araçların Yaşam Doyumunu Artırma Düzeylerine İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	F	Alıntılar
Alt Tema 2. Teknolojik Araçların Yaşam Doyumunu Artırdığı Yönler	Benlik Saygısı	4	“Bizler de diğer insanlar gibi düşünebiliyoruz, konuşabiliyoruz, hissediyoruz, üretebiliyoruz. (K1-K32)” “Şimdi ise, bizlerinde doğru eğitim, aile ve çevre desteği alırsak pek çok işte var olabileceğimizi gösterdik. (K8-K27)” “Her şeye rağmen mutluyum... (K2-E21)” “...ve ben bu durumdan çok mutluyum. (K3-K23)”
	Olumlu Duygulanım	5	“...her alanda kendi işimizi kendimiz rahatça yapabiliyoruz, gerçekten bu çok güzel bir şey. (K4-K24)” “...Bunlar çok güzel gelişmeler. (K8-K27)” “İşlerimi kimseyi beklemeden telefon ve bilgisayarımla hallediyorum. (K2-E21)”
	Hayata aktif katılım	5	“...iyi kullanımasaydık, birçok alanda yeterli düzeyde aktif olamayabilirdik. (K4-K24)” “Teknolojik araçlar bizim hayata katılım oranını artırdı. (K12-K38)”
	İletişim	1	“İletişim konusunda becerikli olduğumu düşünüyorum zaten. (K1-E32)”

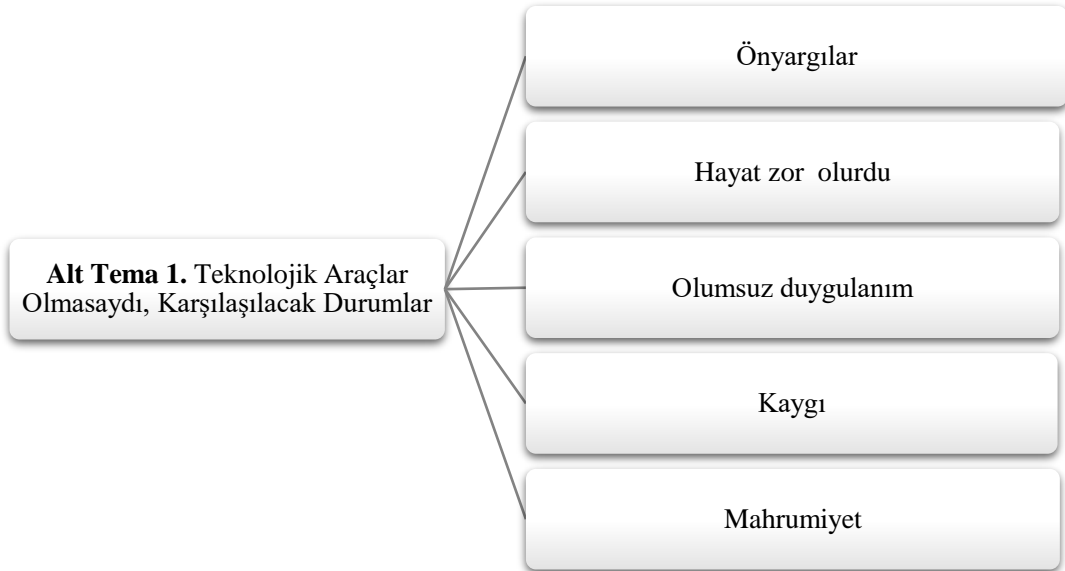
Çizelge 4.4’de görüldüğü üzere katılımcıların görüşlerinin içerik analizi sonucunda “Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçların Yaşam Doyumlarını Artırma Durumu” temasının iki alt temasının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar;

Alt Tema 1. “Teknolojik Araçlar Olmasaydı, Karşılaşılacak Durumlar” ve Alt Tema2. “Teknolojik Araçların Yaşam Doyumunu Artırdığı Yönler” temasıdır. Bu alt temalara ilişkin gösterimi Şekil 4.13’de verilmiştir.

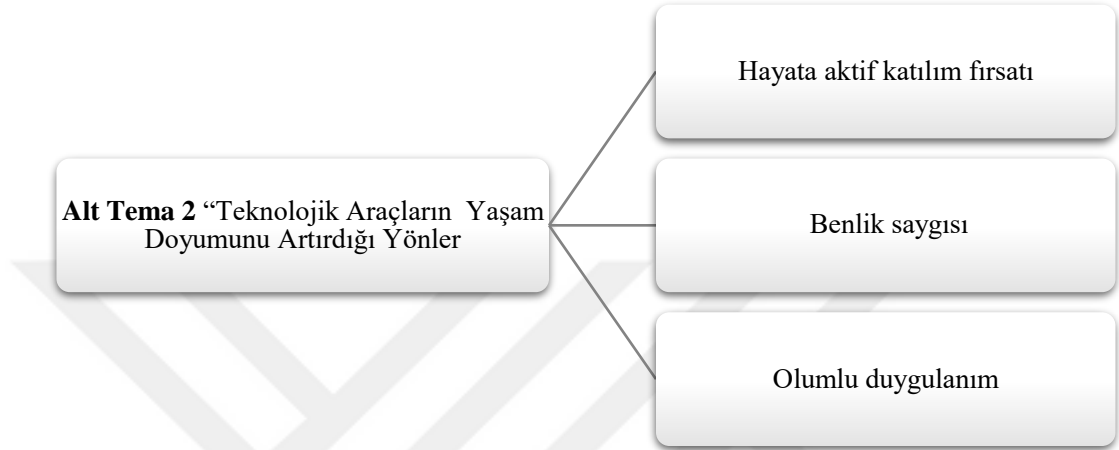
Şekil 4.13: Tema 4. “Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçların Yaşam Doyumlarını Artırma Düzeyi” Tema ve Alt Tema Kodları

Çizelge 4.4’de görüldüğü üzere Alt Tema 1 “Teknolojik Araçlar Olmasaydı, Karşılaşılacak Durumlar”a ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Önyargılar (f=3), Hayat Zor Olurdu (f=7), Olumsuz Duygulanım (f=5), Kaygı (f=1), Mahrumiyet (f=1). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcıların kullandıkları teknolojik araçlar olmasaydı sorusunda hayat zor olurdu ve olumsuz duygulanım hissetme görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

Şekil 4.14: Alt Tema 1. “Teknolojik Araçlar Olmasaydı, Karşılaşılacak Durumlar”

Çizelge 4.4'de görüldüğü üzere Alt Tema 2 “Teknolojik Araçların Yaşam Doyumunu Artırdığı Yönler”e ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Hayata aktif katılım fırsatı (f=5), Benlik saygısı (f=4), Olumlu Duygulanım (f=5), İletişim (f=1). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcıların kullandıkları teknolojik yaşam doyumunu artırdığı yönler hayata aktif katılım fırsatı ve olumlu duygulanım hissetme görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

Şekil 4.15: Alt Tema2“Teknolojik Araçların Yaşam Doyumunu ArtırdığıYönler”

4.5 Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

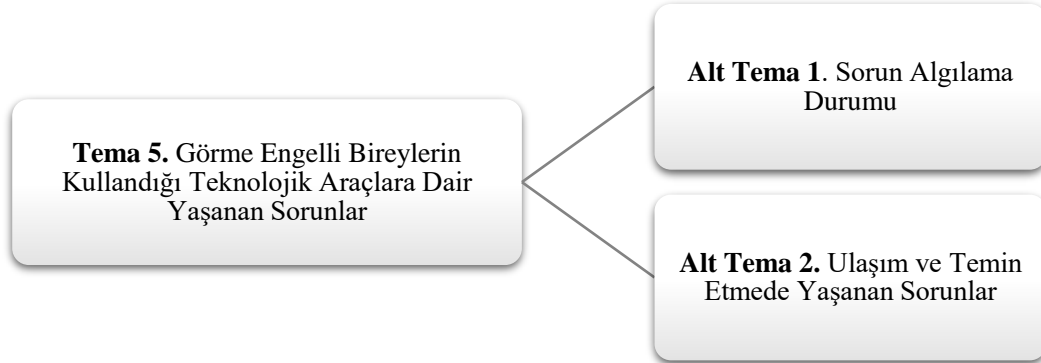
Tema 5. Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçlara Dair Yaşanan Sorunlar

Çizelge 4.5: Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçlara Dair Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi

Teknolojik Araçlara Dair Yaşanan Sorunlara İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	F	Alıntılar
Alt Tema 1. Sorun Algılama Durumu	Sorun Var	9	“...olduğu için de temin etmek de zorlanıyoruz. (K10-E42)” “...fazla araç taşımak zorunda kalıyoruz. Engellsizlerin sistemlerine uyumlu olmaması sorun bence.(K9-E37)”
	Sorun Yok	4	“...konusunda sıkıntı yaşamıyorum. (K2-K21)” “En azından şu anda bir sorun yaşamıyorum. (K4-K24)”
Alt Tema 2. Ulaşım ve Temin Etmede Yaşanan Sorunlar	Yurt dışı Menşei	5	“Bu araçların çoğu yurt dışından geldiği için... (K2-K21)” “Yurt dışı kaynaklı araçlar olduğu için maliyetli buluyorum. (K6-E33)”
	Pahalı	12	“...çok arkadaşımız için pahalı olabiliyor. (K4-K24)” “Pahalı buluyorum. (K5-E21)” “...toplumsal hayata entegre olabilmemiz için çok yetersizler ve pahalılar(K7-E34)” “...Şu da bir gerçek ki her gelişme maliyet olarak karşımıza çıkıyor. (K8-K27)” “Yerli malı olsa maliyeti düşebilir... (K10-E42)”
	Türkiye’de aracın bulunmaması	2	“Ancak Türkiye’de yaşayan bir engelli malesef son teknolojileri çok az ölçüde kullanabilmekte... (K8-K27)”

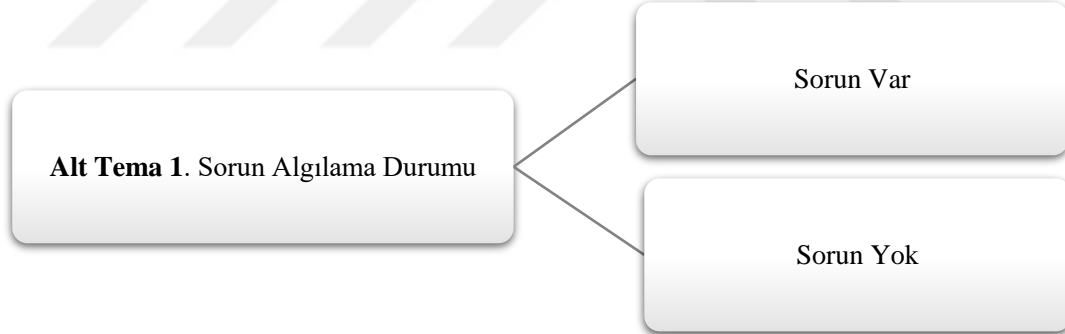
Çizelge 4.5.’de görüldüğü üzere katılımcıların görüşlerinin içerik analizi sonucunda “Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçlara Dair Yaşanan Sorunlar”

temasının iki alt temasının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; Alt Tema 1. “Sorun Algılama Durumu”ve Alt Tema 2. “Ulaşım ve Temin Etmede Yaşanan Sorunlar temasıdır. Bu alt temalara ilişkin gösterimi Şekil 4.16’da verilmiştir.

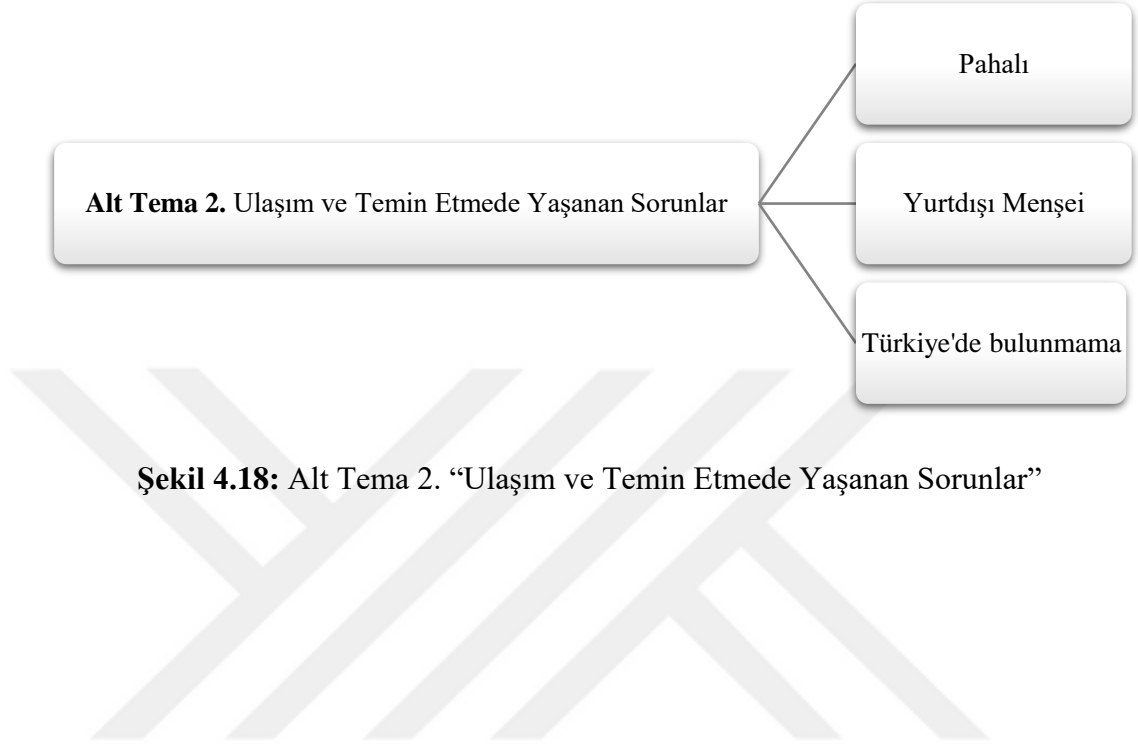
Şekil 4.16: Tema 5.“Görme Engelli Bireylerin Kullandığı Teknolojik Araçlara Dair Yaşanan Sorunlar” ve Alt Tema Kodları

Çizelge 4.5’de görüldüğü üzere Alt Tema 1 “Sorun Algılama Durumu”na ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Sorun Var (f=9), Sorun Yok (f=4). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcılarda Sorun Var görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

Şekil 4.17: Alt Tema 1. “Sorun Algılama Durumu”

Çizelge 4.5’de görüldüğü üzere Alt Tema 2 “Ulaşım ve Temin Etmede Yaşanan Sorunlar” na ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Pahalı (f=12), Yurtdışı Menşei (f=5), Türkiye’de bulunmama (f=2). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcılarda Pahalı görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

Şekil 4.18: Alt Tema 2. “Ulaşım ve Temin Etmede Yaşanan Sorunlar”

4.6 Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tema 6. “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Braille Alfabe Kullanımı”

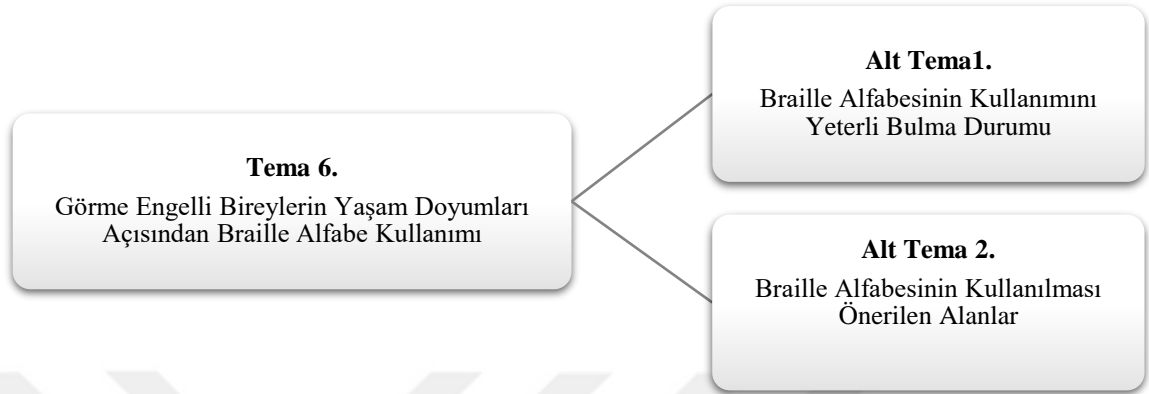
Çizelge 4.6: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Braille Alfabe Kullanımına İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi

Braille Alfabetinin Kullanımına İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	F	Alıntılar
Alt Tema 1. Braille Alfabetinin kullanımını yeterli bulma durumu	Yeterli buluyorum	2	“...Ama bana göre bir eksiklik yok. (K2-E21)”
	Yeterli bulmuyorum	10	“...kullanım alanlarını yeterli bulmuyorum. (K4-K24)” “...Kesinlikle yeterli bulmuyorum. (K6-E33)”
Alt Tema 2. Kullanılması Önerilen Alanlar	Market ürünleri	5	“...Braille nerde kullanılabilir dersiniz, tüm market ve...(K10-E42)”
	Makyaj malzemeleri	1	“...makyaj malzemelerinde...(K12-K38)”
	İlaç kutuları	8	“...Sağlık alanında bütün ilaç kutularının üzerinde ilacın adı yer almalı. (K5-E21)”
	Eğitim	3	“...Eğitim alanında en azından bazı okullarda Braille yazıcıların olması gerektiğini düşünüyorum. (K4-K24)”
	Mağazalar	3	“...Günlük yaşamda mağaza ve market reyonlarında kullanılmalı. (K4-K24)”
	Kamu alanları	1	“...kamu alanlarında daha aktif kullanılabilir hale getirilmelidir. (K7-E34)”
	Ulaşım	3	“Bir de otobüslerin tutunma yerlerinde bulunan durdurma düğmeleri çok komik, (K1-E32)”
Ev aletleri	3	“...Her alanda kullanılmalı. Ev aletleri v.s.(K12-K38)”	

Çizelge 4.6’da görüldüğü üzere katılımcıların görüşlerinin içerik analizi sonucunda “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Braille Alfabe Kullanımı”

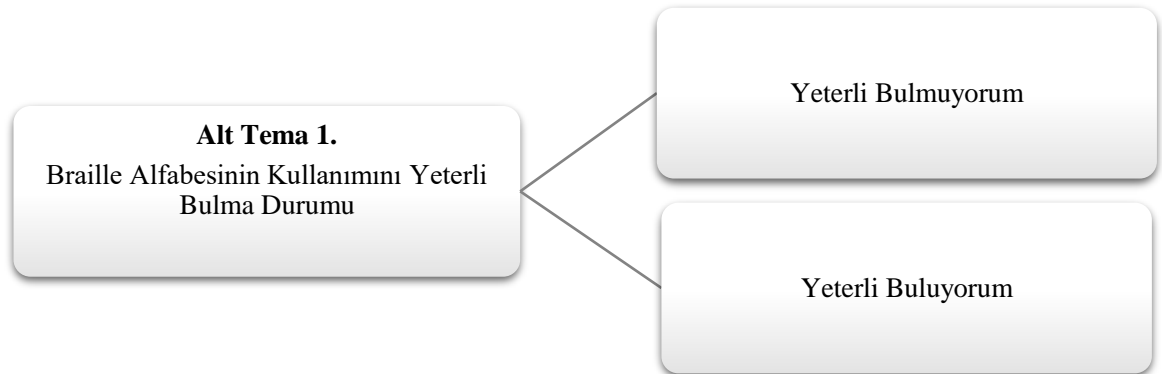

temasının iki alt temasının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; AltTema 1. “Braille Alfabesinin Kullanımını Yeterli Bulma Durumu”, Alt Tema 2. “Braille Alfabesinin Kullanılması Önerilen Alanlar” temasıdır. Bu alt temalara ilişkin gösterimi Şekil 4.19’da verilmiştir.

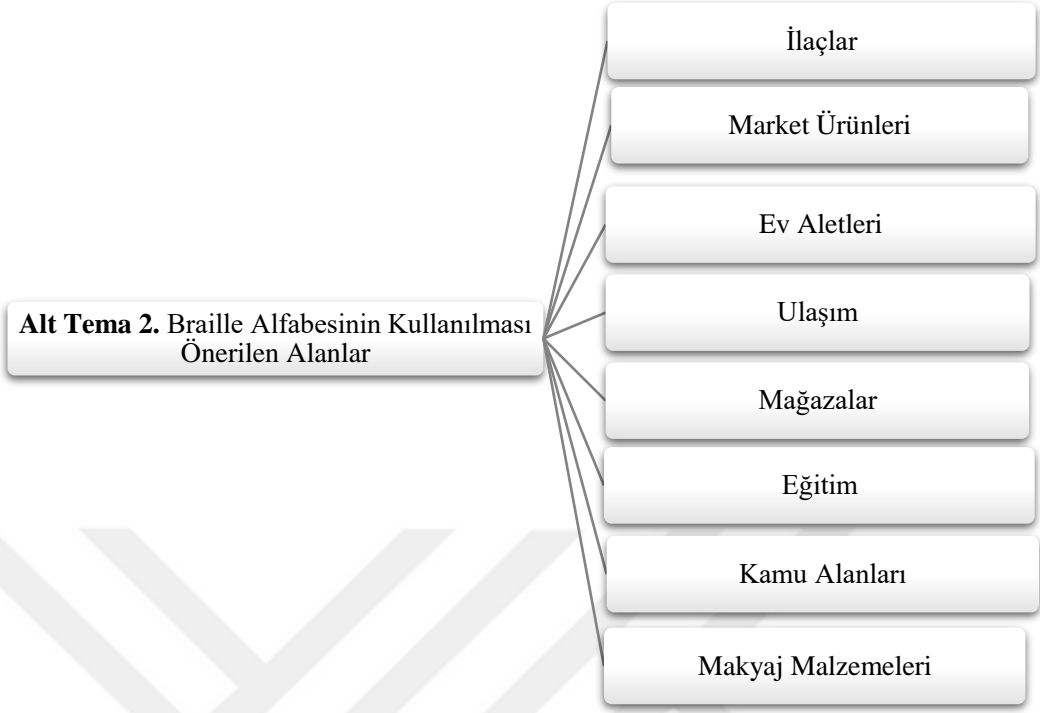
Şekil 4.19: “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Braille Alfabe Kullanımı”

Çizelge 4.6’da görüldüğü üzere Alt Tema 1 “Braille Alfabesinin Kullanımını Yeterli Bulma Durumu”na ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Yeterli Buluyorum (f=10), Yeterli bulmuyorum (f=2), kullanmıyorum (f=1). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcılarda Yeterli Bulmuyorum görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

Şekil 4.20: Alt Tema 1. “Braille Alfabesinin Kullanımını Yeterli Bulma Durumu”

Çizelge 4.6’da görüldüğü üzere Alt Tema 2 “Braille Alfabesinin Kullanılması Önerilen Alanlar”a ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: İlaçlar (f=8), Market ürünleri (f=5), Ev aletleri (f=3), Ulaşım (f=3), Mağazalar (f=3), Eğitim (f=3), Makyaj malzemeleri (f=1), kamu alanları (f=1).Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcılarda Braille alfabe kullanımında ilaçlar da kullanımı görüşünün öne çıktığı, market ürünlerinde kullanımı görüşünde onu takip ettiği ortaya çıkmıştır.

Şekil 4.21: “Braille Alfabesinin Kullanılması Önerilen Alanlar”

4.7 Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tema 7. Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Kullandıkları Teknolojik Araçlarla İlgili ve Diğer Öneriler

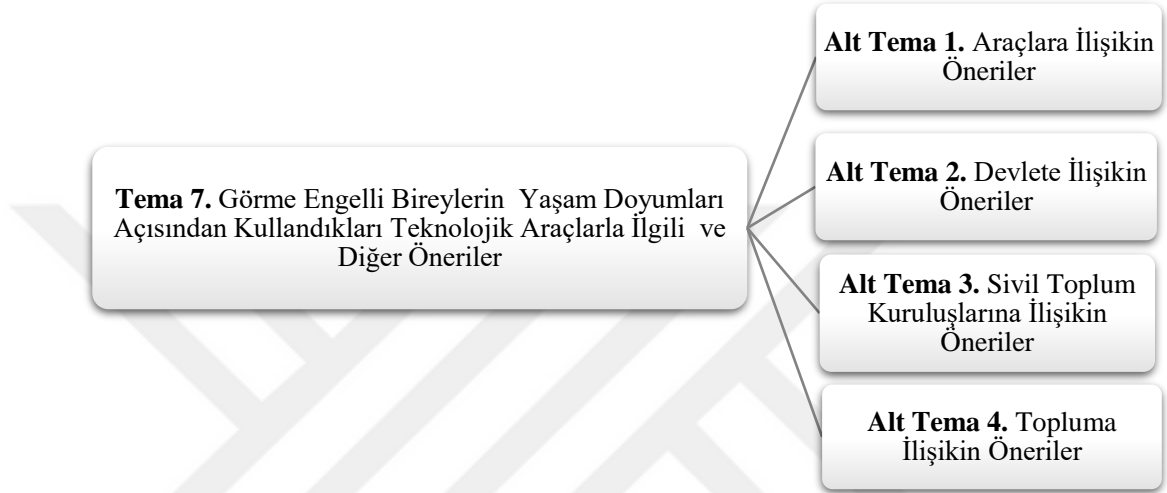
Çizelge 4.7: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Teknolojik Araçlarla İlgili Önerilerine İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi

Teknolojik Araçlarla İlgili ve Diğer Önerilere İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	F	Alıntılar
Alt Tema 1. Araçlara İlişkin Öneriler	Erişilebilirlik	8	"...her türlü mal, hizmet veya olanak tüm insanların aynı rahatlıkla yararlanabileceği ölçütler göz önünde tutularak üretilmeli. (K1-E32)"
Alt Tema 2. Devlete İlişkin Öneriler	Ek uygulamalar	5	"...ancak kurgulanan yardımcı teknoloji çözümü için ek geliştirmeler veya kurgulayıcı geliştiricileri dışında başkalarının da... (K6-E33)"
	Ücretsiz Araç Temin Etme	5	"veya ücretsiz temin edilmesi devletten. (K12-K38)"
	Farkındalık Çalışmaları	4	"Braille yazının kullanımı her alanda artırılmalı, her okulda kitap tarama veya makinesi bulunmalı ki görme engellilere e-kitap sorununu çözebilsin. (K4-K24)"
	Rehabilitasyon Çalışmaları	3	"İnsanlara kamu spotları ile farkındalık çalışmalarında bulunmalı diye düşünüyorum. (K4-K24)"
	Sosyal Model	2	"Ailelere eğitim ve destek programları yapılmalı gibi maddeler aklıma gelenler. (K2-E21)"
	Yerli Üretim	7	"Özellikle görme engellilerin olduğu ilk ve ortaokullarda bilgisayar derslerinin onlara ayrıca yapılmalı.(k3-K23)"
	Evrensel tasarım	3	"Bizim ihtiyaç duyduğumuz cihazları devletin sosyal model anlayışına göre karşılmasını isterdim. (K2-E21)"
	İşbirliği	2	"Önerebileceğim şey birçok ülkelerde farklı alanlarda teknolojik araçlar geliştirilmekte bizlerde bir el atıp kendi araçlarımızı yapmalı ve üretmeliyiz. (-E21)"
			"Ülkemizde özellikle engelliler alanında bu evrensel ilkeler dikkate alınmamaktadır. (32)"

Çizelge 4.7: Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Teknolojik Araçlarla İlgili Önerilerine İlişkin Görüşlerinin İçerik Analizi (devamı)

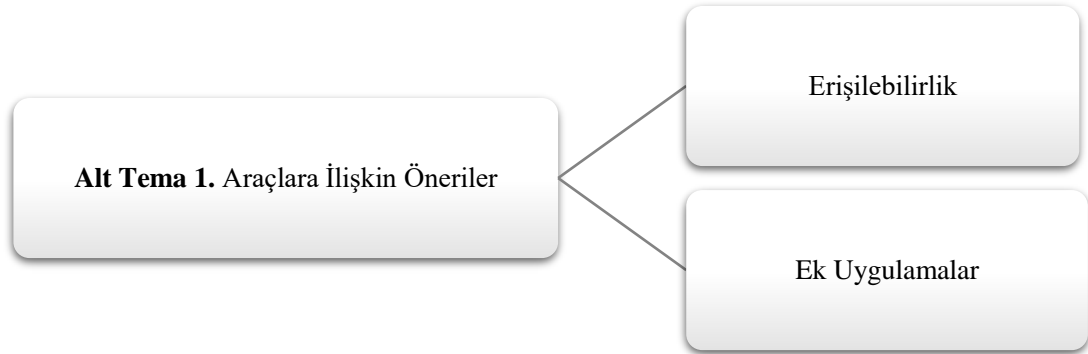
Teknolojik Araçlarla İlgili ve Diğer Önerilere İlişkin Görme Engellilerin Görüşleri	Kodlar	F	Alıntılar
Alt Tema 4. Topluma İlişkin Öneriler	Psikolojik destek	1	“Erişilebilir bir hayatı sağlamak, toplumsal ve devletin birlikte yapacakları şeydir ve mümkündür. (K10-E42)”
	Önyargılardan kurtulmak	8	“Bu insanlara devlet tarafından psikolojik destek sağlanmalı... (K1-E32)”
	İletişim kurmak	4	“...geliştirilen tüm ürün ve hizmetlerin körlere de hitap edecek şekilde hazırlanması ve satışa çıkartılması (K9-E37)”
	İşbirliği	1	“...beyaz eşyalar, buzdolabından tutun da çamaşır makinasına kadar her şey erişilebilir olmalıdır. (K10-E42)” “Özel teknolojik araçlar yerine herkesin kullandığı araçların görme engelliler tarafından kullanılabilir olduğu bir dünya... (K1-E32)”
Alt Tema 3. Sivil Toplum Kuruluşlarına Öneriler	Destek Eğitim talebi	5	“...bu ölçütlere uymayanları dışlayan tutum, kural ve davranışlar geliştirilmemelidir. (K1-E32)” “Hayatım boyunca yaşadığım zorlukları birilerine anlatmak çok yorucu. (K6-E33)”
	STK İşbirliği	2	“Toplumun bizlere karşı olan önyargılarını azaltmak. (K4-K24)”
	Hak Temelli STK	6	“...Gibi yargılarla bizimle iletişime girmeye, bir çift kelam etmeye çalışmıyorlar. Bunun engelli bireyleri yalnızlaştırdığını düşünüyorum. (K3-K23)” “Erişilebilir bir hayatı sağlamak, toplumsal ve devletin birlikte yapacakları şeydir ve mümkündür. (K10-E42)” “...derneklerde bu araçların kullanımıyla ilgili kurslar verilebilir. (K5-E21)” “Arkadaşlarımız için beyaz baston eğitiminin verildiği yerler artırılmalı. (K1-E32)” “Beyaz baston eğitiminin yaygınlaştırılması (K2-E21)” “Sivil toplum kuruluşlarının daha kardeşçe çalışmalarını öneririm. (K2-E21)” “Hak temelli stö'lerin daha çok olması (K6-E33)”

Çizelge 4.7’de görüldüğü üzere katılımcıların görüşlerinin içerik analizi sonucunda “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Kullandıkları Teknolojik Araçlarla İlgili ve Diğer Öneriler” temasının dört alt temasının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; Alt Tema 1. “Araçlara İlişkin Öneriler”, Alt Tema 2. “Devlete İlişkin Öneriler”, Alt Tema 3. “Sivil Toplum Kuruluşlarına Öneriler” Alt Tema 4. “Topluma İlişkin Öneriler” temasıdır. Bu alt temalara ilişkin gösterimi Şekil 4.22’de verilmiştir.

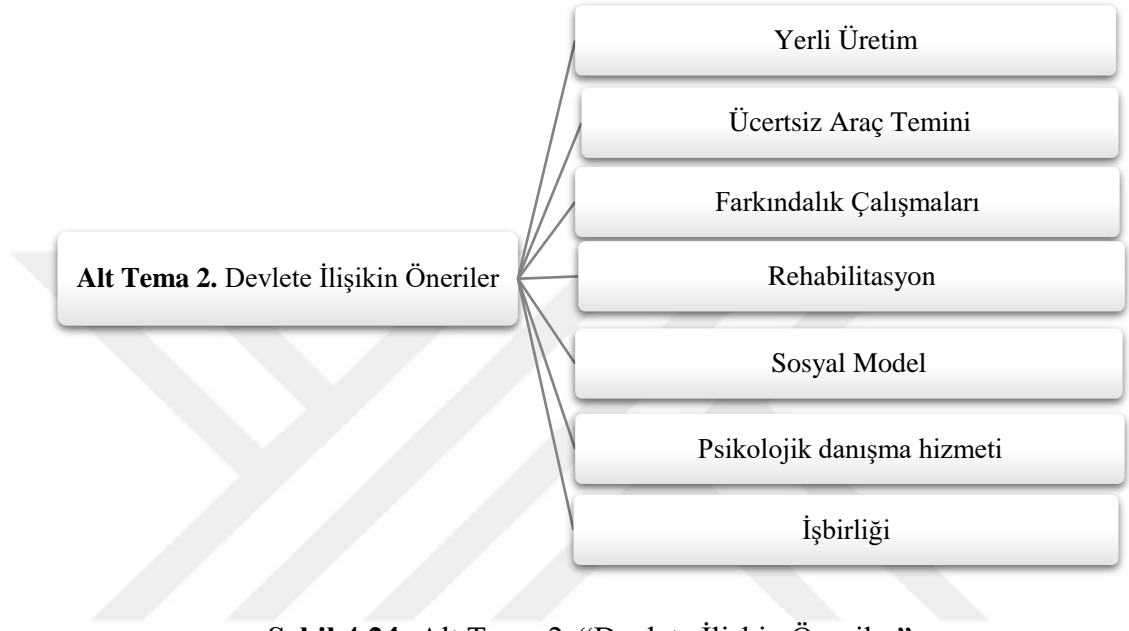
Şekil 4.22: Tema 7. “Görme Engelli Bireylerin Yaşam Doyumları Açısından Kullandıkları Teknolojik Araçlarla İlgili ve Diğer Öneriler” ve Alt Tema Kodları

Çizelge 4.7’de görüldüğü üzere Alt Tema 1 “Araçlara İlişkin Öneriler” e ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Erişilebilirlik (f=8), Ek Uygulamalar (f=5). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcılarda araçlara dair önerilerinde erişilebilirlik görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

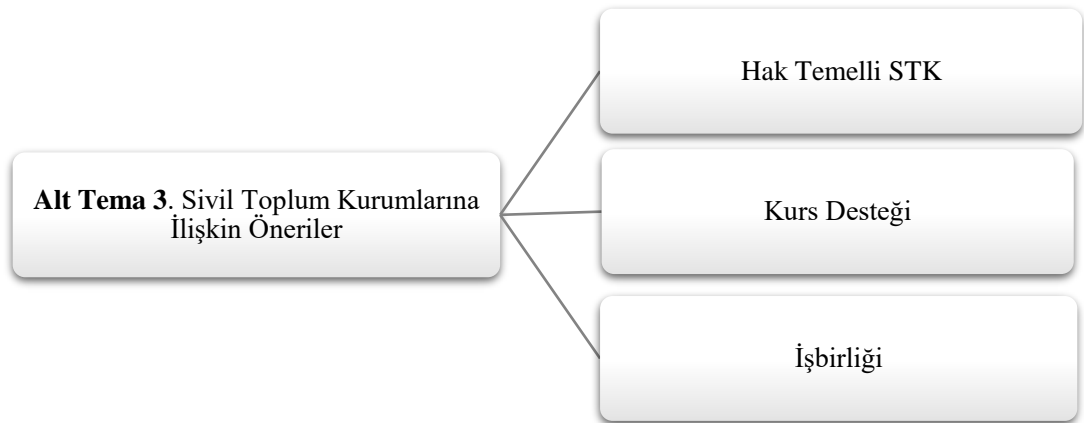
Şekil 4.23: Alt Tema 1. “Araçlara İlişkin Öneriler”

Çizelge 4.7’de görüldüğü üzere Alt Tema 2 “Devlete İlişkin Öneriler” e ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Yerli Üretim(f=7), Ücretsiz Araç Temini (f=5), Farkındalık Çalışmaları (f=4), Rehabilitasyon (f=3), Sosyal Model (f=2), Psikolojik Destek (f=1), İşbirliği (f=2). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcıların devlete dair önerilerinde yerli üretim görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

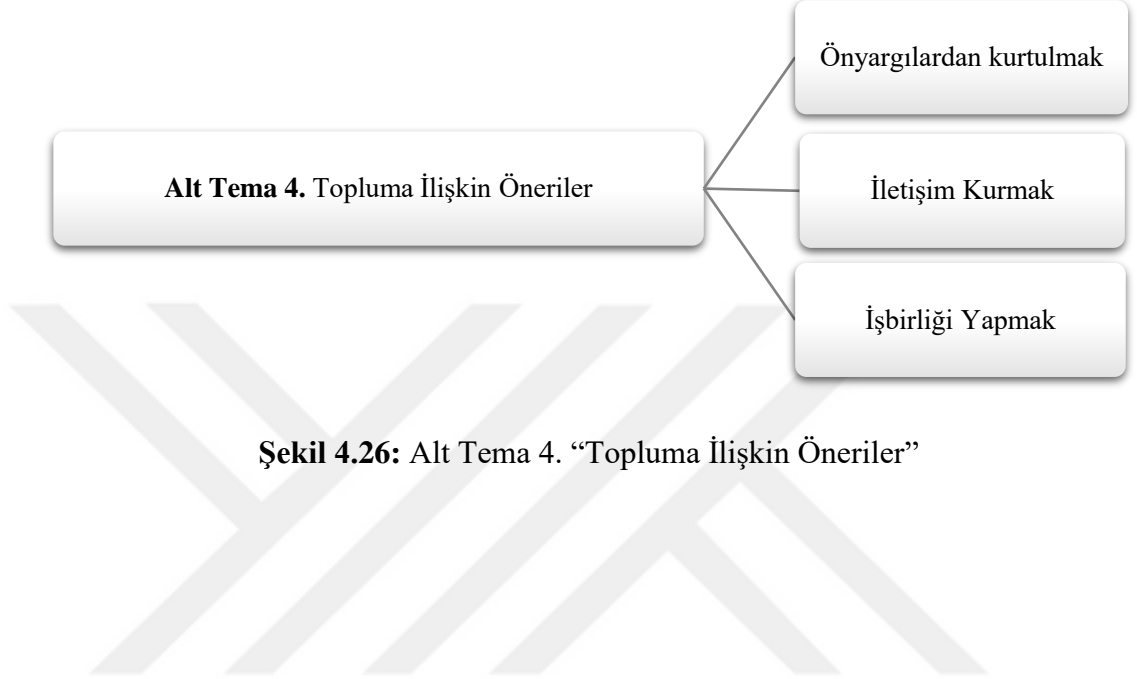
Şekil 4.24: Alt Tema 2. “Devlete İlişkin Öneriler”

Çizelge 4.7’de görüldüğü üzere Alt Tema 3 “Sivil Toplum Kurumlarına İlişkin Öneriler” e ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Hak Temelli STK (f=6), Kurs Desteği (f=5), İşbirliği (f=2). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcılarda Hak Temelli Sivil Toplum Kuruluşlarına dair önerileri görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

Şekil 4.25: Alt Tema 3. “Sivil Toplum Kurumlarına İlişkin Öneriler”

Çizelge 4.7’de görüldüğü üzere Alt Tema 4 “Topluma İlişkin Öneriler” e ilişkin içerik analizi sonucu ortaya çıkan kodlar şu şekildedir: Önyargılardan kurtulmak(f=8), İletişim Kurmak (f=4), İşbirliği Yapmak (f=1). Yapılan görüşme sonucuna göre katılımcılarda toplumun önyargılarından kurtulmasına dair önerileri görüşünün öne çıktığı söylenilebilir.

Şekil 4.26: Alt Tema 4. “Topluma İlişkin Öneriler”

Çizelge 4.8: Yaşam Doyum Ölçeği Kategorizasyon

ORTALAMA	KATEGORİ	ANLAMI
ORJİNAL		
1.00-3.49	KATILMAMA	DÜŞÜK YAŞAM DOYUMU
3.50-4.49	ORTA DURUM	ORTA YAŞAM DOYUMU
4.50-7.00	KATILMA	YÜKSEK YAŞAM DOYUMU

Çizelge 4.9: Katılımcıların Yaşam Doyum Ölçeğine Göre Kategorizasyon

Sütun1	1.SORU	2.SORU	3.SORU	4.SORU	5.SORU	TOPLAM	ORTLAMA
K1-E32	7	4	7	3	3	24	4,8(Yüksek)
K2-E21	7	7	7	5	4	30	6 (Yüksek)
K3-K23	6	5	7	6	5	29	5,8(Yüksek)
K4-K24	6	5	7	6	5	29	5,8(Yüksek)
K5-E21	6	6	5	7	4	28	5,6(Yüksek)
K6-E23	3	5	5	5	3	21	4,2(Orta)
K7-E34	3	4	5	6	2	20	4 (Orta)
K8-K27	6	5	6	6	4	27	5,4(Yüksek)
K9-E37	6	6	6	7	6	31	6,2(Yüksek)
K10-E42	3	4	5	6	4	22	4,4(Orta)
K11-K28	5	5	6	6	3	25	5(Yüksek)
K12-K38	5	5	6	6	3	25	5(Yüksek)
K13-K53	3	2	2	4	6	17	3,4(Düşük)

Çizelge 4.10: Yaşam Doyum Düzeyi Karşılaştırmaları

Yaşam Doyumu Düşük Katılımcılar İfadelerden Örnekler	Yaşam Doyumu Yüksek Katılımcılar İfadelerden Örnekler
<p>Soru 2: Yaşamınızı kolaylaştırmak ve yaşam doyumunuzu artırmak için hangi teknolojik araçların geliştirilmesini isterdiniz?</p> <p>a) Bunların yaşamınızın hangi alanlarında hangi ihtiyaçlarınızı gidermek için olmasını isterdiniz?</p> <p>K13-K53“Bizler aynanın karşısına geçip, kıyafetlerimizi daha doğrusu kombinlerimizi göremiyoruz. Birisine ihtiyaç duyuyoruz. Bu da benim kendimi kötü hissetmeme neden oluyor. Moralim bozuluyor. Geleceğe dair düşüncelerim olumsuz etkileniyor. Daha ne kadar birisine ihtiyaç duyacağım ya da o kişiyi her daim nerden bulacağım gibi.”</p> <p>K13-K53“Tabi bu gelişmeleri takip etmek maddiyata dayanıyor. Benim bakmakla yükümlü olduğum bir ailem var. Herkese yetmeye çalışıyorum. Bu arada kendime de zaman ayırmak istiyorum. Hayat bazen engeli olsun olmasın herkes için zor olabiliyor.</p> <p>Soru 6: Yaşam doyumunuz açısından düşündüğünüzde teknolojik araçlar olmasaydı, hayatınız ne durumda olurdu?</p> <p>K13-K53“Ben toplumda kabul görmek istiyorum, acıma değil. Acıma hissi insanda garip hisler uyandırıyor. Ben acınacak halde miyim? Gibi sorgulamalara girebiliyorum. Bu da yaşam doyumumu olumsuz etkiliyor.”</p> <p>K13-K53“Ben boşanmış bir kadını ve çocuklarım var. Engel sadece fiziksel olmaz kimi zaman psikolojik kimi zaman maddi engeller olabilir. Ben de bir kadın olarak ayakta kalmaya çalışıyorum.”</p>	<p>Soru 2: Yaşamınızı kolaylaştırmak ve yaşam doyumunuzu artırmak için hangi teknolojik araçların geliştirilmesini isterdiniz?</p> <p>a) Bunların yaşamınızın hangi alanlarında hangi ihtiyaçlarınızı gidermek için olmasını isterdiniz?</p> <p>K1-E32 “Bunlar benim ihtiyaçlarım olduğu için aklıma geldi. Bu ihtiyaçlarımın giderilmesibeni mutlu ederdi ve yaşam doyumumu artırırđı diye düşünüyorum.</p> <p>Soru 6: Yaşam doyumunuz açısından düşündüğünüzde teknolojik araçlar olmasaydı, hayatınız ne durumda olurdu?</p> <p>K8-K27 “Şimdi ise, bizlerinde doğru eğitim, aile ve çevre desteği alırsak pek çok işte var olabileceğimizi gösterdik. Burada teknolojik araçların yadsınamaz desteğini gördük. Bilişim sektöründe bazı arkadaşlarımız o kadar güzel işler başarıyor ki, gururlanıyoruz. Yaşamaya dair ümitlerimiz yeşeriyor.”</p> <p>K8-K27 “Her geçen gün gelişen teknolojiler karşısında hayran kalıyorum. Artık giyilebilir teknolojik araçlar icat edilmeye başlandı”</p> <p>K-132 “Baston bizim gözlerimiz oluyor. Tehlikelere karşı korunmuş hissediyoruz. Hayata dair hem fiziksel hem de psikolojik baskılarım azalıyor.”</p> <p>K1-E32 “Çünkü eskiden insanlar bizi</p>

---

eksik olarak görüyordu. İnsandaki bir eksikliğin hayatı sıfırlayacağına inanılıyordu. Şu anda durum böyle değil. Bizler de diğer insanlar gibi düşünebiliyoruz, konuşabiliyoruz, hissediyoruz, üretebiliyoruz. Tek yapamadığımız görememek, onu da teknoloji olmadan ellerimiz ve yardımcı insanlarla halledebiliyorduk. İletişim konusunda becerikli olduğumu düşünüyorum zaten.

K2-E21 “Her şeye rağmen mutluyum. Çünkü bizler daha önce insana bağımlıydık. Dışarı çıkmak istesek ya da başka bir işimiz olsa karşıdaki bizimle ilgilenecek kişiyi beklemek zorunda kalıyorduk. Şimdi ben dışarı çıkmak istediğimde beyaz bastonumu alıyorum. İşlerimi kimseyi beklemeden telefon ve bilgisayarım ile hallediyorum. Artıları daha fazla gibi geliyor.”

K4-K24 “...en başta eğitim hayatımda aktifim. Daha sonra sosyal hayatta aktif olduğumu düşünüyorum. Bu konuda insanlardan istediğim şey, bize acımasınlar. Çünkü biz de onlar gibiyiz. Sadece bir duyumuz eksik. Duyularımız, düşüncelerimiz, ideallerimiz var. Bizlerde seviyoruz, seviliyoruz.

Soru 7: Üretilen Teknolojik Araçlara ulaşım ve temin etme konusunda karşılaştığınız sorunlar var mı?

a) Bunlardan bahsedebilir misiniz?

K13-K53 “Çok pahalı buluyorum. Ekonomik olarak düşük bir gelirim var. Aslında kazancım normal ama bütçemi aile üyelerine paylaştığım zaman bu araçlara ayıracak miktar bulamıyorum diyebilirim”

Soru 7: Üretilen Teknolojik Araçlara ulaşım ve temin etme konusunda karşılaştığınız sorunlar var mı?

a) Bunlardan bahsedebilir misiniz?

K2-E21 “Bu araçların çoğu yurt dışından geldiği için temin etme süresi konusunda sıkıntı yaşamaktayım.”

K3-K23 “Gelişen imkanların benim yaşam standartıma uygun olduğunu düşünüyorum. En azından şu anda bir sorun yaşamıyorum. Araçları alabilecek

K4-K24 “Özellikle bilgisayar ve telefon gibi araçlar pek çok arkadaşımız için pahalı olabiliyor. benim açımdan ailem desteklediği için sıkıntı yaşamıyorum

---

Çizelge 4.10'da görüldüğü gibi yaşam doyumu düşük olan katılımcı sayısı bir kişidir. O da 53 yaşında bir bayan katılımcıdır. Diğer 9 katılımcı yüksek yaşam doyumuna sahipken, 3 kişi de orta yaşam doyum düzeyine sahip olarak belirlenmiştir. Çizelgeye göre yaşam doyum düzeyleri ve sorular üzerinden karşılaştırmaya gidilirse; yaş olarak baktığımızda yaptığımız çalışmada yaş büyüdükçe yaşam doyumunun azaldığı görülmektedir. Bireylerin geleceğe dair beklentilerinin azalması ya da yaş ilerledikçe elde ettikleri ile elde etmek istediklerini karşılaştırdıkları için bu sonucun yaş ile bağlantılı olması beklenebilir. Çizelgeyi bireylerdeki benlik saygısı, olumlu duygulanım ve moral olarak değerlendirdiğimizde de yaşam doyumu düşük bireylerde benlik saygısının, olumlu duygulanım ve moral durumlarının düşük olduğu görülmektedir. Görme engelli bireylerin benlik saygısı, olumlu duygulanım, moral ve gelecek beklentilerinin yüksek olmasının yaşam doyumlarının yüksek olması sonucunu doğurduğu söylenebilir. Bunların dışında ekonomik durum olarak bir karşılaştırma yapmak gerekirse; gelir durumu düşük olan katılımcının yaşam doyum düzeyi de düşük çıkmıştır. Aileden destek alan veya kendi bütçesi ile ihtiyaçlarını karşılayabilen katılımcıların yaşam doyum düzeyleri yüksek çıkmıştır. Bu sonuç şunu göstermiştir ki; insanların fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabilecek güce sahip olması onun yaşam doyum düzeyini olumlu etkilediği söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, görme engeli bireylerin yaşam doyumlarına katkı sağladığı için ihtiyaç duydukları erişilebilir teknolojik araçlar hakkında veri sağlaması açısından, toplumsal farkındalık sağlaması, bu alanda çalışan kişi ve kurumlara rehber ve yararlanabilecekleri temel bir doküman olması açısından önemlidir.

Bu çalışma, görme engelli bireylerin erişilebilir teknolojik araç kullanım düzeylerinin yaşam doyumlarına katkısını; ihtiyaç duydukları erişilebilir teknolojik araçları, yaşam doyumlarına katkı sağlaması açısından geliştirilmesini istedikleri araçları, bu araçların yeterlilik durumlarını, yaşam doyumları açısından araçlarda yaşanan sorunları, ve görme engelli bireylerin önerilerini inceleyerek erişilebilir teknolojik araç kullanmanın bireyin yaşam doyumuna sağladığı olumlu gelişmeleri belirlemek, toplumsal farkındalık oluşturmak ve hem üretim hem de eğitim ve hizmet alanlarında çalışanlara katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışmanın, görme engelli bireyler ve aileleri, erişilebilir teknolojik araçlarla ilgili üretim ve hizmet veren kişi ve kurumlara, psikoloji alanında hizmet ve eğitim veren kişi ve kurumlara, devlet ve bu alanda hizmet veren özel kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarına fayda sağlayacağı umulmaktadır.

Araştırmada verilerin toplanmasında 2017-2018 yıllarında yetişkinlik döneminde olan görme engelli bireylerin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu ve yaşam doyum ölçeği ile alınmıştır.

5.1 Görme Engelli Bireylerle Yapılan Görüşme Sonuçları

5.1.1 Görme engelli bireylerin yaşam doyumunu açısından teknolojik araç ihtiyacı

Araştırmaya katılan görme engelli bireylere yaşam doyumunu açısından teknolojik araç ihtiyacı ile ilgili soru sorulmuştur. Bunun ile ilgili olarak katılımcıların; yaşam doyumları açısından bilgisayar, akıllı telefon, Braille tarayıcı, renk okuyucu, büyüteç gibi erişilebilir teknolojik araçlara ihtiyaç duyduklarını ifade ettikleri görülmektedir.

En Sık Kullanılan Teknolojik Araca ilişkin olarak akıllı telefon, bilgisayar, beyaz baston ve prizmatik gözlük şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir. Bu araçların kullanım nedenleri olarak görme engelli bireylerin bağımsız hareket etme, hayatı paylaşmak ve bilgi edinme istekleri ile bu araçların çok amaçlı olmaları, erişilebilir olmaları, kişiye zaman kazandırması şeklinde ifade ettikleri görülmektedir.

Bu bulgular ışığında erişilebilir teknolojik araçların görme engelli bireylerin yaşam doyumlarını olumlu etkilediği söylenebilir. Katılımcıların çoğunluğu bağımsız hareket etme isteği ve bilgi edinme ihtiyaçları sebebiyle bu araçları kullandıklarını söylemiştir. Kişinin bağımsız hareket etme becerisini kazanması onun hayata karşı duruşunu ve öznel iyi oluş halini olumlu etkilemektedir.

Bu bağlamda, görme engelli bireylerin teknolojik araçlara erişebilir olmaları teknolojik araçların onların yaşam doyumlarına olan katkısını artıracığı söylenebilir.

Bera Başkurt'un (2015) yılında hazırladığı "Yenilenebilir Braille Ekranlı Elektronik Okuyucu Örneği" tezinde, ülkemizde bulunan görme engellilerin eğitim ve bilgiye erişmek için erişilebilir teknolojik araçlara ihtiyaç duyduğu fakat bireylerin yeterli sayıda erişilebilir teknolojik araçlara sahip olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulgular ışığında görme engellilerin bilgiye ulaşmada geç kaldıklarını ve eğitimlerinin aksadığına dair sonuçlara ulaşılmıştır.

Foti ve diğ., (1996), yaptığı bir araştırmada bireylerin kendilerine ve topluma karşı yeterli, mutlu bir yaşam sürdürebilmelerini başka insanların yardımına ihtiyaç duymadan kendi yetenek ve becerilerine güvenerek yaşayabilmelerine bağlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bu bulgular ışığında yaptığımız araştırmada da katılımcıların erişilebilir teknolojik araçlara ihtiyaç duydukları, bu araçlara ihtiyaç duyma sebepleri olarak da bağımsız hareket etme ve bilgi edinme isteği olduğu ortaya çıkmıştır. Çıkan sonuçların diğer araştırma bulguları ile benzerlik gösterdiği söylenebilir.

5.1.2 Görme engelli bireylerin yaşam doyumu açısından geliştirilmesini istedikleri teknolojik araçlar

Araştırmaya katılan görme engelli bireylere yaşam doyumu açısından geliştirilmesini istedikleri teknolojik araçlarla ilgili soru sorulmuştur. Bireyler bu soruya çoğunluk olarak özellikle ev işlerini kolaylaştıracak yardımcı robot, taşıma yükünden

kurtulmak için giyilebilir teknolojik araçlar, ulaşım noktasında sıkıntılarını giderecek navigasyon ve sesli komut veren cihazların geliştirilmesine dair ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu araçların bireylerin yaşam doyumlarına katkı sağladığı yönleri psikolojik ihtiyaçlar açısından bakıldığında bireyin geleceğe dair planlar yapabilmesi ve hedefler belirlemesi benlik saygısı açısından da önem arz etmektedir. Bireyin kendini algılayış ve kabulleniş şekli, kısacası benlik saygısı bireylerin yaşam doyumlarını olumlu etkilemektedir.

Bu bağlamda Şeyda Akçalı'nın, (2015) yılında "Görme Engellilere Yönelik tasarlanan mekanların erişilebilirlik standartları kapsamında irdelenmesi" adlı tez çalışmasında engelli bireylerin temel hak ve özgürlüklerini kullanabilmesi, bağımsız hareket edebilmeleri için fiziksel çevrenin onlara uygun bir şekilde kısacası evrensel tasarım ilkesine göre tasarlanmış olmasının gerekliliğinden bahsetmektedir. Görme engelli bireylerin fiziksel çevredeki engeller sebebiyle bilgiye erişimlerinin kısıtlandığını bu konuda yasal ve toplumsal farkındalık düzeyinin oluşmadığına dair bulgular tespit edilmiştir. Yaptığımız çalışmada da görme engelli bireylerin ulaşım noktasında sıkıntı çektikleri bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Yaşam doyumları yüksek olan katılımcıların navigasyon ya da sesli komut verecek araçlarla bu eksiklerin giderilebileceğine dair gelecek planlarının olduğu görülmektedir.

Ünsal' a (2009) göre, ilköğretim öğrencileri ile yaptığı araştırma sonucunda görme engelli bireylerin müzik ve ritim zekâları ile sosyal zekâlarının daha gelişmiş olduğu, bunun yanında görsel- uzamsal zekâ ve sözel- dil zekâlarının daha geri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu anlamda bu bireylerdeki artı yönler desteklenirse hayata karşı başa çıkma becerileri de desteklenmiş olur. Teknolojik cihazlardaki sesli komut ihtiyaçları zekâ farklılıkları açısından da doğrulanmaktadır.

Araştırma kapsamında, ankete katılan görme engelli öğrencilerin bilgisayar kullanımıyla ilgili sorunlarının çoğunun web erişilebilirliğiyle ilgili olduğu görülmektedir. Öğrenciler açısından web siteleri kullanımında yaşanan en büyük problemlerin resim formatındaki web bileşenleri için açıklamaların olmaması, web sayfalarının kolaylıkla dolaşılabilir şekilde tasarlanmaması, ekran okuyucular tarafından algılanamayan web bileşenleri ve güvenlik kodları için ses alternatifinin sunulmaması olduğu görülmektedir. Eldeki bulgular, bilgi teknolojilerinin görme engelli öğrencilerin üniversite öğrenimlerinde önemli bir araç olduğunu ve bilgiye de teknoloji aracılığıyla erişmeyi tercih ettiklerini göstermektedir.

Türkdoğan, (2010), yılında üniversite gençliği üzerine yaptığı çalışmada hayatta kalma, özgürlük, sevgi-aidiyet, güç, eğlenme ihtiyaçları ile öznel iyi oluş arasında ilişki olduğu bulguları saptanmıştır. Çalışmanın odağında bazı psikolojik ihtiyaçların başarı, özerklik gibi alanlarda genel yaşam doyumu ile olan ilişkiler tespit edilmiştir. Çünkü öznel- iyi oluşun bilişsel unsurunu temsil eden yaşam doyumu duyuşsal unsura göre daha durağan bir özellik taşımaktadır. Bu sebeple bireyin yaşam doyumu belli bir zaman aralığı ile sınırlı değildir. Daha uzun süreli olarak değerlendirmek mümkündür (Eid ve Diener, 2004).

Yaşam doyumu ve benlik yapıları üzerine yurt dışında ve ülkemizde yapılan çalışmalar bu değişkenlerin birbirleriyle bağlantılı olduğunu yansıtmıştır. Bireylerin yaşamlarındaki hedeflere ulaşma düzeyi arttıkça, yaşam doyumunun da arttığı görülmüştür (Aysan ve Bozkurt, 2004).

Örnek verdiğimiz çalışmalar ile yaptığımız çalışma arasında geliştirilmesi istenen araçlar ve bunların yaşam doyumlarına katkısı ile ilgili bulgular noktasında benzerlikler olduğu söylenebilir. Görme engelli bireyler için fiziksel çevre şartlarının evrensel tasarım ilkesi ile tasarlanması, bireylerin sesli komut veren cihazlarla desteklenmesi, bağımsız hareket etme ya da özerk olma isteklerinin hayatta kalma, hedeflere ulaşma gibi kriterlerin bireylerin yaşam doyumlarına katkı sağlaması noktasında önemli olduğu bulgularının diğer çalışmalar ile benzerlikler gösterdiği söylenebilir.

5.1.3 Görme engelli bireylerin yaşam doyumu açısından teknolojik araç yeterliliği

Araştırmaya katılan görme engelli katılımcılara görme engelli bireylerin yaşam doyumu açısından teknolojik araç yeterliliğine dair soru sorulmuştur. Katılımcıların çoğu bu araçları yetersiz bulduğunu ifade etmiştir. Yetersiz olduğu alanların başında onların bağımsız hareket etmelerini engelleyen, yaşam doyumlarını olumsuz etkileyebilecek olan ulaşım, daha sonra beyaz eşyalar ve mutfak araçları ifadelerini kullandıkları görülmüştür. Bireyler bu durumlarla başa çıkmak için araçlardaki fonksiyon eksikliğinin giderilmesi, erişilebilir olması, evrensel tasarım ilkesi ile tasarlanması, sesli bildirim ve dayanıklılık gibi yönlerden araçların geliştirilmesi katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu talepleri onların hayata kolay adapte olmaları için önem arz etmektedir.

Yaşam doyumu açısından yapılmış çalışmaları incelersek; Yurt dışında ve ülkemizde yapılan çalışmalarda başa çıkma stratejileri ve yaşam doyumu arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulgularına ulaşılmıştır (Aysan ve Bozkurt, 2004; Bacanlı, Sürücü ve İlhan, 2013; Gümüüşbaşı, 2008; Paschali ve Tsitsas, 2010).

Darcy, (1998) engellilerin tatil yapmalarına engel oluşturacak sebeplerin başında ekonomik sorunların olduğunu söylemektedir. Bunun yanında, bireylerin fiziksel olarak bağımsız hareket edememeleri, kendilerine uygun şartlarda konaklama işletmeleri bulamamaları, gidecekleri mekanlardaki ulaşım ve teknolojik yetersizliklerin diğer önemli engelleri oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgular ile yaptığımız çalışmadaki ulaşım ve hayata karşı başa çıkma becerilerinin desteklenmesi açısından benzerlikler gösterdiği söylenebilir.

5.1.4 Görme engelli bireylerin kullandığı teknolojik araçların yaşam doyumlarını artırma düzeyi

Araştırmada katılımcılara görme engelli bireylerin kullandığı teknolojik araçların yaşam doyumlarını artırma durumu ile ilgili soru sorulmuştur. Katılımcılar teknolojik araçlar olmasaydı, hayat zor olurdu, olumsuz duygular içinde olma (mutsuzluk, öfke, kaygı, pes etme gibi) ya da toplumsal önyargılar yüzünden yaşam doyumumuz olumsuz etkilenirdi yönünde cevaplar verdikleri görülmektedir. Erişilebilir teknolojik araçlar ile görme engelli bireyler hayata aktif katılabildiklerini, benlik saygılarının arttığını, iletişim konusunda ilerlediklerini ve hayata karşı olumlu duygular içinde olduklarını ifade ederek bu yönlerin bireylerin yaşam doyumlarında yükselmeye sebep olduğu görülmektedir.

Seligman, (2002), yılında Pozitif Psikoloji üzerinde yaptığı araştırmalarda bireyin mutlu olabilmesi için yaşamda karşılaştığı olumsuz durumları (hastalık gibi) iyileştirmenin yeterli olmadığını, sahip olduğu olumlu özellikleri (sevgi, yetenek, üreticilik vb.) geliştirmenin de önemli olduğunu belirlemiştir.

Rapport, (2007), yılında yaptığı araştırmalarda mutluluk ya da mutsuzluğun bireyin ihtiyaçlarının karşılandığı ölçüde oluştuğu bulgusuna ulaşılmıştır. Deci ve Ryan'ın, (2000), yine bireyin iyi-oluşu ve en verimli gelişimi için psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması bulgularına ulaşılmıştır.

Murray, (1938), yılında Psikolojik ihtiyaçlar konusunda yaptığı araştırmalar sonucunda ihtiyacı, doyum elde edilmeyen bir durumu değiştirmek ya da doyum

arttırmak için anlayışımız, algımızı ve davranışımızı organize eden beyindeki bir yapı olarak tanımlamıştır.

Tay ve Diener, (2011), yılında 155 ülkeden deneklerin katılımıyla geniş örneklemlili bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışma ile temel ihtiyaçlar ve psikolojik ihtiyaçlar ile öznel iyi oluşun duyuşsal unsuru olan olumsuz ve olumlu duygulanım ve bilişsel unsuru olan yaşam doyumunu arasında ilişki olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Yapılan bu çalışmalar ile yaptığımız çalışma arasında benzer bulgular olduğu söylenebilir. Toplumsal önyargılardan kurtularak bireylere sahip oldukları beceriler doğrultusunda eğitim vermek ya da desteklemek, temel ihtiyaçların yanında psikolojik ihtiyaçların giderilmesinin sağlayacak araçların kullanılmasını sağlamak görme engelli bireyleri hayata eşit şekilde aktif katılabilen olumlu duygulanım içinde olan üretken bireyler haline getirir bulgusu bizim çalışmamız ile örtüşmektedir.

5.1.5 Görme engelli bireylerin kullandığı teknolojik araçlara dair yaşanan sorunlar

Araştırma da katılımcılara görme engelli bireylerin kullandığı teknolojik araçlara dair yaşanan sorunlar ile ilgili soru sorulmuştur. Katılımcıların çoğu erişilebilir teknolojik araçların pahalı olmasını ve yurt dışından gelmesini sorun olarak ifade ettikleri görülmektedir.

Yaşam doyumunu açısından baktığımızda, yapılan diğer çalışmalar şunu göstermiştir.

Ayrıca algılanan yaşam doyumunun, gözlenebilen yaşam kalitesi göstergelerinden (sağlık, ekonomik durum, özgürlük v.b.) oluşan bileşik bir endeksle olan ilişkisinin yüksek olduğu bulguları da bulunmaktadır.

Kahneman ve Deaton, (2010), yaptığı araştırmalarda yaşam doyumunu olumlu etkileyen faktör olarak gelir durumunun yüksek olması bulgularına ulaşmıştır. Sonuç itibariyle; bireylerin hedeflerine ulaşması, çoğunlukla finansal kaynaklar gerektirdiği için bulguların bu yönde olması şaşırtıcı olmamıştır.

Özkul'un, (2007), yılında yaptığı bir çalışma da üniversite öğrencilerinin %96'sının yaşam doyum düzeyleri açısından "ekonomik bağımsızlığa" önem verdikleri bulgularına ulaşmıştır. Tuzgöl Dost'un, (2007), yılında bir başka çalışmada üniversite öğrencilerinde ekonomik durumlarında yükselme oldukça yaşam doyumlarının da arttığı bulgusuna ulaşmıştır. Üniversite öğrencilerinin çoğu

ailelerinin ekonomik desteklerini alarak öğrenimlerini sürdürmektedir. Üniversite öğrencileri yeterince ekonomik bağımsızlığa sahip olmadıkları için özerklik ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yaşantıları sınırlanabilir. Bu sebeple, özerklik ihtiyacının yaşam doyumuna yeterince yansımaması sonuç olarak bir neden teşkil edebilir.

Yukarıdaki bulgular ile yaptığımız araştırmada benzer bulgular olduğu söylenebilir. Katılımcıların çoğu ekonomik olarak hayat şartların iyi olduğuna dair ifade vermiştir. Yaşam doyum düzeylerine bakıldığında çoğu katılımcının yüksek seviyede olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

5.1.6 Görme engelli bireylerin yaşam doyumları açısından braille alfabe kullanımı

Araştırmada katılımcılara görme engelli bireylerin yaşam doyumları açısından Braille alfabe kullanımı ile ilgili soru sorulmuştur. Katılımcılar çoğu alfabenin kullanımını yeterli bulmadıklarını, ilaçlarda, market ürünlerinde, ev aletleri, ulaşım, eğitim, makyaj malzemeleri ve kamu alanlarında kullanımının yaygınlaştırılmasına dair ifadeler verdikleri görülmektedir.

Ünsal, (2009) günümüzde braille ve sesli kaynaklara ilaveten elektronik kaynakların da kullanılmakta olması, görme engelli kullanıcılara bağımsız çalışma olanağı ve erişim kolaylığı sağlaması nedeniyle uygun materyal konusunda çok kullanışlı bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgi teknolojilerindeki yenilikler, Internet kullanımının artması, elektronik kaynaklara erişimin görme engelliler için diğer kaynaklara erişimden daha kolay olması, elektronik kaynakların daha güncel olması görme engellilerin kullanımına en uygun formatın elektronik format olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular ile yapılan çalışma karşılaştırıldığı; Braille alfabesinin kullanılmasının desteklenmesi bulgusu ile örtüşmemektedir. Elektronik cihazlara bağlı olmak, bireylerin sorguladığı bir konu olmuştur. Bazı katılımcılar eskiden insana bağlı olduklarını şimdi ise teknolojik araçlara bağlı olduklarını beyan etmişlerdir. Kendilerinde var olan yetilerin hafıza ya da işitme gibi teknolojik araçlar ile bunların köreldiği ve bağımsız hareket etme eyleminin onları insanlardan uzaklaştırdığı ve yalnızlaştırdığını savunan katılımcılarda olmuştur.

5.1.7 Görme engelli bireylerin yaşam doyumları açısından kullandıkları teknolojik araçlarla ilgili ve diğer öneriler

Araştırma da katılımcılara görme engelli bireylerin yaşam doyumları açısından kullandıkları teknolojik araçlarla ilgili ve diğer önerilere dair soru sorulmuştur. Katılımcılar araçlara verebilecekleri öneriler olarak onların erişilebilir olması ve ek uygulamalar ifadelerini kullanmışlardır.

Devlete ilişkin önerilerde de yerli üretim, ücretsiz araç temini, toplumsal farkındalık çalışmaları, sosyal model anlayışı ve psikolojik destek cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Yiğit'in (2011), yılında yaptığı araştırmada, görme engelli bireyler için iş bulmanın oldukça zorlu olduğuna dair bulgular saptanmıştır. Katılımcıların projeler, sınavlar ve kişisel bağlantılar yoluyla iş bulduklarını ortaya koymuştur. Bazı katılımcılar yaptıkları işi kasıtlı olarak seçtiklerini, bazıları da başka bir seçenekleri olmadığı için çalıştıklarını söylemiştir. Yapacakları işlerde, bilgisayar kullanımında bilgi sahibi olmanın önemi görüşmelerde yansıtılmıştır. Bunun yanında iyi bir hafıza, iletişim ve günlük yaşam becerilerinin de iş yerinde etkin bir performans sergilemek için önemli olduğu dair bilgiler ifade edilmiştir.

Yaşam doyumunu belirleyen anahtar kavramlar belirlenmiş ve onlardan ikisi meslek ve sağlık olarak belirlenmiştir (Kapteyn, Smith ve Soest, 2009). Keser, (2005), yaptığı araştırmada çalışma yaşamı ile yaşam doyumunun arasındaki ilişkiyi incelenmiş ve çalışma yaşamının yaşam doyumunu olumlu etkilediği bulgusuna ulaşmıştır.

Yaptığımız çalışma ile bu çalışmaların görme engelli bireylerin hem araç temini hem de iş bulması adına devlet desteğine ihtiyaç duyabileceği bulgusu ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Meslek sahibi olmanın bireylerin benlik saygısını artıracığı ve yaşam doyumlarında olumlu etkisi olacağını belirten bulgulara rastlanmıştır. Katılımcıların çoğu çalışmaktadır. Bu bulgular doğrultusunda çalışma hayatına katılımın bireylerdeki yaşam doyumlarının yüksek çıkması ile örtüşen bir yanı vardır.

Sivil toplum kuruluşları olarak hak temelli STK'lar, kurs desteği ve işbirliği ifadelerinin verildiği görülmektedir.

Topluma ilişkin öneriler de önyargılardan kurtulmak, iletişim kurmak ve işbirliği yapmak cevaplarının verildiği görülmektedir.

5.2 Demografik Özellikler İle İlgili Sonuçlar

5.2.1 Yaş

Araştırmaya katılan katılımcıların çoğu 20-25 ve 31-35 yaşlarındadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun 9 kişinin yüksek doyum düzeyine sahip olduğu, 3 kişinin orta ve 1 kişinin de düşük yaşam doyumuna sahip olduğu bulgusu saptanmıştır. Kadın olan 53 yaşındaki katılımcının yaşam doyumunu düşük olması ile aşağıdaki çalışmanın bulgusunun benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Yaşam doyumunu ile yaş ilişkisi olup olmadığını araştıran, Robinson'un çalışmalarında ise en genel bulgu, yaşam doyumunun yaş arttıkça azaldığı şeklinde olmuştur (Gümüşbaş, 2008).

5.2.2 Cinsiyet

Araştırmaya 7 erkek, 6 bayan katılımcı katılmıştır. Cinsiyete göre yaşam doyumları değerlendirildiğinde kadınlardan 5 kişinin, erkeklerden 4 kişinin yüksek yaşam doyumuna sahip olduğu, 3 erkek katılımcının orta yaşam doyum düzeyine sahip olduğu ve 1 kadın katılımcısında düşük yaşam doyum düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir.

Baş'ın, (2011), yılında üniversite gençleri üzerine yaptığı araştırmada genel yaşam doyum düzeyinin kızlarda daha yüksek olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Yukarıdaki çalışma ve yapılan çalışma arasında cinsiyet ve yaşam doyumları adına benzer bulgulara rastlanmıştır.

5.2.3 Çalışma durumu

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerden 9 kişi çalışan, 4 kişi öğrenci profilini temsil etmektedir. Çalışan katılımcılardan 5 kişinin yaşam doyumlarının yüksek olduğu, 3 kişinin orta olduğu, 1 kişinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Kapteyn, Smith ve Soest, (2009) yaptıkları araştırmalarda yaşam doyumunu belirleyen anahtar kavramlar belirlenmiş ve onlardan ikisi meslek ve sağlık olarak belirlenmiştir.

Keser, (2005), yaptığı araştırmada çalışma yaşamı ile yaşam doyumunun arasındaki ilişkiyi incelenmiş ve çalışma yaşamının yaşam doyumunu olumlu etkilediği bulgusuna ulaşmıştır.

Bu bulgular doğrultusunda çalışma hayatı ve onun insana sağladığı psikolojik iyi olma hali, ekonomik getirisi, bir işe yarama hissini kişide oluşturduğu benlik saygısı yaşam doyumlarının yüksek çıkmasına sebep oluşturmuş diyebiliriz. Bizim çalışmamızla yapılan çalışmaların benzerlikleri bulunduğu söylenebilir.

5.2.4 Gelir durumu

Araştırmaya katılan görme engelli bireylerden 11 kişinin orta, 1 kişinin orta ve 1 kişinin de düşük gelir seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Yaşam doyumları açısından bakıldığında; yapılan diğer araştırmalarda göstermiştir ki insanın temel ihtiyaçları ve psikolojik ihtiyaçlarını giderecek bir alım gücüne sahip olması öznel iyi oluş haline katkı sağlamaktadır.

Kahneman ve Deaton, (2010), yaptığı araştırmalarda yaşam doyumunu olumlu etkileyen faktör olarak gelir durumunun yüksek olması bulgularına ulaşılmıştır. Sonuç itibariyle; bireylerin hedeflerine ulaşması, çoğunlukla finansal kaynaklar gerektirdiği için bulguların bu yönde olması şaşırtıcı olmamıştır. Bu anlamda yaptığımız çalışma da buna benzer bulgular olduğu söylenebilir. Alım gücü yerinde olan katılımcıların yaşam doyumlarının çoğunlukla yüksek ve orta çıkması ve gelir durumu düşük katılımcının yaşam doyumunun düşük çıkması bulgularla benzerlik göstermiştir.

5.3 Öneriler

5.3.1 Uygulayıcılara/psikologlara yönelik önerileri

Engelli insanlar ile ilgili alınacak her kararda ve uygulanacak her tasarrufta engelli insanlar ve onları temsil eden sivil toplum örgütleri karar verme mekanizmasının merkezinde yer almalıdır.

Engelli STK'larının ise temsil ettikleri grubun ihtiyaçları ve sorunları konusunda bilgilendirici rol üstlenmeleri gerekmektedir.

Devlete düşen görevler konusunda ise engelliye maddi destek vermesi gerektiğine yönelik görüşler ağırlıkta olmuştur.

Devlet ve STK'ların bu alandaki eksikleri topluma bildirmesi ve farkındalık çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

Görme engellilerin hayattan engelsiz ve onurlu bir şekilde yararlanabilmesi için konu ile ilgili yasaların hızlı bir şekilde gündeme getirilmesi gerekmektedir. Bu sayede, daha fazla engellinin hayata katılması hedeflenmektedir.

Devlet görme engelliler için önemli bir engel olan ekonomik, eğitim, ulaşım gibi alanlardaki yetersizlikler konusunda, sosyal bir devlet olmanın sorumluluğu doğrultusunda gelişimleri için katkı sağlamalıdır.

Devlet, kamu sektörünün (bakanlıklar ve belediyeler), ulaştırma (havayolu, karayolu, denizcilik ve demiryolu) turizm (konaklama, seyahat ve yeme-içme vs.) işletmelerinin, eğitim ve sağlık kurumları gibi pek çok alanın sunacağı hizmetleri evrensel tasarım ilkesi ile sunmaları için standartlar getirmelidir. Teşvik ve yaptırımlar yöntemiyle bu standartların uygulanması sağlanmalıdır. Belirtilen bu standartları sağlayan işletmelere "engelli dostu" belgesi verilerek ödüllendirilmeli.

Görme engelli bireyler yollara uygun kabartmalı sarı şeritlerin konulmaması sebebiyle dış dünyaya adaptasyon ve uyum konusunda zorluklar yaşamaktadır.

Yaşamlarındaki araçların sesli komut veren donanımlarla desteklemesi sağlanmalıdır ve fonksiyonların artırılarak çok amaçlı hale getirilip, taşıma yükünün ortadan kaldırılması talep edilmiştir. Devletin ve üretim yapan firmaların dikkatine sunulmuştur.

Çalışanların eğitilmesi görme engelli öğrencilerle sağlıklı iletişim kurulması ve devam ettirilmesini de sağlayacaktır. Görme engelli öğrencilerle ilgilenecek ayrı bir personelin olması verilen hizmetin kalitesini artıracaktır

Ekipmanlar ve programlar her zaman erişilebilir olmalıdır. Cihazların bakımı ve yazılım güncellemeleri zamanında yapılmalıdır.

Görme engelliler için uygun formatta bilgi kaynağı sağlayan kurum ve kuruluşlar arasında yapılacak işbirliği çalışmaları, oluşturulması zaman, para ve emek isteyen bu kaynakların paylaşımını kolaylaştıracaktır.

Ülkemizde görme engellilerin bilgi erişim sorunlarına yönelik çalışmalar az sayıdadır. Bu konuda yapılacak çalışmalar artırılmalı, desteklenmeli, araştırmalardan elde edilen bulgular üniversite kütüphanelerinde görme engelli öğrencilere hizmet sağlanmasında kullanılmalıdır. Ayrıca araştırmalar yayınlanarak paylaşımı sağlanmalıdır.

Görme engelli bireyler için rehabilitasyon çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir. Hem aileler hem de görme engelli bireyler hayata adapte olma ve uyum konusunda bilgilendirilmelidir.

Bağımsız hareket eğitimi yaygınlaştırılmalı, görme engelli bireylerin hayata katılmaları sağlanmalıdır.

İhtiyaç duyulan erişilebilir cihazların ülkemizde üretilmesi ve geliştirilmesi bu sayede ekonomik yükün azaltılması sağlanmalıdır. Ar-Ge çalışmalarına ülkede yer verilmelidir.

Toplumdaki her insanın temel hakları olan eğitim, sağlık, yaşam hakkından eşit bir şekilde faydalanılması için hem fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçların belirlenip, onların yaşam doyumlarına katkı sağlayacak adımlar atılmalıdır.

5.3.2 İleriki çalışmalara yönelik öneriler

Karma model ile yaptığımız bu araştırmanın görme engelliler, onların yaşam doyumlarına katkı sağlayan ve bu anlamda ihtiyaç duydukları teknolojik araçlar ile ilgili bir durum çalışması yapılmıştır. Yapılan bu araştırmada hem nitel hem de nicel verilere ulaşılmıştır. İleri de bu alanlarda yapılacak çalışmalar için bir rehber ve doküman olması aynı zamanda bir farkındalık ve literatüre de bir katkı sağlaması amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Akçalı, Ş.** (2015). “Görme Engellilere Yönelik tasarlanan erişilebilirlik standartları kapsamında irdelenmesi: Görme engelli kütüphaneleri” Yüksek Lisans Tezi: *Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Fakültesi, İzmir.*
- Arıkan, Ç.** (2002). Sosyal model çerçevesinde özrürlüğe yaklaşım. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 2 (1), 45-60.
- Ataman, A.,** (2003). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş.* Derl. Tuncer. T. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aydın, P. ve Akova, Y.** (2001). *Temel göz hastalıkları.* Ankara: Güneş Kitapevi.
- Aysoy, M.** (2004). *Avrupa Birliği sürecinde özürülüler politikası.* Ankara: Açık Kitapları.
- Cavkaytar, A., Diken, İ. H.** (2006). *Özel Eğitime Giriş,* Kök Yayıncılık, Ankara.
- Çakın, İ.,** (2011). *Bilgi ve Belge Yönetimine Giriş.,* Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Çentik, G.** (2009). “Görme Engellilere Braille Alfabetini Öğretmek için Bilgisayar Destekli Yeni Bir Eğitim Setinin Tasarımı ve Uygulanması.” Yüksek Lisans Tezi: *Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar Mühendisliği Anabilim Dalı, Edirne.*
- Deniz, M.E.** (2006). The relationships among coping with stress, life satisfaction, decision making styles and decision self esteem: An investigation with Turkish University Students. *Social Behaviour and Personality*, 34(9), 1161-1170.
- Diener, E. & Suh, E.** (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40, 189–216.
- Enç, M.,** (2005). *Görme Özürülüler Gelişim, Uyum ve Eğitimleri.* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 186 s, Ankara.
- Güleroğlu, S. ve Sümer, A.** (1982). *Görme özürülüler: Gelişim, uyum ve eğitimleri.* Ankara: Körler Ortaokulu (Ayyıldız Matbaası).
- Hoke, J. R., ve Ramsey, C. G.,** (1994). *Architectural graphic standards* (9. Baskı). New York: John Wiley&Sons.
- ISO.,** (2010). ISO 9241-210:2010: Ergonomics of human-system interaction – part 210: human-centered design for interactive systems. *Technical specification International Organisation for Standardisation.* Switzerland: ISO- International Organization for Standardization.
- Kanık, L.** (1994). “Görme engellilere yönelik kütüphane hizmetleri.” Yayımlanmamış yüksek lisans tezi: *Hacettepe Üniversitesi, Ankara.*
- Kaplan, H., Yüksel, Ü., Gültekin, B., Güngör, C., Karasu, N. ve Çavuş, M.** (2010). *Yerel yönetimler için ulaşılabilirlik temel bilgiler teknik el kitabı.* İstanbul: Özürülüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- Kara, C.** (2011). “Gören, Az Gören ve Görme Engelli Çocuklar İçin (Bakabilen ve Dokunabilen İllüstrasyonlu) Kitap Önerisi”, *Sanatta Yeterlik Eser Metni: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Grafik Tasarım Programı, Sanatta, İstanbul.*

- Karataş, K.**, (2000). *Görme Özürlülerin Eğitimi*, Körler Federasyonu, Ankara.
- Kayaman, D.**, (2018). *Kişisel görüşme*.
- Keser, A.** (2011). Çalışma Yaşamı ile Yaşam Doyumu İlişkinine Teorik Bakış. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 897-913.
- Keener, J. M.** (2004). Internet-based courses: observations of faculty developers/teacher and students with disabilities at 4-year public institutions in Tennessee. Yayınlanmamış doktora tezi, *East Tennessee State University*, Johnson City.
- Köker, S.** (1991). "Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması." Yüksek lisans Tezi: *Ankara Üniversitesi*. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- MEB**, (2006). *Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı*. Milli Eğitim Basımevi, 187s, Ankara.
- Mülayim, A.**, (2009). "Bedensel özürlüler için mimari mekân tasarımı. " Yüksek Lisans Tezi: *Trakya Üniversitesi*, Edirne.
- Neugarten, B.J., Havighurst, R.J., & Tobin, S.S.** (1961). The Measurement of Life Satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16, 134-143.
- NFB.**, (2009). *The Braille Literacy Crisis in America*.
- Özsoy, Y.- Özyürek, M.** (2002). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar "Özel Eğitime Giriş"*, Karatepe Yayınları, Ankara.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S.**, (2001). *Özel Eğitime Giriş*. Karatepe Yayınları, Ankara.
- Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA)**, (2010). *Özürlüler kanunu ve ilgili mevzuat*. Ankara: Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA).**, (2006).2. *Özürlüler Şurası: Yerel yönetimler ve özürlüler komisyon raporları ve genel kurul görüşmeleri*. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.
- Özyürek, M.** (1992). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Karatepe.
- Pavot, W. & Diener, E.** (1993). Review of the satisfaction with life scale. *Psychological Assessment*, 5 (2), 164-172
- Seligman, M.** (2002). *Authentic Happiness*. New York: Free Press.
- Subaşıoğlu, F.** (2008). Üniversitelerin bilgi ve belge yönetimi bölümlerinin engellilik farkındalığı üzerine bir araştırma. *Bilgi Dünyası*, 9 (2), 399-430.
- Suldo, S. M. & Huebner, E.S.** (2004). Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior during adolescence? *School Psychology Quarterly*, 19 (2), 93-105.
- Şahin, H.** (2004). Engellilik kimin sorunu: Bireyin mi, toplumun mu? *Özveri*, 48-64.
- Ulusoy, A.** (2006). "Kaynaştırma eğitimi kapsamında eğitim yapılarında engellilerin kullanımına yönelik mimari düzenlemeler." Yüksek Lisans Tezi: *Dokuz Eylül Üniversitesi*, İzmir.
- WHO.**, (2010). Global Data on Visual Impairments. World Health Organization. World Health Organization (WHO) (2001). *International classification of functioning, disability and health*. World Health Organisation. Geneva, Switzerland.
- World Health Organization (WHO).**, (2011). World Health Statistics 2011. Geneva, Switzerland.

İnternet Kaynakları:

TÜİK (2010). 4 Şubat 2018 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu web sitesinden erişildi: <http://www.tuik.gov.tr/>.

GETEM (2009). 15 Eylül 2018 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi web sitesinden erişildi: <http://www.getem.boun.edu.tr/>.

Kanun 2828 (1983). 5 Ekim 2018 tarihinde Sosyal Hizmetler Kanunu web sitesinden erişildi: <http://www.mevzuat.gov.tr/>.

Kanun 5378 (2005). 5 Ekim 2018 tarihinde Engelliler Hakkında Kanunu web sitesinden erişildi: <http://www.mevzuat.gov.tr/>.

Kanun 2709 (1982). 28 Ocak 2018, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası web sitesinden erişildi: <http://www.mevzuat.gov.tr/>.

Türk Standartları Enstitüsü (TSE). 6 Ocak 2018 tarihinde Standart web sitesinden erişildi: <http://www.tse.org.tr/>.

Ulusal Arşiv (2002). 5 Ocak 2018 tarihinde DisabilityDiscriminationAct web sitesinden erişildi: <http://www.legislation.gov.uk/>.

EKLER

- Ek 1** : Etik Onay Belgesi
- Ek 2** : Aydınlatılmış Onam Formu
- Ek 3** : YarıYapılandırılmış Görüşme Formu
- Ek 4** : Demografik Bilgi Formu
- Ek 5** : Yaşam Doyum Ölçeği

Ek 1: Etik Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 12/01/2018-289

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88081621-044-289
Konu : Serap ÇİPCİBAŞI'nın Etik Onay Hk.

12/01/2018

Sayın Serap ÇİPCİBAŞI

Enstitümüz Y1612.272018 numaralı Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Tarih Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Serap ÇİPCİBAŞI'nın "GÖRME ENGELLİ BİREYLERİN ERİŞİLEBİLİR TEKNOLOJİK ARAÇ KULLANIM DÜZEYLERİNİN YAŞAM DOYUMLARINA KATKISI HAKKINDA GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ" adlı tez çalışması gereği "Demografik Bilgi Formu", "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu", "Aydınlatılmış Onam Formu" ve "Yaşam Doyum Ölçeği" ile ilgili anketi 26.12.2017 tarihli ve 2017/23 sayılı İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyon Kararı ile etik olarak uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. İsmail NURULLU

Konu ile ilgili bilgi için : <https://www.aydin.edu.tr/iletisim/degisik-bilgi-istegi-formu.aspx?Y=0604/2008>

Aydın Bulvarı 346. Sokak Çar. No:18 Beşiktaş / 34390 Etiler/Beşiktaş / İSTANBUL
Telefon: 084 1 424
Elektronik: aj@aydin.edu.tr

Bilgi için: NURULLU İSMAIL
Ünvanı: Doç. Dr.

Ek 2: Aydınlatılmış Onam Formu

Sayın Bay/Bayan,

Bu çalışma “Görme Engelli Bireylerin Erişilebilir Teknolojik Araç Kullanım Düzeylerinin Yaşam Doyumlarına Katkısı Hakkında Görüşlerinin İncelenmesi” amacıyla planlanmıştır. Çalışmayı kabul ettiğiniz takdirde, “Demografik Bilgi Formu”, “Yaşam Doyum Ölçeği” ile “Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formuna” cevaplar vermeniz istenecektir. Görüşme sürecinde konuşulanların tümü gizli tutulacaktır. Bu bilgiler araştırmacıların dışında hiç kimseyle kesinlikle paylaşılmayacaktır. Ayrıca, araştırma raporları yazılırken görüşme yapılan kişilerin isimleri kesinlikle raporda yer almayacaktır. Çalışma da size ait veriler herhangi bir yayın ve raporda kullanılırken bu yayında isminiz kullanılmayacak, veriler izlenerek size ulaşılmayacaktır. Kişisel bilgileriniz kesinlikle gizli kalacaktır. Çalışma da yer aldığımız için size herhangi bir ücret ödenmeyecektir, sizden ücret istenmeyecektir. Görüşmeye başlamadan önce, bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı? İzin verirseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mı? Görüşmenin yaklaşık bir saat süreceğini tahmin ediyorum. Araştırmaya destek verdiğiniz için teşekkür ederim.

Ek 3: Yarı- Yapılandırılmış Görüşme Formu

Değerli Katılımcı

Ben yüksek lisans öğrencisi Serap ÇİFCİBAŞI İYİGÜN; Öncelikle yaşam doyumu kavramını açıklamak isterim. Yaşam doyumu; bir kimsenin yaşamını algılama ve geleceğiyle ilgili düşünme biçimidir. Diğer bir deyişle; bireyin belirli bir duruma ilişkin doyumu değil, genel olarak tüm yaşantısındaki doyumu olarak anlaşılır, mutluluk, benlik saygısı, moral vb. değişik açılardan bireyin iyi olma halini ifade eder.

Serap ÇİFCİBAŞI İYİGÜN
Yüksek Lisans Öğrencisi
İAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Görüşme Soruları

- Yaşam doyumunuzu artırmak için; yaşamınızın hangi alanlarında hangi erişilebilir teknolojik araçlara ihtiyaç duyup, kullanırsınız?
- Yaşamınızı kolaylaştırmak ve yaşam doyumunuzu artırmak için hangi teknolojik araçların geliştirilmesini isterdiniz?
  - a) Bunların yaşamınızın hangi alanlarında hangi ihtiyaçlarınızı gidermek için olmasını isterdiniz?
- Yaşamınızda kullandığınız; “vazgeçilmezim” dediğiniz erişilebilir teknolojik araç hangisidir dersek, aklınıza gelen ilk araç hangisidir?
  - a) Onu hayatınızın vazgeçilmezi yapan şeyler nelerdir?
- Yaşam doyumunuzu artırmak için; yaşamınızda kullandığınız araçları yeterli buluyor musunuz?
  - a) Hangi alanlarda sıkıntı yaşıyorsunuz?
  - b) Yaşam doyumunuz açısından araçların geliştirilmesini istediğiniz yönleri nelerdir?
- Braille Alfabesinin kullanım alanlarını yeterli buluyor musunuz?
  - a) Eksikler olduğunu düşündüğünüz alanlar var mı?
- Yaşam doyumunuz açısından düşündüğünüzde teknolojik araçlar olmasaydı, hayatınız ne durumda olurdu?
- Üretilen Teknolojik Araçlara ulaşım ve temin etme konusunda karşılaştığımız sorunlar var mı?
  - a) Bunlardan bahseder misiniz?
- Yaşam doyumunuza katkı sunduğunu düşündüğünüz teknolojik araçlar hakkında söyleyebileceğiniz başka şeyler var mı?
- Devlet, sivil toplum kuruluşları ve özel kurumlara önerileriniz var mı?

Ek 4: Demografik Bilgi Formu:

Açıklama:

- Cinsiyet
Bay ( ) Bayan ( )
- Yaş
20-25 Yaş ( ) 26-30 Yaş ( ) 31-35 Yaş ( ) 36-40 Yaş ( ) 41-45 Yaş ( ) 46-50 Yaş ( ) 51 + Yaş ( )
- Mezun Olunan Okul
İlköğretim( ) Lise( ) Önlisans ( ) Lisans ( ) Lisansüstü ( )
- Mesleğiniz:
- Çalışıyor musunuz?
- Gelir Düzeyiniz:
Düşük ( ) Orta( ) Yüksek( )
- Medeni durum
Evli ( ) Bekar ( ) Boşanmış ( )
- Çocuğunuz var mı?
Evet ( ) Hayır ( )
- Evet ise kaç tane?
- Çocuklarımız dışında bakmakla yükümlü olduğunuz başka biri var mı?

Ek 5: Yaşam Doyum Ölçeği:

Açıklama: Aşağıda size uygun olan veya olmayan beş adet madde bulunmaktadır. Her bir maddenin sizin için uygun olup olmadığını 1 ile 7 arasındaki puanları kullanarak belirtiniz.

- 1 Kesinlikle katılmıyorum
- 2 Katılmıyorum
- 3 Kısmen Katılmıyorum
- 4 Karasızım
- 5 Kısmen katılıyorum
- 6 Katılıyorum
- 7 Kesinlikle katılıyorum

		1	2	3	4	5	6	7
1	Hayatım birçok yönden idealimdekine yakın							
2	Hayat şartlarım mükemmel							
3	Hayatımdan memnunum							
4	Hayattan şimdiye kadar istediğim önemli şeyleri elde ettim							
5	Eğer hayata yeniden başlasaydım hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim							

Ek B1: Görme Engelli Bireylerin Transkripsiyonları ve İçerik Analizleri (Kodlar)

GÖRME ENGELLİ BİREYLERİN GÖRÜŞLERİNİN İÇERİK ANALİZİ

SORULAR	KOD
<p>1.SORU: Yaşam doyumunuzu artırmak için; yaşamınızın hangi alanlarında hangi erişilebilir teknolojik araçlara ihtiyaç duyup, kullanıyorsunuz?</p> <p>K1-E32 Ev dışındaki hayatımın her alanında Beyaz bastona ihtiyaç duyuyorum. Görüşmeci; Beyaz bastona ihtiyaç duyma nedenlerinizi biraz açıklar mısınız? Katılımcı; Baston olmadan; dış dünya bizim için güvenilmez olabiliyor. Ya da birine bağımlı kalabiliyoruz. Baston bizim gözlerimiz oluyor. Tehlikelere karşı korunmuş hissediyoruz. Hayata dair hem fiziksel hem de psikolojik baskılarımız oluyor. Görüşmeci; Nasıl baskılar bunlar? Yaşamınızın diğer alanlarında kullandığınız araçlar neler peki? Katılımcı; dediğim gibi hayatta ev içi ve ev dışında pek çok şey bizim için engel olabiliyor. Örneğin; açık bir dolap kapağı, çevredeki ağaç dalları gibi. Fiziksel çevre de pek çok engel var. Bu bende stres oluşturuyor. Görüşmeci; Yaşamınızın diğer alanlarında kullandığınız araçlar neler peki? Katılımcı; Bunun dışında ekran okuyucu barındıran bilgisayar ve telefon iş, ev ve eğitim hayatımız da ihtiyaç duyduğumuz araçlar oluyor. Örneğin; Ev içinde renk okuyucular, sesli tartılar kullanabiliyorum.</p> <p>Benim eğitim hayatımda teknolojik araçlar bu kadar yaygın değildi. Aynı zamanda pahalıydı. Arkadaşlarım ve ailemin desteği ile ilköğretim seviyesine kadar geldim. Sağlık alanına gelirse, orda sesli tansiyon ve şeker ölçme aleti kullanılıyor gibi.</p> <p>K2-E21 Katılımcı; Genellikle eğitim hayatımda olsun, diğer alanlarda olsun akıllı telefon kullanmayı tercih ederim. Fakat, farklı alanlarda tabi ki de bilgisayarı tercih ederim. Görüşmeci; ilk olarak aklınıza akıllı telefon geldi. Onu tercih etme sebebiniz nedir? Katılımcı; akıllı telefonlara yüklenen pek çok uygulama hayatımı kolaylaştırdı. Bu uygulamalarla birisine bağımlı olma durumum azaldı. Bunun dışında taşınması kolay. Bu sebeplerden olabilir. Görüşmeci; hangi uygulamalar bunlar? herkes ulaşabilir mi? Katılımcı; android telefonları olanlar Google talkback kullanabiliyor. Iphone, ipad kullanıcıları da tıpkı talkback gibi bir uygulama olan voice over i kullanabiliyor. Bu uygulamalar telefonda olan her şeyi sesli olarak bize söylüyor.</p>	<p>Beyaz baston İhtiyaç duyumu</p> <p>Bilgisayar, telefon, ekran okuyucu, renk okuyucular, sesli tartılar, sesli tansiyon ve şeker ölçme aleti diğer ihtiyaç duyulan araçlar</p> <p>Akıllı telefon Bilgisayar</p>

<p>K3-K23</p> <p>Katılımcı; Gerek evde gerekse üniversitede ekran okuyucu yardımıyla telefon ve bilgisayar kullanıyorum.</p> <p>Görüşmeci; Bu cihazlara hangi işleriniz için kullanıyorsunuz?</p> <p>Katılımcı; Bilgisayar ortamında yapılmaya uygun sınavların okula götürdüğüm dizüstü bilgisayarla yapılması, ders notlarımı düzenlemem, sınıfta ses kaydı almam, dil öğrenebilmek için çeşitli mp3 ve video anlatımlarını dinleyebilmem, okuduğum bölümle ilgili akademik metinlere ulaşmam konusunda yardımcı oluyorlar. Özel hayatımda da bu araçları kullanıyorum. Örneğin; kitap-dergi-gazete gibi yayınları takip etmem, sesli betimlemeli ve betimlemesiz filmlere ulaşmam, mesaj-mail-whatsapp gibi sosyal paylaşım yollarıyla etrafımdaki kişilerle görüşme yapabiliyorum. Sağlık alanında e devlet bu konuda yardımcı oluyor. Artık pek çok sağlık işimi internet üzerinden takip edebiliyorum.</p>	<p>Telefon Bilgisayar Ekran okuyucu</p>
<p>K4-K24</p> <p>Katılımcı; Özellikle bilgisayar benim için gerçekten olmazsa olmaz. Ben de bir üniversite öğrencisi olarak bilgisayara gerek duyuyorum. Bütün çalışmalarımı bilgisayar üzerinden yürütüyorum. Bunun haricinde tabi ki baston da en büyük yardımcılarımızdan bir tanesi.</p>	<p>Bilgisayar Beyaz baston</p>
<p>K5-E21</p> <p>Katılımcı; Ben özellikle eğitim hayatımda normal yazılı kitapları okuyabilmek için scanner kullanıyorum. Yazılı belgeleri tarayıp bilgisayarda pdf veya farklı formatlarda erişilebilir olarak okumamı sağlıyor.</p> <p>Bunun dışında Braille daktilo kullanıyorum. Günlük yaşamımda akıllı telefonumda yer alan voice ever ekran okuyucu programdan yararlanıyorum. Akıllı telefonda yapabileceğim neredeyse her şeyi erişilebilir olarak yapmamı sağlıyor. Evde konuşan baskül kullanıyorum. Gören bir kişiye ihtiyaç duymadan sahip olduğum kilomu öğrenmemi sağlıyor.</p> <p>Telefonumda yer alan erişilebilir navigasyon programları sayesinde gideceğim yerle ilgili bilgi edinebiliyorum.</p>	<p>Scanner</p> <p>Akıllı telefon (voice over) Braille daktilo</p>

<p>K6-E33 Katılımcı; Cep telefonu, kişisel bilgisayarlar, masaüstü / diz üstü, tablet ve akıllı saat. Bunlar kullandıklarım.</p>	<p>Telefon Bilgisayar Akıllı saat</p>
<p>K7-E34 Katılımcı; akıllı telefon, bilgisayar, kabartma yazı printer, kulaklık, ses kayıt cihazı</p>	<p>Akıllı telefon Kabartma yazıcı Ses kayıt cihazı</p>
<p>K8-K27 Iphone, bilgisayar, kabartma ekran, renk okuyucusu</p>	<p>İphone telefon Bilgisayar Kabartma Ekran Renk okuyucu</p>
<p>K9-E37 Katılımcı; evde, işte, eğitim, sağlık, eğlence, seyahat, araştırma, kitap okuma, yemeğe çıkma, ibadet gibi alanlarda bilgisayar,mobil uygulamalar, baston,braille yazı,braille etiket,seslendirilmiş belgeler, sesli asansör, sesli betimleme, kabartma kuran, dönüştürücü web siteleri kullanıyorum</p>	<p>Bilgisayar Baston, Braille yazı, Sesli belgeler</p>
<p>K10-E42 Katılımcı; Hayatımın pek çok alanında genel olarak baston, bilgisayar, telefonu kullanıyorum.</p>	<p>Baston Bilgisayar Telefon</p>
<p>K11-K28 Katılımcı; Genelde yanıma birini alırım ve çantam da her zaman büyütecim vardır. Kitap okumak için de tablet bilgisayar kullanıyorum.</p>	<p>Büyüteç Bilgisayar</p>
<p>K12-K38 Katılımcı; Hayatımın pek çok alanında bilgisayar, cep telefonu kullanıyorum.</p>	<p>Bilgisayar Telefon</p>

<p>K13-K53 Yaşamımın her alanında sesli telefon, büyük ekran bilgisayar</p> <p>Soru 2: Yaşamınızı kolaylaştırmak ve yaşam doyumunuzu artırmak için hangi teknolojik araçların geliştirilmesini isterdiniz? a) Bunların yaşamınızın hangi alanlarında hangi ihtiyaçlarınızı gidermek için olmasını isterdiniz?</p> <p>K1-E32 Katılımcı; hayatımızı kolaylaştıracak, istediğimiz her kitabı ve süreli yayını, bize gelen bir mektubu, faturayı, reçeteyi okumamızı sağlayan ve kolay kullanılabilen bir araç geliştirilmesini istedim. Bunlar benim ihtiyaçlarım olduğu için aklıma geldi.</p> <p>Bu ihtiyaçlarımın giderilmesi beni mutlu ederdi ve yaşam doyumumu artırırdı diye düşünüyorum.</p> <p>Ev dışında ise özellikle; ulaşım sırasında kimseden yardım istemek zorunda kalmamak için istasyon, taşıt ve trafik ışıklarının sesli bildiri verecek veya erişilebilir bir navigasyon yazılımıyla bulunabilecek biçimde tasarlanmasını istedim. Görüşmeci; başka söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?</p> <p>Katılımcı; Ev işlerini kolaylaştırmak için çamaşır, bulaşık, kurutma makinaları, televizyon, mutfak robotu gibi aygıtların rahatça ayarlayıp kullanabileceğimiz özelliklerde ve sesli kumanda ile yönlendirilmesini istedim.</p> <p>K2-E21 Katılımcı; Evde, işte yani tüm alanlarda bir teknolojik araç geliştirilmek istense, ben şahsen bir ev asistanı ya da farklı bir isim koyarak bir araç geliştirilmesini istedim. Görüşmeci; neden böyle bir araç diye sorsam? Katılımcı; görme engelliler birçok alanda zorlanmakta bu yüzden bu ev asistanı veya farklı bir isimle geliştirilecek uygulamalar sorunları çözüme kavuşturabilir diye düşünüyorum. Görüşmeci; Hangi alanlarda zorlanıyorsunuz? Katılımcı; Mesela yemek ısıtırken zorlanıyorum. Sürekli kontrol etmem gerekiyor. Ya da kendimce bir çözüm buluyorum. Saati kuruyorum gibi. Ev aletlerinde daha çok sıkıntı yaşıyorum desem yeridir.</p> <p>Bu sebeple beyaz eşya ve ev araçlarının herkesin kullanacağı şekilde icat edilmesini istedim.</p> <p>K3-K23 Katılımcı; Ulaşım konusunda bana ve tüm görme engellilere faydası dokunacak bir navigasyon yapılmasını istedim. Bizler için navigasyon uygulamaları var, ama yeterli değil.</p>	<p>Bilgisay Telefon</p> <p>Kolay kullanılabilen bir araç</p> <p>Mutlu olmak Yaşam doyumum artar</p> <p>Ulaşım</p> <p>Navigasyon Kimseye ihtiyaç duymama isteği Kullanım rahatlığı</p> <p>Ev işleri</p> <p>Ev asistanı</p> <p>Zorlanma Sorun çözümü</p> <p>Ev işleri Kontrol etme ihtiyacı</p> <p>Beyaz eşya</p> <p>Ulaşım Navigasyon</p>
--	--

<p>Pek çok alanda kullanılabilir olması gerekir. Aynı zamanda yapılan yol ve yer değişiklikleri de uygulamaya hemen yansmalı. Ülkemizde malum yollar her daim değişebiliyor. Güncellenmenin yapılması gerekir</p>	<p>Kullanılabilirlik Güncelleme ihtiyacı</p>
<p>K4-K24 Katılımcı; Aslında eğitim hayatımda bana yardımcı olacak bir cihaz güzel olur gerçekten.</p> <p>Çünkü gerek ev hayatımda gerekse eğitim hayatımda çeşitli zorluklarla karşılaşıyorum. Görüşmeci; bu zorluklardan biraz bahsedebilir misiniz? Katılımcı; eğitim hayatımda hocaların anlattığı görsele dayalı konularda zorlanıyorum. Ben ses kayıt cihazları ve arkadaşlarımla desteği ile açığımı kapatmaya çalışıyorum. Bunun dışında ev de ütü gibi işlerimi kendim yapamıyorum. Çünkü giysilerimin yanma riski oluyor. Sağlık alanında ilaç kutularının çoğunda Braille alfabe kullanılmıyor. Bu gibi konularda bir yardımcı araç iyi olurdu.</p>	<p>Eğitim desteği için cihaz Zorlanma Ev işleri Sağlık alanı</p>
<p>K5-E21 Ben kitap ve yazılı materyalleri sesli olarak dinleyebileceğimiz scanner veya laptop boyutlarında taşınabilir bir cihazın geliştirilmesini isterdim.</p> <p>Hem eğitim hayatımızda yardımcı olurdu hem de iş yerinde vs. evrakları okumak için güzel bir araç olurdu. Hali hazırda buna benzer cihazlar var ancak hem taşınabilirlik açısından pek uygun değil hem de fiyatları oldukça pahalı</p>	<p>Sesli bilgi edinme ihtiyacı Taşınabilirlik Scanner Eğitim ihtiyacı İş takibi</p>
<p>K6-E33 Katılımcı; Herkesin erişimine imkan veren tüm ortamlarda kullanılabilir olacak, olası engel oluşturucu sebepleri ortadan kaldıracak araçların üretilmesini isterdim. Çünkü; görme engellilerin yüksek oranda bir elleri doluyken aynı zamandaki diğerini de dolduracak teknolojik araçlar veya eşyalar oluyor. Artık bunların son bulmasını istiyorum. Bu sebeplerle giyilebilir teknolojik araçlar geliştirilmesi ihtiyaç duyduğum bir teknolojik gelişme. Görüşmeci; giyilebilir dediniz, bu tarz araçların örnekleri var mı? Yoksa bu sizin fikriniz mi? Katılımcı; Hayır benim fikrim değil ama dünyada her şey değişiyor ve gelişiyor. Bu alanda insanlar yeni ihtiyaçlara karşılık, yeni araçlar üretiyorlar. Bu tarz araçlar var. Örneğin; bizim için sensörlü ayakkabılar bize yer ve yön bildiriyor ya da kameralı gözlüklerle hayatı daha rahat tanıyabiliyoruz. Ülkemizde de bu tarz araçların kullanılıyor olmasını isterim. Mesela girdiğim restoran ve benzeri alanlarda seçeceğim yiyecek veya içeceğin sunulmadan önce kendi kontrolümle seçimime imkan tanınacak biçimde, herkese sunulduğu gibi tarafıma sunulmasını sağlayacak bir cihaz iyi olurdu. Ya da öyle bir yardımcı teknolojik araç geliştirilmeli ki, engelli engelsiz ayrımı yapılmaksızın ve başkalarının ek düzenlemelerine ihtiyaç duyulmaksızın elimize aldığımız andan itibaren herkes gibi acaba kullandığım yardımcı teknoloji seçeneğiyle uyumlu mu kaygısını gütmeksizin kullanılabilir olacak bir araç geliştirilmesini isterdim.</p>	<p>Erişilebilirlik Çok amaçlı araç Fiziksel engeller Giyilebilir teknolojik araç Toplumsal farkındalık Bilgiye Erişim hakkı Evrensel tasarım Psikolojik ihtiyaç</p>

<p>K7-E34 Evde kullanılan araç gereçlerin (çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, tv. gibi) sesli komutla kullanılacak şekilde geliştirilmesini isterdim. Görüşmeci; sesli komutun size sağlayacak faydalarını biraz açıklar mısınız? Katılımcı; bizim ev içinde de bir hayatımız var. Dışarıda bastonumuz ve telefonlarımız hayatımızı kolaylaştırıyor. En önemlisi birisine ihtiyaç duyma durumumuzu azaltıyor. Bu durumu ev içinde de yaşayabilmeliyiz. Evde çamaşır makinesini çalıştırmak için gören birine ihtiyaç duyuyoruz. Ya da hep aynı tuşa yıkıyoruz. Bazen istem dışı tuş ayarı değiştiyse, farklı olaylarla karşılaşabiliyoruz gibi. Yemek yaparken yemeğin durumunu bilmek istiyoruz. Bunlar bizim için acil geliştirilmesi gereken önemli alanlar</p>	<p>Ev işleri Sesli komut</p> <p>Bağımsız hareket etme ihtiyacı</p> <p>Beyaz eşyaların tasarımı</p>
<p>K8-K27 Katılımcı; Alışveriş yaparken; kıyafetlerin rengini ve bedenini söyleyen bir uygulama geliştirmek ya da yemek seçimlerimizi yaparken, bütün restoranlardaki menülerin kabartmabir uygulama içinde olmasını sağlayacak uygulamalar geliştirmek hayatımızı kolaylaştırırdı diye düşünüyorum.</p>	<p>Sesli bildirim veren araç</p> <p>Hayatı kolaylaştırmak</p>
<p>K9-E37 Fırında yemeğin veya böreğin pişip pişmediğini, tavada yiyeceğin kızarıp kızarmadığını gösteren bir cihaz. Denizde yüzerken doğru yönü bulmamı sağlayacak cihaz. Camide kibleyi anlamama yardımcı olacak düzenleme, yalnız başıma koşmamı sağlayacak yöntem ve teknolojilerin geliştirilmesini isterdim.</p>	<p>Mutfak işleri için araç</p> <p>Bağımsız hareket etme ihtiyacı</p>
<p>K10-E42 Yardımcı robot olsa iyi olur. Temizlik işleri, pazar işleri adeta yapay insan gibi. Gelecekte bu olacak, 20 sene sonra mesela bizler görebiliriz belki de. Görüşmeci; Bu araca ihtiyaç duyma sebebinizi biraz açıklar mısınız? Katılımcı; Ev işleri bizim için bazen içinden çıkılmaz hale gelebiliyor. Örneğin; tek başıma yemek yapabilmek gibi bir durumum bazen olmuyor yada her yemekte olmuyor. Tavada pişen yemeğin ne durumda olduğunu bilmek istiyorum. Aslında evrensel tasarım ilkesine göre bir üretim ve tasarım olsa bu sıkıntıları hiç yaşamayız. Bizim için Mesela şu anda sürücüsüz araba testleri devam ediyor. Körler bile araba kullanabilecek seviyede bir dünya bizi bekliyor olacak. Bu çok mutluluk verici gelişmeler.</p>	<p>Yardımcı robot Gelecek beklentileri</p> <p>Ev işleri</p> <p>Evrensel tasarım Bilgi edinme ihtiyacı</p> <p>Mutluluk verici gelişmeler</p>
<p>K11-K28 Katılımcı; En çok yazı okurken zorluk çekiyorum bunun için kolaylık olsun isterdim mesela telefonda her site büyümüyor yada bilgisayarda en basiti ben bir memurum elektronik posta kullanıyoruz ama ben oradaki yazıları okuyamıyorum</p>	<p>Yazı okuyucu araç</p> <p>Yazı okumak için</p>

<p>K12-K38</p> <p>Katılımcı; yaşamın tüm alanlarındaki tüm ihtiyaçlarımı karşılayacak bir robot icat edilmesini isterdim. Hayat bazen zor olabiliyor.</p> <p>Görüşmeci; kendinizi hangi alanlarda daha çok zorlanıyor hissediyorsunuz?</p> <p>Katılımcı; ev işlerinde özellikle. Ev tasarımları bize uygun değil. Kimi zaman mutfak kapakları açık kalıyor ve yaralanmalara sebep verebiliyor. Bunların açık kaldığında kendiliğinden kapanıyor olması belki sizin için çok önemli bir ayrıntı değil. Bizim için önemli. Bu küçük ayrıntı bizi mutlu edebiliyor. Çünkü hayatımızı kolaylaştırıyor. Yada her gün yaptığımız yemeğin pişip pişmediğini anlamak için sizden daha çok çaba sarfediyoruz. Onun yerine tasarım yapılırken bunların düşünülmesi gerekir.</p> <p>Sağlık alanında ilaç kutuları ve reçeteler Braille olarak yazılmalı. Market raflarındaki ürünlerin bizim içinde erişilebilir olması için tasarım yapılmalı. Sonuç itibariyle gelecek için umutluyum. İnsanlar uzaya araba gönderiyor. Ayda yaşam planlanıyor. Bu gelişmeler bana moral veriyor. Yakın zamanlarda göze ihtiyaç duymadan gören gibi olabiliriz belki de.</p> <p>K13-K53</p> <p>Katılımcı; Ben yeni bir Renk okuyucunun geliştirilmesini isterdim.</p> <p>Görüşmeci; renk okuyucu dediniz, bu araç hayatınıza neler katıyor?</p> <p>Katılımcı; bizler aynanın karşısına geçip, kıyafetlerimizi daha doğrusu kombinlerimizi göremiyoruz. Birisine ihtiyaç duyuyoruz. Bu da benim kendimi kötü hissetmeme neden oluyor. Moralim bozuluyor.</p> <p>Geleceğe dair düşüncelerim olumsuz etkileniyor. Daha ne kadar birisine ihtiyaç duyacağım ya da o kişiyi her daim nerden bulacağım gibi. Bu yüzden teknolojik araçlar hayatıma girdiğinden beri işlerin daha kolay ilerlemesi sağlanıyor. Tabi bu gelişmeleri takip etmek maddiyata dayanıyor. Benim bakmakla yükümlü olduğum bir ailem var. Herkese yetmeye çalışıyorum. Bu arada kendime de zaman ayırmak istiyorum. Hayat bazen engeli olsun olmasın herkes için zor olabiliyor.</p> <p>Soru 3: Yaşamınızda kullandığımız; “vazgeçilmezim” dediğiniz erişilebilir teknolojik araç hangisidir dersek, aklınıza gelen ilk araç hangisidir?</p> <p>a) Onu hayatınızın vazgeçilmezi yapan şeyler nelerdir?</p> <p>K1-E32</p> <p>Katılımcı; Yaşamımın her alanında öncelikle; beyaz baston, ekran okuyucu barındıran telefon aklıma geliyor.</p> <p>Görüşmeci; onları diğer araçlardan ayıran yönü nedir?</p> <p>Katılımcı; Çünkü bu araçlar sayesinde kent içinde ve dışında özgürce dolaşabilir duruma geldik.</p> <p>İnsanlarla birlikte olmak, hayatı paylaşmak hoş bir şey. Bende insan olduğumu hissediyorum.</p>	<p>Robot icadı</p> <p>Ev işleri için Başa çıkma Evrinsel tasarım</p> <p>Sağlık alanda ihtiyaç Braille yazı kullanımı</p> <p>Renk okuyucu araç Bağımsız hareket etme isteği Özbakım ihtiyacı</p> <p>Gelecek kaygısı</p> <p>Olumsuz duygulanım</p> <p>Beyaz baston Ekran okuyucu barındıran telefon</p> <p>Bağımsız hareket etme</p> <p>Olumlu duygulanım Benlik saygısı Hayatı paylaşmak, Ait olma</p>
--	---

<p>K2-E21 Katılımcı; Aslında birçok teknolojik aracı kullanırım. Ama en çok kullandığım araç bilgisayardır ve akıllı telefonlar. Çünkü birçok işlevleri onlarla rahatça yapabiliyorum. Görüşmeci; hangi işlevleri size cazip geliyor? Katılımcı; Bilgiye hızlıca ulaşabiliyorum. Bilgiye ulaşmak için birini beklemek zorunda değilim. İstedğim kitaplara ulaşabiliyorum. Alışveriş yapabiliyorum gibi.</p> <p>K3-K23 Bu araç sanırım telefonum olurdu. Çünkü benim edebiyat, tarih, sinema, günlük haberler ve bölümüm olan psikolojiyle bir nevi bağımlıyı sağlayan cihaz o. Görüşmeci; Nasıl bir bağ kuruyor? Biraz açıklar mısınız? Katılımcı; ben kitap okumayı seven birisiyim. Aynı zamanda tarih konularına da merakım vardır. Yeni çıkan filmler, ülke ve dünya gündemini takip etmeyi severim. Bölümüm gereği sanırım insana dair her şey beni ilgilendirir. Ben psikoloji bölümünü seçerken de önce kendimi tanımaktı hedefim, daha sonra diğer insanları anlamak. Telefonum beni bu alanlarda destekliyor. Yeni bilgileri anında hiç beklemeden araya bir aracı koymadan bana sunuyor. Daha ne isterim. İşlerimi kolaylaştırıyor, bana zaman kazandırıyor. Mesela, kitapçıya gitmek yerine internetten sipariş verebiliyorum. Ödev hazırlığımda pek çok kaynağa anında erişebiliyorum.</p> <p>K4-K24 Katılımcı; Benim için bu alanlarda en vazgeçilmez araç bilgisayarımıdır. Çünkü bütün işlerimi onunla yapıyorum. Eğitimimin büyük bir kısmını o oluşturuyor. Bu da kendisinden vazgeçemeyeceğim başlıca sebebi.</p> <p>K5-E21 Katılımcı; Şüphesiz iphone telefonumda kullandığım voice over uygulaması diyebilirim. Dokunmatik ekrana sahip telefonumu rahatlıkla kullanmamı sağlıyor. Telefon aramaları, mesajlaşma, internette gezinme gibi birçok işimi halledebiliyorum.</p> <p>K6-E33 Katılımcı; Akıllı Cep telefonum. İşim dahil birçok alanda, dışarıda yürürken, uçağımın checkin işlemlerini yaparken, iş ve özel temalı e-postalarımı ulaşırken, gündemi takip ederken ve ulaşmak istediğim her tür iletişim aracına hızlıca ulaşmamı sağlaması düşünüldüğünde, birçok sorunu ortadan kaldırmasıyla öne çıkan yol arkadaşımdır bir iPhone. Görüşmeci; telefonunuza yol arkadaşım dediniz? Katılımcı; evet. O benim yardımcım, arkadaşım. Daha önce bir insane bağımlıyken hayatımız, şimdi daha farklı yaşıyoruz. İki kafadar istediğimiz şeyleri hiç bekleme yapmadan gerçekleştirebiliyoruz.</p>	<p>Akıllı Telefon Bilgisayar Bilgiye erişim ihtiyacı Bağımsız hareket etme isteği</p> <p>Telefon Bilgi edinme</p> <p>Olumlu duygulanım</p> <p>Zaman kazanımı Erişilebilirlik</p> <p>Bilgisayar Çok amaçlı kullanım özelliği</p> <p>İphone voice over Çok amaçlı kullanım özelliği</p> <p>Akıllı telefon Çok amaçlı kullanım</p> <p>Olumlu duygulanım</p>
--	--

<p>Bu büyük bir özgürlük bana göre.</p> <p>K7-E34 Katılımcı; telefon ve bilgisayar.</p> <p>Tüm iletişim ve dış dünya ile olan bağlantımı sağlıyor. Bilgiye erişimimi kolaylaştırıyor.</p> <p>Tabi her şey paraya bakıyor. Bu cihazlara ulaşamam endişesi beni olumsuz etkiliyor.</p> <p>K8-K27 Katılımcı; Iphone. İçerisindeki sistem görme engellerin hayatını bilgisayardan bile daha kolay hale getirmekte.</p> <p>K9-E37 Katılımcı; beyaz baston. kimseye muhtaç olmadan istediğim yere gidebilmemi sağlıyor</p> <p>K10-E42 Katılımcı; bilgisayar, telefon. Görüşmeci; hayatınızdaki yeri nedir? Katılımcı; Artık Türkiye ve dünyaya dair her şeyi anında öğrenebiliyorum. Hayata dair bilgilere hızlıca erişilebilir olmak güzel bir şey. Her alandaki işlerimi bu araçlarla devam ettirebiliyorum. Mesela; Öğrenciliğim sırasında, birisinin kitap okumasına ihtiyaç duyuyordum. Onlar okuyor ve kasete kaydediyorduk. Bunlara ulaşamayanlar oluyordu. Şimdi tabletiniz var, telefonuzu var. hepsini taratıp okuyorsunuz. Şu anda kör öğrenci olmak kolay bana göre.</p> <p>K11-K28Katılımcı; Telefon, tablet, bilgisayar ve büyüteç. Kitabı elinizde tutmak gibi olmuyor ama sadece kitap okumayı çok sevdiğim için para biriktirdim ve aldım benim için vazgeçilmez cep telefonu her işimi kolaylaştırıyor bazen okuyamadığım bir yazının fotoğrafını çekip büyüterek okuyorum</p> <p>K12-K38 Katılımcı; bilgisayar. Çünkü mesleğimi yapmamı, kitap okumamı, gazete okumamı vs. sağlıyor. Hayata beni bağlıyor. Olayları takip edebiliyorum. Birine ihtiyaç duymadan yaşamak kendimi iyi hissetmeme sebep oluyor. Geleceğe ümitle bakabiliyorum.</p> <p>Katılımcı; Prizmatik gözlük ve akıllı telefon Beş duyudan birisi eksik olduğu için kaygılarım oluyor. Bazen eksik olmasaydım diye düşünüyorum. Neyse ki bu araçlar eksikliği tamamlamama yardımcı oluyor.</p>	<p>Bağımsız hareket etme</p> <p>Telefon Bilgisayar</p> <p>Bilgiye erişim İletişim</p> <p>Olumsuz duygulanım</p> <p>İphone Hayatı kolaylaştırmak</p> <p>Beyaz baston Bağımsız hareket etme</p> <p>Bilgisayar Telefon</p> <p>Bilgi edinme Erişilebilirlik</p> <p>Baş etme stratejisi Kitap okumak için Cep telefonu</p> <p>Bilgisayar Hayata bağlanma Olumlu Duygulanım</p> <p>Telefon Prizmatik gözlük</p>
---	---

<p>Soru 4: Yaşam doyumunuzu artırmak için; yaşamınızda kullandığınız araçları yeterli buluyor musunuz?</p> <p>a) Hangi alanlarda sıkıntı yaşıyorsunuz?</p> <p>b) Yaşam doyumunuz açısından araçların geliştirilmesini istediğiniz yönleri nelerdir?</p> <p>K1-E32</p> <p>Katılımcı; Kullanmakta olduğum araçları yeterli bulmuyorum. Geliştirilmeleri gerek.</p> <p>a) Katılımcı; Bazı cihazların kullanımı çok karmaşık olabiliyor. Herkesin anlayabileceği sadelikte olmalı, yurt dışından gelen cihazlar daha ekonomik olmalı, bir cihaz pek çok işlevi yapabilmeli bu sayede taşıma ve alım yükünden bizi kurtarmalı.</p> <p>Örneğin; Ben kendi evimi benim için yapılmış özel araçlarla donatmayı başarsam da, bana ait olmayan bir başka mekanda onları bulmamak hayatımı zorlaştırıyor. Herkesin kullanımı için yapılmış araçlar gerçekten de herkes tarafından kullanılabilir olmalı.</p> <p>Tartılar, termometreler, saat, hesap makinası gibi küçük aletlerin erişilebilirliğin tam olması gibi. Kullandığımız araçlar pahalı olduğu için onların çalınma ya da kayıp olma durumları bizi sıkıntıya sokuyor. Bozulduklarında tamir süresi ve bu süre içindeki eksiklik bizi sıkıntıya sokuyor.</p> <p>b) Katılımcı; Her bir araç için farklı şeyler yazılabilir. Şu anda bunları tek tek söylemem zor olabilir. Ama genel olarak beklentim şu; Görme engellilerin yaşamı diğer insanlarınkinden çok farklı değil. Biz de herkesin karşıladığı ihtiyaçları karşılamak zorundayız. O halde herkesin kullanmakta olduğu araçları kullanarak bu ihtiyaçlarımızı karşılayabilmeliyiz. Yani günlük yaşamınızda sizin kullanmakta olduğunuz araçların aynılarını biz de kullanabilmeliyiz ve bunlar aynı araçların bizim için üretilmiş özel sürümleri değil, birebir aynıları olmalı.</p> <p>Görüşmeci; örnek vermek gerekirse neler söylersiniz?</p> <p>Katılımcı; en basitinden ev hayatımızda kullandığımız çamaşır makinası için düğme ayarlamak için dışarıdan birine ihtiyaç duyabiliyoruz. Yeni yeni bazı firmalar bu konuda yenilikler yapıyor. Umarım daha da artar. Bunun dışında araçlarda hız konusunda ve uzun süre kullanıma uygunluk konularında gelişmeler olmasını isterim.</p> <p>K2-E21</p> <p>Katılımcı; Evet yeterli buluyorum. Ama sorunlarda oluyor. Elbet birgün çözülür.</p> <p>Görüşmeci; Nasıl sorunlar olabiliyor?</p> <p>Katılımcı; bazen almak istediğimiz cihazlar çok pahalı olabiliyor. Ya da çok karmaşık tasarlanabiliyor.</p> <p>a) Katılımcı; Birçok alanda pek sıkıntı yaşamıyorum. Bilgisayar alanında kullanım sıkıntısı çektiğimiz siteler olabiliyor. Bunların dışında ev içi cihazların çok çeşitli olması hem maliyetli hem de yer olarak kalabalık yapıyor. Bunların daha az cihazla pek çok özelliğe icat edilmesi bence önemli.</p>	<p>Yeterli bulmuyorum</p> <p>Kullanım zorluğu İşlev yetersizliği Pahalı</p> <p>Ev içi eşyalar</p> <p>Bozulma Çalınma Kayıp olma</p> <p>Evrensel tasarım</p> <p>Dayanıklılık Hız</p> <p>Yeterli buluyorum</p> <p>Kullanım zorluğu Pahalı</p> <p>Bilgisayar alanında siteler Ev içi araçlar Maliyet Özellik eksikliği Mekan sıkıntısı</p>
--	---

<p>b) Katılımcı; Bilgisayar konusunda birçok siteler ve tasarlanmış projeler erişilebilir değil, bunlar için bir çalışma yapılmasını tavsiye ederim. Görüşmeci; nasıl bir çalışma tavsiye edersiniz? Katılımcı; Normal bireyler için hazırlanmış site ve projelere bizim de erişme ve bilgi alma hakkımız var. Bu programlar yapılırken, her kesimdeki insanlar gözetilerek kurgulanmalı. Bundan bahsediyorum.Örneğin; sayfalarda çok fazla resim ve video varsa bizdeki sistem bunu algılamıyor. Ses kalitesi iyi değil. Programcıların web sitelerini tasarlarken, kodlamalarını konuşma sentezi sistemine göre yaparlarsa bizlerde kullanabiliriz. Aslında çözüm var. Sanırım üretim yaparken, her kesimden insan düşünülürse bu sorunlar ortadan kalkar.</p>	<p>Erişilebilir olmaması</p> <p>Bilgi edinme hakkı</p> <p>Konuşma sentezi kodlaması</p> <p>Evrensel tasarım</p>
<p>K3-K23 Kendi adıma konuşacak olursam büyük bir eksiklik olduğunu düşünmüyorum. Hiçbir şey özellikle de teknoloji dört dörtlük olamaz. Heran değiştiği için yapılan ve bozulan tarafları mutlaka var; ama bu benim açımdan büyük bir sorun değil. Eski zamanları kıyasladığımızda şimdi çok iyi bir yerdeyiz. Birisine bağımlı olma durumumuz azaldı. Bu durum beni çok rahatlatıyor. Evde oturduğum yerden dünya ile iletişim kuruyorum. Yurt dışındaki makalelere ulaşabiliyorum. Beyaz baston ile dış dünyaya adım atabiliyorum. Bunları düşündüğümde sıkıntılar küçük kalıyor. a) Katılımcı; yeni uygulamaları ve cihazları öğrenirken zorluk çekebiliyorum. Karmaşık planlanabiliyor. Öğrenmek için zaman harcamam gerekiyor. Onun dışında bazı cihazlar fonksiyonel olmayabiliyor. Bakım ve onarım sıkıntıları yaşayabiliyoruz. Aklıma gelenler bunlar.</p>	<p>Yeterli buluyorum</p> <p>Rahatlama</p> <p>Karmaşık uygulamalar</p> <p>Fonksiyon eksikliği</p> <p>Bakım, onarım sıkıntısı</p>
<p>b) Katılımcı; Ekran okuyucularla, özellikle NVDA ile Spss programına erişim sağlayabilmeyi ve daha önce de dediğim gibi görme engellilere uygun bir navigasyon yapılmasını ve yapılmış olanların geliştirilmesini istedim. Görüşmeci; hangi yönlerinin geliştirilmesini isterdiniz? Katılımcı; güncellemeler daha hızlı yapılmalı. Ses ve komut verirken kimi zaman çok beklemler olabiliyor ya da dediğim gibi güncellenme yapılmadığında yanlış yerlere gidilebiliyor. Uygulama her telefona yüklenmiyor. Heryerde kullanılabilir olmalı. Bazı özel alışveriş merkezlerinde uygulama kullanıyor.</p>	<p>Navigasyon</p> <p>Güncelleme eksikliği</p> <p>Kullanılabilirlik</p>
<p>K4-K24 Eskilere göre yeterli buluyorum. En azından üniversite okurken eskiden olduğu gibi makalelere erişim zorluğu çekmiyoruz. Özellikle teknolojik yönde yapılan ekran okuyucuları, işimizi gerçekten kolaylaştırıyor. a) Katılımcı; Teknolojik araç kullanımında beni en çok zorlayan bir aletin açılmaması gibi sorunlardır. Örneğin; bir bilgisayarın açılma düğmesine basıyoruz. Ama herhangi bir sorun oluyor ve bilgisayar açılmıyor. Bunun sorununu anlamak için gören birine ihtiyaç duyuyoruz. Tabi bu gören de yanımızda yoksa, gerçekten çok zor oluyor. Bilgisayarın ne gibi sorunu olduğunu anlamadığımız için yanlış bir işlem yapma gibi bir olasılığımız doğuyor. b) Katılımcı; Özellikle ulaşım alanında yolların bizim için daha elverişli olması gerekli diye düşünüyorum. Dediğim gibi sarı yollar bize ait olmalı, araçlara değil. Bu konuda</p>	<p>Yeterli buluyorum.</p> <p>Kullanım zorluğu (ergonomik olmaması)</p> <p>Ulaşım</p> <p>Sarı yollar</p>

<p>toplumun daha duyarlı olmasını istiyorum.</p> <p>Bunun dışında yerli navigasyon uygulamasının geliştirilmesini isterdim. Görüşmeci; ulaşım konusu dışında aklınıza gelen geliştirilmesini düşündüğünüz teknolojik araçlar var mı?</p> <p>Katılımcı; ev araçlarının geliştirilmesini isterdim. Daha öncede bahsettiğim gibi ütü, fırın gibi bazı araçlarınsesli olmasını isterdim. Beni yaptığım işler sonunda uyarmasını isterdim. Çok fonksiyonlu ve dayanıklı olmalarını isterdim. Bir araçla birden fazla işi yapabilmek gibi...Örneğin; yemek pişti, ısındı gibi.</p> <p>K5-E21</p> <p>Katılımcı; Kullandığım araçlar büyük ölçüde hayatımı kolaylaştırıyor. Ancak zaman zaman yetersiz buluyorum.</p> <p>a) Katılımcı; Bazen scanner ile taradığım belge ve kitaplar tam olarak bilgisayara aktarılmıyor bu durumlarda hatalı taranan bölümleri teker teker bulup düzeltmem gerekiyor. Bu durum hem vaktimi çalıyor hem de beni strese sokuyor.</p> <p>b) Katılımcı; Scanner gibi cihazların tarama kalitelerinin artırılması, akıllı telefon ve bilgisayarlarda yer alan fotoğrafları betimleyen ve fotoğrafta bulunan yazıları okuyan uygulamalarının sayısının ve niteliğinin artırılması, navigasyon uygulamalarının doğru yönlendirme yapabilmeleri için uygulamaların içeriklerinin iyileştirilmesi sayılabilir.</p> <p>K6-E33</p> <p>Halihazırda kullanılan ekran okuma yazılımları, önemli alanlarda herkesle aynı anda tüm olanaklara erişimimizde yeterli değil. Örneğin tasarlanan bir web sayfasını bir gören temasını olduğu gibi önünde buluyorken, bir ekran okuyucu kendi mimarisine göre yorumladığından, yazılım geliştirme uzmanlığı veya web tasarımı gibi noktalarda iş imkânları bulan bir görme engelli, görenlerin temaları kullanımından bu bilgiye sahip değilse haberdar olamama ihtimaliyle karşı karşıya bırakılacaktır. Yine girilen web sayfalarındaki güvenlik kodu görsellerine, akıllı telefon ve tabletler dahil hiçbir cihazda bulunan ekran okuyucu programın erişemiyor olması ciddi bir erişilebilirlik sorunudur.</p> <p>Sağlık alanında girdiğim test veya film çekimleri benzeri dokümanların sonuçlarının erişilebilir formatlarda cep telefonum veya bilgisayar sistemi üzerinden görülebilmeye olanak tanınacak biçimde yeterli uygulamalar yok.</p> <p>Dışarıda ulaşımında kullanılan tüm olanaklara herkes gibi ulaşabilmeyi sağlayacak, kullandığım yardımcı teknoloji cihazlarıyla uyumlu veya yeni bir teknolojiyle akıllı gözlük gibi, erişimde yaşanabilecek sıkıntıları hızlıca aşabileceğim yöntemlerin hayata geçmesini isterdim. Ki bazıları ucundan kıyısından da olsa yapılmış olsa da hiç yeterli değil neredeyse. Ulaşımında navigasyon uygulamalarının geliştirilmesi de önemli.</p> <p>a) Katılımcı; Kullandığım teknolojilerin başkalarının geliştirmelerine</p>	<p>Toplumsal duyarlılık Yerli Navigasyon</p> <p>Ev araçları Sesli uyarı sistemi Fonksiyon fazlalığı Dayanıklılık</p> <p>Yetersiz buluyorum</p> <p>Scanner tarama yetersizliği</p> <p>Vakit kaybı Olumsuz duygulanım</p> <p>Navigasyon güncelleme Nitelik artırma Nicelik artışı</p> <p>Yeterli Değil</p> <p>Erişilebilirlik</p> <p>Sağlık alanı</p> <p>Uygulama eksikliği</p> <p>Ulaşım alanı</p> <p>Akıllı Gözlük</p>
---	--

<p>ihtiyaç duyar biçimde kurgulanmış olması. Örneğin; Herkesin kullandığı bir banka uygulamasını görme engellilerin kullanabilmesi üzere ek erişilebilirlik çözümlerinin sistemde ayrıca işleniyor değerlendirilmesi. Bunu iş verenler dahil tüm karar alıcılar, her alanda gerçekleştiriyor.</p> <p>Görme engellilerin çokça kullandıkları ellerinin olabildiğince fonksiyonel biçimde boş kalmasının gerekliliği önemli bir sorun. Yani el kullanımını olabildiğince giyilebilir teknolojiyle değiştirecek çözümler geliştirilmesinin zamanı çoktan gelmiş durumda.</p> <p>b) Katılımcı; öyle bir geliştirme yapılmalı ki, biriyle karşılaşıldığında arada kullanılan yardımcı teknoloji çözümlerinden kaynaklı bariyerler oluşmamalı. Örneğin bir web sayfasının erişilebilir olmayan noktalarını bir görme engelli buluyor ve geliştiricisine onun görüş alanına girebilecek ip uçlarıyla tanımlamıyorsa ki bunu uzun araştırmalar ve eğitimlerle yapabiliyor, benim istediğim herkesin bir konuda sorun yaşadığında onu engelli engelsiz ayrımı yapılmaksızın ortak ve evrensel bir yöntem bütününde raporlayabiliyor olmasının önemini vurgulamak.</p>	<p>Program geliştiricilerin tutumları</p> <p>Cihaz fazlalığı Giyilebilir teknolojiler</p> <p>Evrensel Tasarım Toplumsal Farkındalık</p>
<p>K7-E34 Katılımcı; hayır. mevcut araçlar geliştirilebilir ve araç gereç çeşitliliği artırılabilir</p> <p>a) Katılımcı;Örneğin telefonlarda hazır olan konuşma programlarının bilgisayarlarda hazır olmaması büyük eksiklik bana göre</p> <p>b) Katılımcı; elektronik baston üretilebilir ve geliştirilebilir. Navigasyon geliştirilebilir. Ev araçları geliştirilebilir.</p> <p>Daha kullanışlı ve çok amaçlı hale getirilebilir.</p> <p>Böylelikle taşıma ve maliyet konusunda rahatlamış oluruz.</p>	<p>Yeterli Değil</p> <p>Elektronik baston Navigasyon Ev araçları</p> <p>Fonksiyon eksikliği</p> <p>Pahalı Taşıma yükü</p>
<p>K8-K27 Katılımcı; Hayır. Yeterli bulmuyorum.</p> <p>a) Katılımcı; Bilgisayar kullanımında sesli ekran okuyucu programların video ve bazı tabloları okumada sorunları oluyor.</p> <p>Akıllı telefonlardaki navigasyon uygulamalarının güncellenmemesi ve kullanım alanlarının yaygınlaştırılmaması gibi sıkıntılar var.</p> <p>Beyaz eşyalarda sıkıntılar var. İlkelerine göre üretilse bu durumları hiç konuşuyor olmayız. Bu dünya da farklı insanlar yaşıyor kimi duymuyor, kimi yürüyemiyor, kimi bizim gibi göremiyor. Sonuç itibariyle hepimizin yaşam hakkı, eğitim hakkı var. Bunlar gözetilerek araçlar tasarlanmalı.</p> <p>b) Katılımcı; Kitapların daha hızlı ve tarandığında düzeltmeye ihtiyaç olmadan okunur hale gelebilmesi, resim gördüğünde resmi tamamen betimleyebiliyor olması.</p>	<p>Yeterli bulmuyorum</p> <p>Sesli okuyucu program eksikliği</p> <p>Navigasyon güncelleme</p> <p>Beyaz eşya</p> <p>Evrensel tasarım</p>
<p>K9-E37 Katılımcı;yeterli bulmuyorum</p> <p>a) Katılımcı; öğrenme sorunu, bakım onarım sıkıntısı, yeni özelliklerin</p>	<p>Yeterli bulmuyorum</p> <p>Öğrenme sorunu</p>

<p>eklenme sorunu, engelsizlerin teknolojilerine uyum sorunu, her yerde rahat kullanılamaması</p> <p>b) Katılımcı; hız, ilave fonksiyon, ses kalitesi, dokunma kalitesi, uzun süre kullanım, çok fonksiyonluluk araçlarda geliştirilmesi gereken yönler bana göre.</p> <p>K10-E42 Yetersiz buluyorum. Beyaz eşyalarda yetersiz. Bulaşık, çamaşır makinelerini çalıştırırken düğme ayarlarında kademe olmadığı ve sesli olmadığı için zorlanıyorum. Hep aynı ayarda yıkamak, ya da gören birinden destek almak gerekebiliyor. Bunun dışında, ulaşım noktasında yetersizlikler var. Toplu taşıma da sesli anonslar kaptanın elinde isterse açar, isterse açmaz. Mesela geliyor. İkinci durak diyor. Ama hangi durak olduğunu söylemiyor. Metrolarda yetersizlik var. Bir arkadaşımız hasosman metrosunda düştü. Sarı yollar doğru şekilde konumlandırılmıyor. Uygulamaların düzeltilmesi gerek. Gerekirse istasyon içi yönlendirme yapılabilir. Bazı avmler bunu yapıyor. Avm ye giriyorsunuz sizi yönlendiriyor. Hangi mağazaya geldin gibi. Belediyeler bu konuda çalışabilir. Bazı tarayıcılar bir metni tarar gibi. Yetersiz. Resimler varsa aktarım doğru olmuyor. Renk söyleyen cihazlar yetersiz gibi. Yine bankamatiklerde sıkıntı yaşıyorum. İng bir uygulamaya yapmış. Hesabınız var. paraya mı çekeceksiniz, havale mi telefonunuzda yapıyorsunuz. Siz bankamatikte sadece şifreye giriyorsun. İşlem tamamlanıyor. Bunu tüm bankaların uygulaması gerekiyor. Ben şu anda tek başıma para çekemiyorum. Bunları telefon üzerinden yapmalıyım</p> <p>K11-K28 Katılımcı; Sadece evde olan biri için yeterli ama sosyal ortama çok giremiyoruz. a) En basiti ulaşım alanında sıkıntılar yaşıyorum. Otobüslerin yazısını okuyamıyorum. Bu yüzden otobüse binerken tedirgin oluyorum bilmediğim bir yere gitmek için çok cesaret toplamam gerekiyor bu yüzden yanımda biri oluyor genelde. b) Ulaşım yönünden gelişmeler olmalı, İstanbul da otobüsler sesli durak söyleniyor ama başka şehirler aynı değil bütün Türkiye de kolaylıklar sağlanmalı. Bunun dışında çok sıkıntı yaşamadım. Varolan cihazlarla insanlara sormaktansa kendi çabam ile işimi yapmak güzel.</p> <p>K12-K38 hayır. erişilebilir olmadığı için yeterli bulmuyorum a) Yaşadığımız çevre, evimiz, üretilen teknolojik araçların çoğu; evrensel tasarım ilkesiyle tasarlanmadığı için uyum sürecinde sıkıntılar yaşıyoruz. Bu da bize diğer insanlara göre zaman kaybettiriyor. Ya da cesaretimizi kırıp, kendi küçük dünyamıza çekilmek zorunda kalıyoruz. b) Kullanılan teknolojik araçların daha erişilebilir hale getirilmesi, Braille yazının daha kullanılabilir olması, ulaşım ve ev eşyalarında sesli uyarı sisteminin geliştirilmesini isterdim.</p> <p>K13-K53 Evet buluyorum. Akıllı telefonum ve prizmatik gözlüğüm bana yetiyor. a) Belirgin bir sıkıntım yok. b) Kullandığım bu araçlar dışında ev aletlerinin de sesle çalıştırılabilir</p>	<p>Bakım –onarım Uyum sorunu</p> <p>Fonksiyonel kullanım imkanı Dayanıklılık</p> <p>Yetersiz Buluyorum Beyaz eşya</p> <p>Ulaşım</p> <p>Sarı Yollar</p> <p>Tarayıcı yetersiz</p> <p>Bankamatik sıkıntısı</p> <p>Yeterli değil</p> <p>Ulaşım</p> <p>Baş Etme</p> <p>Yeterli bulmuyorum</p> <p>Evrensel Tasarım</p> <p>Olumsuz duygulanım</p> <p>Erişilebilirlik Ulaşım Ev Eşyaları Sesli Uyarı Braille Kullanım</p> <p>Yeterli buluyorum</p> <p>Ev araçları</p>
--	---

<p>olmaması ve/veya büyük yazıları olmaması onları kullanırken sıkıntı yaşamama neden oluyor. Geliştirilmesini isterim.</p> <p>Soru 5: Braille Alfabesinin kullanım alanlarını yeterli buluyor musunuz? a) Eksikler olduğunu düşündüğünüz alanlar var mı?</p> <p>K1-E32 Katılımcı; Braille alfabesinin görme engellilerin yaşamlarında önemli bir yer tuttuğunu yansıtmamasam da, bu alfabenin gören insanların sandığı kadar işlevsel olmadığını kabul etmek zorundayız. Görüşmeci; İşlevsel değil derken, ne demek istediniz? Açıklar mısınız? Katılımcı;Örneğin; bir otobüs durağında kabartma yazı engelli okuyabilsin diye kısaltmasız yazılmak zorunda. Öyle olunca da hem daha çok yer tutuyor, hem de okumak daha çok zaman alıyor. Bir de bu türden tabelaların açık alanlarda bulunduğunu ve her türlü toz, kiri barındırdığını düşünmek gerekiyor. Dokunarak okumak hem sağlık açısından risk oluşturuyor, hem de çok zaman alıyor. Ben bu tabelalarda ne yazdığını kaç görme engellinin okuduğunu merak ediyorum. Bu tür tabelaların olması yalnızca farkındalığın olması açısından önemli. Bir de otobüslerin tutunma yerlerinde bulunan durdurma düğmeleri çok komik, oraya dokunan görme engelli orada bir düğme bulunduğunu zaten anlıyor. Üstelik Braille harfleri öğrenebilecek kadar eğitim almış bir kişi bu düğmedeki kabartma “s” harfini okumadan da o düğmenin ne işe yaradığını anlayabilir. Orada zaten bir tane düğme var ve ne işe yaradığını aptallar bile biliyor. Braille etiketlerin işe yaradığı bir tek alan olarak aklıma gelen asansörler.</p> <p>K2-E21 Katılımcı; Şahsen Braille alfabesini çok sık kullanmıyorum. Teknolojik araçları daha sık kullanıyorum. Ama bana göre bir eksiklik yok.</p> <p>K3-K23 Katılımcı; Okullar, hastaneler ve halka açık diğer mekanlarda odaların isimlerinin kapılara Braille ile yazılması ve halka açık binaların girişinde Braille olarak yazılmış kısa bir odalar açıklaması olmasının iyi olacağını düşünüyorum. Bu konuda Braille alfabesi yeterince, hatta neredeyse hiç kullanılmıyor. Görüşmeci; sizce kullanılmalı mı? Katılımcı; bence kullanılmalı. Çünkü Braille alfabesi teknoloji yokken önemli bir yerdedi. Görme engelliler için hayata bağlanma sebebini oluşturuyordu. Şimdi teknoloji geldi, bazı öğretiler ya da yeteneklerimiz geride kaldı aslına bakarsanız. Görüşmeci; ne gibi? biraz açıklar mısınız? Katılımcı; biz çabalamadan bir şeyler hazır olarak ve biz daha düşünmeden önümüze sunuluyor. Bu da bana göre aslında insan için hazırcılık oluyor. Kendimizin başarma ve haz duygusunu yaşamamıza izin verilmiyor. Belki de alanım gereği olaylara farklı bakabiliyorum. Başka birine sorsanız her şey çok güzel, sende kendine dert arıyorsun diyebilir. Ben teknolojinin bize ait olan yönünden bakıyorum. Tüm insanlar için genellesek bu meseleler hepimiz için geçerli bana göre.</p> <p>K4-K24 Katılımcı; Braille alfabesi, görme engelli bireylerin okuyabileceği tek yazıdır. Bu sebeple kullanım alanlarının daha da geliştirilmesi taraftarıyım.Günlük yaşamda mağaza ve market reyonlarında kullanılmalı. Eğitim alanında en azından bazı okullarda Braille yazıcıların olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü okumak ve bilgi almak bir hak. Bu hakkımı elde etmek istiyorum.</p>	<p>Sesli uyarı</p> <p>Ulaşımında İşlevsel değil</p> <p>Zaman kaybı Yer kaplıyor</p> <p>Toplumsal farkındalık</p> <p>Asansör etiketleri</p> <p>Teknolojik Araç Tercihi</p> <p>Yetersiz</p> <p>Yetenek gerileme</p> <p>Baş etme</p> <p>Psikolojik ihtiyaçların karşılanmaması</p> <p>Yeterli değil</p> <p>Eğitim Mağaza Market</p>
--	--

<p>K5-E21 Tam Olarak yeterli bulmuyorum. Sağlık alanında bütün ilaç kutularının üzerinde ilacın adı yer almalı</p>	<p>Yeterli değil Sağlıkta İlaç Kutularında</p>
<p>K6-E33 Kesinlikle yeterli bulmuyorum. Bunun yegane nedeni sonradan görme kaybı yaşayan görme engellilere ve bazı farklı yardımcı teknoloji çözümlerini Braille'in yerine koyacak düşüncede olan körlerin ifade ettikleri karar alıcılar tarafınca dinlenmesi sonucu, Braille'in fazlaca yer kaplayan kâğıt bütünlüğü oluşturması, üretilen teknolojik Braille çözümlerinin ortalama alım gücünün süspansede edeceğinden çok yukarılarda fiyatlarla sağlanması gibi nedenler sayılabilir.</p>	<p>Yetersiz Yer Kaplıyor Pahalı</p>
<p>K7-E34 Katılımcı; hayır. yeterli değil. kamu alanlarında daha aktif kullanılabilir hale getirilmelidir</p>	<p>Toplumsal farkındalık Yetersiz</p>
<p>K8-K27 Katılımcı; Hayır. Tüm alanlarda çok eksik. Özellikle marketten alınabilecek tüm ürünlerde, ilaç kutularının üzerinde yazan talimatlar kabartma da olmalı.</p>	<p>Yetersiz Market İlaç kutuları</p>
<p>K9-E37 Katılımcı; yeterli bulmuyorum. Eksik alan çok fazla mesela not alma, notlara ulaşma, işleme fonksiyonları çok yetersiz. ayrıca mürekkepten braille, brailleden mürekkebe dönüştürmek başarısız</p>	<p>Yetersiz Fonksiyon yetersiz</p>
<p>K10-E42 Katılımcı; Braille alfabesi bizi dış dünyaya hazırlayan bir alfabe. Aynı görenlerin okuma yazma öğrenmesi gibi, bizim de bu alfabeyi öğrenmemiz gerekiyor. Ben böyle düşünüyorum. Şu anda teknoloji pek çok işi yapıyor. Bizim için okuyor olabilir. ama her yerde teknoloji yanımızda olmayabilir. O gün yanımıza almadık, ya da bozuldu. Böyle durumlarda alfabeyi bilmek önemli. Şu anda sesli yönlendirmeler daha etkili. Çünkü Braille alfabesi sokak adı okurken etkili değil. Yol tabelasını bulmak zor olabiliyor. Burada da her engel grubu düşünülerek bir tasarım olsa, bu sorun kalmaz belki de. Var olan navigasyon uygulamasını destekleyip, bu tarz uygulamaları desteklenmeli. Braille nerde kullanılabilir dersiniz, tüm market ve ilaçlarda olmalı. Bunun zorunlu olması gerekiyor.</p>	<p>Öğrenilmesi Gerek Teknoloji Bağımlılığı Sesli Yönlendirme Market İlaç</p>
<p>K11-K28 Yeterli buluyorum. yok</p>	<p>Yeterli</p>
<p>K12-K38 Katılımcı; yeterli değil. Her alanda kullanılmalı. Mekanlarda, ilaçlarda, makyaj malzemelerinde, ev aletlerinde vs.</p>	<p>Yeterli Değil İlaçlar Ev Aletleri Makyaj Malzemeleri</p>
<p>K13-K53 Katılımcı; Az gören olduğum için Braille kullanmıyorum, prizmatik gözlük bana yetiyor.</p>	<p>Kullanmıyorum</p>
<p>Soru 6: Yaşam doyumunuz açısından düşündüğünüzde teknolojik araçlar olmasaydı, hayatınız ne durumda olurdu?</p>	
<p>K1-K32 Katılımcı; Bizim durumumuzu anlamak için bu sorunun yanıtını iki ile çarpmamız yeterli. Teknoloji herkesin hayatını kolaylaştırmayı</p>	<p>Hayatı kolaylaştırıcı</p>

<p>sürdürüyor. Bu arada bizim özel sorunlarımıza da özel çözümler getirmesi çok doğal. Teknolojik araçların hayatımızda bugünkü gibi yer almadığı zamanlarda da görme engelliler vardı ve onların da bir kısmı oldukça başarılı işler yapmışlardı. Bugün ki durumumuzun daha iyi olmasının tek nedeninin teknoloji olmadığı açık. Durumumuzu düzelten asıl etken kültürel düzeyin ve uygarlığın geldiği noktadır. Bundan birkaç yüzyıl önce görme engellilere bugünkü araçları armağan edip kullanmalarını sağlayabilseydik, kaç tanesi toplumda bugünkü kadar kabul görürdü, düşünmek gerek.</p> <p>Görüşmeci; Siz burada sadece araçların olmaması değil, aynı zamanda insanların önyargılarının da bir engel olduğunu mu düşünüyorsunuz?</p> <p>Katılımcı; Evet. Çünkü eskiden insanlar bizi eksik olarak görüyordu. İnsandaki bir eksikliğin hayatı sıfırlayacağına inanılıyordu. Şu anda durum böyle değil. Bizler de diğer insanlar gibi düşünebiliyoruz, konuşabiliyoruz, hissediyoruz, üretebiliyoruz. Tek yapamadığımız göremek, onu da teknoloji olmadan ellerimiz ve yardımcı insanlarla halledebiliyorduk. İletişim konusunda becerikli olduğumu düşünüyorum zaten.</p>	<p>Uygarlık Kültürel düzey Toplumsal Kabul</p> <p>Önyargılar</p> <p>Benlik saygısı</p> <p>İletişim</p>
<p>K2-E21</p> <p>Katılımcı; Bence hayat bizim için daha zor olabilirdi. Teknolojinin getirdiği birçok alternatiflerle, işimiz, daha da kolaylaşıyor. Eğer olmasaydı, düşünemezdim hayatın nasıl geçeceğini.</p> <p>Görüşmeci; Düşünemezdim dediniz, sizce ne olurdu o zaman?</p> <p>Katılımcı; Sudan çıkmış balığa dönerdim sanırım. Hayata bir bebek gibi yeniden başladım. Bu çok ürkütücü. Aslına bakarsanız, eskiden bir insana bağımlıyken şimdi ise araçlara bağımlıyız. Bazen hafızamı iyi kullanmadığımı düşünmüyor değilim. Şimdi akıllı telefonum ve bilgisayarım benim için her şeyi ezberliyor. Beynimi yeterince kullanmadığımı düşünüyorum. Bunlarda teknolojinin götürüleri olsa gerek. Her şeye rağmen mutluyum. Çünkü bizler daha önce insana bağımlıydık. Dışarı çıkmak istesek ya da başka bir işimiz olsa karşıdaki</p>	<p>Hayat zor olabilir</p> <p>TeknolojiyeBağımlı</p> <p>Olumsuz duygulanım Yeti Kaybı</p> <p>Olumlu Duygulanım</p>
<p>bizimle ilgilenecek kişiyi beklemek zorunda kalıyorduk. Şimdi ben dışarı çıkmak istediğimde beyaz bastonumu alıyorum. İşlerimi kimseyi beklemeden telefon ve bilgisayarım ile hallediyorum. Artıları daha fazla gibi geliyor. Tabi bu benim düşüncem.</p>	<p>Bağımsız hareket Artıları fazla</p>
<p>K3-K23</p> <p>Katılımcı; Teknoloji olmasa hiçbir şey olamazdım diyenlerden değilim. Teknoloji olmasa kitaplara, ders notlarıma vs. erişmem zor olurdu. Bunları yapabilmek için mutlaka birine ihtiyaç duyardım. Kabul ediyorum. Evet, teknolojiye çok şey borçluyum; ama benden de çok şeyi alıp götürdüğünü düşünüyorum.</p> <p>Görüşmeci; sizden neleri alıp, götürdüğünü düşünüyorsunuz?</p> <p>Katılımcı; bizden önceki nesil kulağını, dokunsal hafızasını yani göz dışındaki diğer duyularını daha çok geliştirmek için çabalıyordu. Şimdi teknoloji bütün bu işleri araçlarla hallediyor. Bize kalan onları dinlemek oluyor. Bu açıdan bakarsak teknoloji bizi insandan bağımsız kıldı, kendisine bağımlı kıldı diye düşünüyorum. Hayatımızı kolaylaştırıyor ve ben bu durumdan çok mutluyum. Çünkü bu araçlar ihtiyaca göre geliştiriliyor.</p> <p>Ama sahip olduğum yetilerimde gelişmesi taraftarıyım. Diyelim ki elektrikler gitti. Ya da telefonum çalındı. O zaman ben ne yapıyor olacağım. Asıl soru bu? bence. Bunun dışında insanlarla olan iletişim ihtiyacımızı azaltıyor. Kimseye ihtiyacım yok psikolojisi biz aslında</p>	<p>Teknoloji hayatı kolaylaştırıcı</p> <p>Kayıp</p> <p>Teknoloji bağımlısı Olumlu duygulanım</p> <p>Yeti gelişimi</p> <p>İletişim yoksunluğu</p>

<p>iletişim yoksunu yapıyor ve yalnızlaştırıyor.</p> <p>K4-K24 Katılımcı; Teknolojik araçlar, bir görme engellinin işini en çok kolaylaştıran araçlardır. Eğer teknolojik araçları bu kadar iyi kullanamıyorduk, birçok alanda yeterli düzeyde aktif olamayabilirdik.</p> <p>En azından teknoloji sayesinde, her alanda kendi işimizi kendimiz rahatça yapabiliyoruz, gerçekten bu çok güzel bir şey.</p> <p>Görüşmeci; teknolojik araçlarla hangi alanlarda aktif olduğunuzu düşünüyorsunuz? Katılımcı; en başta eğitim hayatımda aktifim. Daha sonra sosyal hayatta aktif olduğumu düşünüyorum. Bu konuda insanlardan istediğim şey, bize acımasınlar. Çünkü biz de onlar gibiyiz. Sadece bir duyumuz eksik. Duyularımız, düşüncelerimiz, ideallerimiz var. Bizlerde seviyoruz, seviliyoruz.</p> <p>K5-E21 Katılımcı; Hayatım büyük oranda olumsuz yönde etkilenirdi. Bilgiye erişmemiz imkansız hale gelirdi. Eğitim hayatımda çok problemle karşılaşmıştım. Kitapların okunması için sürekli gören bir kişiden yardım almak zorunda kalırdım. Bağımsız olarak yaşamamız nerdeyse mümkün olmazdı. Sürekli başkalarına bağımlı olarak yaşamak zorunda kalırdık.</p> <p>K6-E33 Katılımcı; Dünyayla olan bağlantımın önemli derecede geride olacağı, sistemin getirisi olan yardım odaklı kitle içerisinde kaybolma riskim insan üstü bir çaba harcamadığım takdirde pekâlâ mümkün olabilirdi. Şu durumda dahi buna harcadığım çabayla direniyorken...</p> <p>K7-E34 Katılımcı; erişmek istediğimiz ve ihtiyacımız olan bilgilerin çok gerisinde kalırdık. Daha da kötüsü diğer insanlara olan bağımlılığımız artardı</p> <p>K8-K27 Katılımcı; Teknoloji gelişmeden önce de engelliler başarılı bir şekilde yaşamını sürdürebiliyordu ancak sürekli çevrelerinden destek almaları gerekiyordu ve çok daha zor şartlarda çalışmak zorunda kalıyordu. Görüşmeci; çok daha zor şartlarda çalışmak zorunda kalıyorlardı dediniz? Şimdi ki farklar neler? Katılımcı; eskiden bizler zaten eksik gördüğümüz için toplum bize acıyordu. Pek çok görme engelli arkadaşımız, onlarda dışarı çıkabilenler tabii ki; genellikle işportacı denilen dışarıda tezgahlarda ürünler satıyordu. Müzik çalarak para kazanmaya çalışanlar vardı. Eğitim almış ve aile desteği görenler bir şekilde yaşamlarını devam ettiriyor. Şimdi ise, bizlerinde doğru eğitim, aile ve çevre desteği alırsak pek çok işte var olabileceğimizi gösterdik. Burada teknolojik araçların yadsınamaz desteğini gördük. Bilişim sektöründe bazı arkadaşlarımız o kadar güzel, işler başarıyor ki gururlanıyoruz. Yaşamaya dair ümitlerimiz yeşeriyor. Görüşmeci; ne gibi işler bunlar? Katılımcı; düşünsenize kitap okumak için birine muhtaç olmanız bu ne kadar ağır bir durum psikolojik olarak. İşte bilişimdeki arkadaşlarımız sesli kütüphaneler kuruyor. Ben bilgisayarım ile burada ki kitaplardan okuma şansına sahip oluyorum. Ya da sesli okuma programları ile ekrandaki her şey benim için sesli tanımlara dönüşüyor. Bunlar çok güzel gelişmeler.</p>	<p>Yalnızlaşma</p> <p>Hayatı kolaylaştırıcı Hayata aktif katılım</p> <p>Bağımsız hareket</p> <p>Benlik saygısı</p> <p>Olumsuz etkilenme Eğitim hayatında</p> <p>İnsana bağımlı yaşam</p> <p>Olumsuz etkilenme Kaygı</p> <p>Bilgiye Erişememe İnsana Bağımlılık</p> <p>Zor şartlar</p> <p>Toplumsal tutum</p> <p>Benlik saygısı</p> <p>Gelecek beklentisi</p> <p>Olumlu duygulanım</p>
---	---

<p>K9-E37 Katılımcı; iş, eğitim, toplum hayatına katılım son derecede düşük seviyede olurdu. Farklı yönde bir gelişme kaçınılmaz hale gelirdi</p>	<p>Sosyal hayata az katılım</p>
<p>K10-E42 Katılımcı; Bizden önce de insanlar yaşamış. Ama nasıl? Birine daha bağımlı olmuş. Eski telefonlarda mesajı birinin okuması gerekiyordu. Bu bizim hayatımızda konforu artırdı. En azından bilgiye erişim noktasında, şu anda apple otomatik olarak uygulamalara bunu koyuyor. Sen onu aktifleştiriyorsun. İnternette alışveriş yapabiliyorsunuz.</p>	<p>İnsana Bağımlı Hayat</p>
<p>K11-K28 Katılımcı; Kitap dan mahrum olurdum diye düşünüyorum. Bu da beni çok üzzerdi.</p>	<p>Mahrumiyet Olumsuz duygulanım</p>
<p>K12-K38 Katılımcı; kısıtlı olurdu, bir çok bilgiye ulaşamadığım gibi yaşam elimden akıp giderdi. Bu da beni mutsuz ederdi. Bir işe yaramadığımı hissederdim. Teknolojik araçlar bizim hayata katılım oranını artırdı. Yeniliklerin devam etmesini isterim. Yeni tasarımlar yapılırken; engelli bireylere danışmaları daha yararlı olur. Tekrar etmem gerekirse evrensel tasarım ilkesi çok önemli</p>	<p>Kısıtlı yaşam Olumsuz duygulanım Olumsuz benlik algısı</p>
<p>K13-K53 Zor olurdu diye düşünüyorum. Çünkü kendimi eksik, bağımlı, belki de sorunlu hissederdim. Kim eksik, kim tam. Neye göre engelli, bana göre engel insanın beyninde ya da toplumun bakış açısında. Ben toplumda kabul görmek istiyorum, acıma değil. Acıma hissi insanda garip hisler uyandırıyor. Ben acınacak halde miyim? Gibi sorgulamalara girebiliyorum. Bu da yaşamımı olumsuz etkiliyor. Artık teknolojik araçlarla daha bir cesaretlendik. Bazı arkadaşlarımız yurt dışına seyahate bile tek başına gidebiliyor. Bazı arkadaşlarımız daha evinden çıkmaya çekinirken, şunu anlıyorum ki,</p>	<p>Zor olurdu Olumsuz benlik algısı Toplumsal bakış Olumsuz duygulanım</p>
<p>Demek ki engel insanın beyninde. Ben boşanmış bir kadını ve çocuklarım var. Engel sadece fiziksel olmaz kimi zaman psikolojik kimi zaman maddi engeller olabilir. ben de bir kadın olarak ayakta kalmaya çalışıyorum. Teknoloji yadsınamaz bir kolaylık sağlıyor. Ama yaşam sadece teknolojiden ibaret değil. İletişim becerilerine de sahip olmak çok önemli.</p>	<p>Teknoloji hayatı kolaylaştırıcı İletişim becerileri</p>
<p>Soru 7:Üretilen Teknolojik Araçlara ulaşım ve temin etme konusunda karşılaştığımız sorunlar var mı? a) Bunlardan bahsedebilir misiniz?</p>	
<p>K1-E32 Katılımcı; Pahalı buluyorum. Katılımcı; Görme engellilerin satın alamayacakları kadar pahalı olmalarının yanı sıra, üretilen özel araç gereçler her yerde satılmıyor. Almak istediğimiz bir özel aracın veya bir beyaz eşyanın özel sürümünün gittiğimiz mağazanın deposunda bulunmaması nedeniyle, aracı görüp uygunluğundan emin olmadan satın almak zorunda kalıyor veya satın almaktan vazgeçebiliyoruz.</p>	<p>Pahalı Bulunmama</p>
<p>K2-K21 Katılımcı; Araçları temin etme konusunda sıkıntı yaşamıyorum. Katılımcı; Tabi Dünya da birçok teknolojik araçlar üretilmekte. Bu</p>	<p>Sıkıntı yok Yurt dışı menşei</p>

<p>araçların çoğu yurt dışından geldiği için temin etme süresi konusunda sıkıntı yaşamaktayım.</p> <p>K3-K23 Gelişen imkanların benim yaşam standartıma uygun olduğunu düşünüyorum. En azından şu anda bir sorun yaşamıyorum. Araçları alabilecek güçteyim.</p> <p>K4-K24 Katılımcı; Özellikle bilgisayar ve telefon gibi araçlar pek çok arkadaşımız için pahalı olabiliyor. benim açımdan ailem desteklediği için sıkıntı yaşamıyorum. Temennim bütün arkadaşlarımın bu imkanlardan yararlanması.</p> <p>K5-E21 Katılımcı; Pahalı buluyorum.</p> <p>Genel olarak bizler için üretilen erişilebilir teknolojik araçların maliyetleri çok pahalı oluyor. Çoğu araç yurt dışından geldiği için gümrük vergileri vs. fazla oluyor bu da cihazı temin etmek için yüksek ücretler ödememize neden oluyor.</p> <p>K6-E33 Katılımcı; Yurt dışı kaynaklı araçlar olduğu için maliyetli buluyorum.</p> <p>K7-E34 Katılımcı; içinde yaşadığımız toplumsal hayata entegre olabilmemiz için çok yetersizler ve pahalılar.</p> <p>Soru 8: Yaşam doyumunuza katkı sunduğunu düşündüğünüz teknolojik araçlar hakkında söyleyebileceğiniz başka şeyler var mı? K1-E32 Katılımcı; sanırım yeterince çok şey söyledim. Yine de son söz olarak yinelemek istiyorum. Dünyamızda yaşayan tüm insanları türlü özelliklere göre gruplandırabiliriz (kadın- erkek, genç-yaşlı, zengin-yoksul...) Ancak her gruplandırma, herhangi bir grup içerisinde girenlere diğerlerinden farklı davranmayı gerektirmemelidir. İnsanların büyük çoğunluğu belli ölçütlere uyuyor diye bu ölçütler “normal” veya “standart” olarak alınıp, bu ölçütlere uymayanları dışlayan tutum, kural ve davranışlar geliştirilmemelidir.</p> <p>İnsanlar için üretilen ve onların kullanımına sunulan her türlü mal, hizmet veya olanak tüm insanların aynı rahatlıkla yararlanabileceği ölçütler göz önünde tutularak üretilmeli ve o şekilde kullanıma sunulmalıdır. Ülkemizde özellikle engelliler alanında bu evrensel ilkeler dikkate alınmamaktadır.</p> <p>K2-E21 Belirtebileceğim bir şey yok</p> <p>K3-K23 Katılımcı; teknolojinin benden alıp götürdüğüne inandığım şey iletişim. Gelişen imkanların insanlar arası ilişkiyi, özellikle engelli olan ve olmayanlar arasındaki etkileşimi zayıflattığını düşünüyorum. İnsanlar “teknoloji gelişmiş. Nasıl olsa navigasyon kullanıyorlar, sesli kitap</p>	<p>Sorun yok Ekonomik güç</p> <p>Aile desteği Sıkıntı yok</p> <p>Pahalı Yurt dışı menşei</p> <p>Pahalı Yurt dışı menşei</p> <p>Entegre değil Pahalı</p> <p>Toplumsal Önyargılar</p> <p>Erişilebilirlik Evrensel tasarım</p> <p>Bir şey yok</p> <p>İletişim eksikliği Toplumsal Önyargılar</p>
--	---

<p>dinliyorlar.” Gibi yargularla bizimle iletişime girmeye, bir çift kelam etmeye çalışmıyorlar. Bunun engelli bireyleri yalnızlaştırdığını düşünüyorum. Oysa karşılardaki engelli bireye yardım edilecek kişiler gözüyle bakmasalar hem her şeyi teknolojiye yüklemesler hem de bizler yalnızlaşmayız. Teknolojinin insanın yerini tutması bence mümkün değil. İnsanın iletişim becerilerini elinden alındığına inanıyorum. Teknoloji bizleri yalnızlaştırmamalı.</p>	<p>Yalnızlaşma</p>
<p>K4-K24</p> <p>Katılımcı; Teknolojik gelişme bizi gerçekten olumlu şekilde etkiliyor. 2000’li yılları hatırlıyorum da bilgisayarı şu andaki kadar aktif kullanmak hayalimizden bile geçmezken, şimdi çoğu görme engelli bilgisayarı aktif bir biçimde kullanıyor. 2014 yılına kadar dokunmatik telefonları kullanmak görenlere has bir şey olarak görülürken, şu an görme engellilerin bile hayatını kolaylaştırıyor. İphone gibi telefonlar. Tabi ki bunu ekran okuyuculara borçluyuz.</p>	<p>Olumlu duygulanım</p> <p>Hayatı kolaylaştırıcı</p>
<p>K5-E21</p> <p>Katılımcı; Üretilen araçlar karşılaştığım sorunları çözmek için üretiliyor. Hayatımı daha kolay hale getiriyor. Başkalarına çok fazla gerek duymadan işlerimi kendimin halletmesini sağlıyor. Bu da daha mutlu olmamı, kendime olan güvenimi artırmamı ve daha özgür bir yaşama sahip olmamı sağlıyor.</p>	<p>Bağımsız hareket</p> <p>Hayatı kolaylaştırıcı</p> <p>Olumlu duygulanım</p>
<p>K6-E33</p> <p>Katılımcı; Yaşam doyumum noktasında kullandığım teknolojik çözümler, ortalamanın üzerinde kendi geliştiricilerince iyi kurgulanıp geliştirilmeye çalışılıyor, ancak kurgulanan yardımcı teknoloji çözümü için ek geliştirmeler veya kurgulayıcı geliştiricileri dışında başkalarının da o teknoloji için farklı alanların etkileşimi için geliştirme yapmak durumunda bırakılmaları canımı sıkıyor. Hayatım boyunca yaşadığım zorlukları birilerine anlatmak çok yorucu.</p>	<p>Ek uygulamalar</p> <p>Olumsuz duygulanım</p>
<p>K7-E34</p> <p>Katılımcı; başka bir şey yok</p>	<p>Bir şey yok</p>
<p>K8-K27</p> <p>Katılımcı; Başka bir şey yok</p>	<p>Bir şey yok</p>
<p>K9-E37</p> <p>Katılımcı; geliştirilen tüm ürün ve hizmetlerin körlere de hitap edecek şekilde hazırlanması ve satışa çıkartılması. mobil teknolojilerde bu başarılı, erişilebilirlik için ilave ücret ödemek zorunda kalmıyoruz</p>	<p>Evrinsel tasarım</p> <p>Erişilebilirlik</p>
<p>K10-E42</p> <p>Katılımcı; Engelli kelimesi esasen tam kavramını karşılamıyor. Engel dediğimiz şey aslında fonksiyon kaybı. herhangi bir organın işlev kaybı, kişiyle bütünleşiktir. Engel aslında dışardan oluşuyor. Nerden nereye gelmeye çalışıyoruz. Erişilebilir bir hayatı sağlamak, toplumsal ve devletin birlikte yapacakları şeydir ve mümkündür. Her şeyi erişilebilir hale getirebilirsiniz. Yolları ile kaldırımları ile her şeyi sesli hale getirebilirsiniz. Evde yine yalnız yaşıyorsa, eşi de görme engelli ya</p>	<p>Toplumsal destek</p> <p>Devlet desteği</p> <p>Erişilebilirlik</p>

<p>da başka engeli varsa, beyaz eşyalar, buzdolabından tutun da çamaşır makinasına kadar her şey erişilebilir olmalıdır.</p> <p>K11-K28 Katılımcı; hayır. Yok.</p> <p>K12-K38 Katılımcı; yok</p> <p>K13-K53 Katılımcı; Yetersiz olduklarını tekrar söyleyebilirim.</p> <p>Soru 9: Devlet, sivil toplum kuruluşları ve özel kurumlara önerileriniz var mı?</p> <p>K1-E32 Özel teknolojik araçlar yerine herkesin kullandığı araçların görme engelliler tarafından kullanılabilir olduğu bir dünya bu şoku ve şok sonrası dönemi daha kolay atlarmaya ve yumuşak bir geçiş süreci yaratmaya tahmin edilemeyeceği kadar çok yardımcı olacaktır. Bu insanlara devlet tarafından psikolojik destek sağlanmalı.</p> <p>Kullandığımız cihazlar sigorta altına alınmalıdır. Arkadaşlarımız için beyaz baston eğitiminin verildiği yerler artırılmalı daha fazla insana ulaşım, onların da özgürleşmesi sağlanmalıdır.</p> <p>K2-E21 Katılımcı; Önebileceğim şey birçok ülkelerde farklı alanlarda teknolojik araçlar geliştirilmekte bizlerde bir el atıp kendi araçlarımızı yapmalı ve üretmeliyiz. Bu sayede hem daha ucuz temin etme, hem de daha kısa sürelerde araçların elimizde olma durumuna sahip oluruz. Görüşmeci; Sivil toplum kuruluşlarına önerileriniz var mı? Katılımcı; Sivil toplum kuruluşlarının daha kardeşçe çalışmalarını öneririm. Görüşmeci; çalışmadıklarını mı düşünüyorsunuz? Katılımcı; Evet. Bizler de insanız ve insanda var olan hırsları bizlerde barındırıyoruz. Bu kuruluşların ortak bir amaç için yani bizim için birleşip, devlete taleplerimizi ortak bir ağızdan iletmelerini öneririm. Görüşmeci; Talepleriniz neler olurdu? Katılımcı; Bizim ihtiyaç duyduğumuz cihazları devletin sosyal model anlayışına göre karşılamasını isterdim. Mavi kapak toplayarak bunların yapılmaya çalışılması açıkcası beni üzüyor ve rencide ediyor. Beyaz baston eğitiminin yaygınlaştırılması ve bu sayede pek çok arkadaşımızın dış dünyaya entegre olmasını sağlayabiliriz.</p> <p>Ailelere eğitim ve destek programları yapılmalı gibi maddeler aklıma gelenler.</p> <p>K3-K23 Katılımcı; Özellikle görme engellilerin olduğu ilk ve orta okullarda bilgisayar derslerinin onlara ayrıca yapılmalı, ekran okuyucuyla bilgisayar ve telefon kullanımı, metin ve sesli kitapların okunması, yazıların mp3'e çevrilmesi, internet kullanımı ve on parmak yazma gibi konularda dersler verilmeli.</p>	<p>Yok</p> <p>Yok</p> <p>Yetersiz araçlar</p> <p>Evrensel tasarım</p> <p>Psikolojik destek</p> <p>Devlet desteği</p> <p>Beyaz baston eğitimi Sigorta imkan</p> <p>Yerli üretim</p> <p>Stk'ların ortak çalışması</p> <p>Sosyal model Devlet desteği</p> <p>Beyaz baston eğitimi</p> <p>Ailelere Eğitim Desteği</p> <p>Teknolojik araç öğretim desteği</p>
--	--

<p>K4-K24</p> <p>Katılımcı; Ulaşım alanında görme engelli bireylerin daha rahat edebilmesi için trafik ışıkları sesli hale getirilmeli. Sarı çizgili yollar evrensel tasarım ilkesi gözetilerek yollara döşenmeli. Pek çok arkadaşımız bu yol döşemelerinin yanlışlığından dolayı kaza geçirdi. Kimisi düştü, kimisi başını çarptı gibi. Yine yollara park edilen araçlardan şikayetçiyim. Bu konularda devlet yaptırım uygulamalı, insanlara kamu spotları ile farkındalık çalışmalarında bulunmalı diye düşünüyorum.</p> <p>Toplumun bizlere karşı olan önyargılarını azaltmak ve bizim de üreten, düşünen insanlar olduğumuzu onlara göstermemiz için fırsatlarımız artırılmalı. Bu konuda devletin desteğini hissetmeye başladık.</p> <p>Görüşmecisi; hangi konularda bunu hissettiniz?</p> <p>Katılımcı; işe alımlarda engelli arkadaşlarımız için açılan kadrolar ve açılan rehabilitasyon merkezleri, ailelere yapılan maddi manevi destekler gibi. Umarım gelecekte her şey daha güzel olur. Bunların dışında, bağımsız hareket konusunda görme engellilere sadece sivil toplum kuruluşlarında değil, okullarda da yeterli düzeyde eğitim verilmeli. Braille yazının kullanımı her alanda artırılmalı, her okulda kitap tarama veya makinesi bulunmalı ki görme engellilere e-kitap sorununu çözebilsin</p>	<p>Devlet yaptırımı Kamu spotları</p> <p>Farkındalık</p> <p>Toplumsal önyargılar</p> <p>Fırsat talebi</p> <p>Eğitim desteği</p> <p>Araç desteği</p>
<p>K5-E21</p> <p>Teknolojik araçların yaygınlaştırılması için özellikle eğitim alanında ilköğretim, lise ve üniversite çağındaki görme engelli öğrencilere özel eğitim okullarında, kaynaştırmalı olarak eğitim gören öğrencilerin okullarında ve derneklerde bu araçların kullanımıyla ilgili kurslar verilebilir. Özellikle ilköğretim çağındaki öğrencilere bağımsız hareket eğitimi verilirken baston ve navigasyon uygulamalarının tanıtılması sağlanmalıdır. Ayrıca bilişim teknolojileri derslerinde jaws, voice over gibi ekran okuyucu uygulamaları ile erişilebilir olarak bilgisayar ve telefon kullanımı konusunda dersler verilebilir.</p>	<p>Yaygınlaştırma</p> <p>Kurs desteği</p> <p>Araç Tanıtımı</p>
<p>K6-E33</p> <p>Katılımcı; Hak temelli stö'lerin daha çok olması, neyin hak, neyin ayrıcalık ve ayrımcılık olduğunu bilen bireylerin daha çok söz sahibi olmaları, anayasada var olmasından utanç duyduğum pozitif ayrımcılığın yerini uyarlamaların almasının gerekliliği, ayrımcılığın negatif pozitif olmaz düşüncesiyle ayrımcılığın iyi niyetli de olsa önlenmesi gerekliliği ilk aklıma gelenler. Stö'ler ülke içerisinde mafya benzeri yapılar haline gelmiş durumdadır. Bir tekelleşme ve ayrışma yaşandığından, hak temelli değil, yardım ve pozitif ayırım temelli yapılar ve düzenlemeler nedeniyle hayata tam, etkin ve eşit katılmadığını düşünüyorum. Herkes hak temelli bir bilinçle hareket ederek tek ses çıkaramadığı sürece bu düzen böyle devam gider benim gözlemim.</p>	<p>Hak Temelli STÖ</p> <p>Ayrımcılığın Önlenmesi</p>

<p>K7-E34 Katılımcı; devlet kurumlarının engelsiz bireylerin ulaşımında ve diğer kamusal alanlarda engelliler için kolaylık sağlayacak uygulama ve çalışmalar yapması gerekir. sivil toplum kuruluşları ise kendi sorumlulukları ve çalışma alanları çerçevesinde engelli bireylerin haklarını savunur ve gözetir tutum içerisinde olmaları gerekir. özellikle ortopedik ve engelli bireylerin yollarda ulaşımını kolaylaştıracak çalışmalar yapılması(kaldırımlarda bulunan ağaçların engelli yürüme yollarından kaldırılması)</p> <p>K8-K27 Katılımcı; teknolojik ürünlerin engelli bireyin alabileceği maliyete indirerek ya da kampanyalar yapılarak verilmesi gerekiyor. Sivil toplum örgütlerinin bizim sesimizi daha çok duyurmasını ve farkındalık çalışmalarına yer vermesini isterim.</p> <p>K9-E37 Katılımcı; işbirliği halinde her türlü erişilebilir ürünlerin olduğu müzelerin kurulması, bunları deneme ve inceleme fırsatının verilmesi, ürün geliştirme konusunda motivasyon teşvik olması, Türkiye'nin engelli teknolojileri konusunda Asya, Afrika, Balkanlar, Kafkasya, Orta Doğu ve Orta Asya'nın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılanması</p> <p>K10-E42 Katılımcı; devlet ve özel sektör işbirliği yapmalı. Erişebilirliği sağlamalı.</p> <p>Bu ülkede ki tüm vatandaşları dikkate almalı. Kentler, sokaklar, caddeler bankalar ne zaman bir insana ihtiyaç duymadan yaşayabiliyorsak o zaman diyebiliriz; ülkemiz gelişmiş, bilinçli ve farkında olan bir toplumuz. Ben ümit ediyorum. Yaşamak güzel şey</p>	<p>Kamusal Alanda Düzenlemeler Ulaşımında Düzenlemeler Hak Temelli STK</p> <p>Kampanya İndirim STÖ farkındalık çalışmaları</p> <p>Müze Kurmak Ürün Geliştirme Yerli Üretim</p> <p>Devlet –özel işbirliği</p> <p>Eşit Erişim Hakkı Toplumsal Farkındalık</p>
--	---

<p>K11-K28 Katılımcı; Çalışanlar daha anlayışlı olmalı özellikle hastaneler de engelli insanlara daha hoşgörülü olmalılar</p>	<p>Hoşgörülü olma</p>
<p>K12-K38 Katılımcı; üretimin yaygınlaştırılması, fiyatların düşürülmesi veya ücretsiz temin edilmesi devletten ve diğer kuruluşlardan beklentim.</p>	<p>Ücretsiz Temin Yaygınlaştırma</p>
<p>Ülkemizde bu cihazların üretimi olursa fiyatlarda düşer ve temin etme süreleri de kısılır. Sivil toplum kuruluşlarının da bizim haklarımız için daha talepkar olmasını istiyorum.</p>	<p>Fiyatların Düşürülmesi Yerli Üretim</p>
<p>K13-K53 Katılımcı; Bu cihazların gelişmiş olanlarının devlet tarafından karşılanmasını öneri olarak sunabilirim. Görüşmeci; sivil toplum ya da özel kuruluşlara öneriniz var mı? Katılımcı; yok.</p>	<p>Gelişmiş Araç Temininde Devlet desteği</p>

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Serap Çifcibaşı İyigün

Doğum Tarihi ve Yeri: 21.01.1980/ İstanbul

E-posta: serapfsm@gmail.com

Öğrenim Durumu:

Lisans: 2002 Marmara Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Eğitim Bilimleri Fakültesi

Lisans: 2018 Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Mesleki Deneyim ve Eğitimler:

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Özel Saadet Gündüz Bakım Evi'nde 2002-2013 yılları arasında öğretmenlik ve idareci pozisyonlarında görev
- 2014-2018 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kurumlarında Usta Öğretici görevi/Devam.
- 2014 yılında "Okul Öncesi Dönemde Müzik, Montesori Uygulamaları, Üretici Düşünceyi Geliştiren Etkinlik Örnekleri ve Çocukta Öğrenme Stilleri Konulu eğitim
- 2015 yılında Türk Beyin Takımının düzenlediği 40 saatlik Zekâ Oyunları Dersi Eğitimci Eğitimi
- 2015-2017 Dört Dönem Boyunca Bilim Sanat Vakfı'nda Klinik Psikolog Mehmet Teber gözetiminde "Pedagoji Okumaları" programı
- 2017 yılında İsmail Acarkan'dan 12 saatlik Enneagram Temel Eğitimi
- 2017 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen Ulusal Hikâye Anlatıcılığı Kongresi
- 2018 yılında Klinik Psikolog Banu Yaşar'dan 4 haftalık Pedagoji Okumaları Atölyesi
- 2018 Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yüksek Onur Belgesi

